

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΓ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1-15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1994

ΑΡΙΘ. 12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου ὡς ἀποκάλυψις.* - Ἐπισκ. Ἀχελώου **Εὐθυμίου**, Πέρα ἀπὸ τὴν πόλωση. - Ἐπισκ. Ριζούτας **Μακαρίου**, Ὁ ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας Νικόλαος. - Ἰωάννου **Φουντούλη** Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλες ἀπορίες. - Ἀρχιμ. **Μακαρίου Φιλοθέου**, Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἀπ. Παύλου. - Ἀρχιμ. **Εὐθ. Ἐλευθεριάδου**, Ἡ Θεοτόκος ἐν τῇ Τριαδολογίᾳ καὶ Χριστολογία τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων. - Γ. Π., Πρωτοπρ. Ἐμμ. Τζανουδάκης (†). - Ἀλεξ. Μ. **Σταυρόπουλου**, Καλοκαιρινά. - π. Ἀντ. **Ἀλεβιζόπουλου**, Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρωπ. Ἐνώσεως μπροστὰ στὸ πρόβλημα τῶν αἰρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας. - π. Κ. Ν. **Καλλιμανοῦ**, Ἐνορίες καὶ ἐφημέριοι στὴ Σκιάθου ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ Εὐγενίου (1797 - 1842). - Μ. Γ. **Βαρβούνη**, Δημῶδεις Ροδιακὰς παραδόσεις περὶ Ἀγίων. - Λάμπρου Κ. **Σκόντζου**, Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογικὴ θεώρηση τῶν ἱερῶν Μνημοσύνων. - Νικ. Κ. **Δρατσέλλα**, Ἡ ἹΓ' Κατήχησις πρὸς φωτιζομένους. - **Ἐπίκαιρα**.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασιίου 1 - Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόνα-
τος, Ἡπείρου 132 - Πέραμα.

Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου ὡς ἀποκάλυψις

Ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (6ῃ Αὐγούστου) καθιερώθηκε ἤδη τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες στὴν Παλαιστίνη, διότι ἐκεῖ ἦταν τὸ ὄρος Θαβῶρ, ὅπου κατὰ τὴν παράδοσι μεταμορφώθηκε ὁ Χριστὸς (Ματθ. ιζ', 1 ἐξ., Μάρκ. θ', 2 ἐξ., Λουκ. θ', 28 ἐξ.). Στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἑορτὴ καθιερώθηκε ἐπισημῶς τὸν 9ο αἰῶνα. Στὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολὴ ἡ ἑορτὴ ἐκτιμήθηκε ἰδιαίτερος τὸν 14ο αἰῶνα ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἡσυχαστικῶν (παλαμικῶν) ἐρίδων, πού ἀναφέρονται στὸ ζήτημα τῆς θέας τοῦ ἀκτίστου θαβωρείου φωτός. Στὴ Δύσι ἡ ἑορτὴ ἦταν γνωστὴ στὴν Ἰσπανία, ἀλλὰ γενικῶς διαδόθηκε τὸν 15ον αἰῶνα, ὅταν ὁ Πάπας Κάλλιστος ὁ Γ', ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἤττα τῶν Τούρκων κοντὰ στὸ Βελιγράδι (1456), μὲ βούλλα τοῦ ἔτους 1457 καθώρισε ἐπισημῶς τὸν ἑορτασμὸ τῆς μεγάλης αὐτῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς.

Γιὰ τὸ γεγονός τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου δίδουν πληροφορίες ὄχι μόνον οἱ διηγήσεις τῶν τριῶν Συνοπτικῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ Β' Καθολικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀπ. Πέτρου, στὴν ὁποία τονίζονται τὰ ἐξῆς: «Μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια εἶδαμε (στὴ Μεταμόρφωσι) τὸ μεγαλεῖο Του, τότε πού ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα τιμὴ καὶ δόξα, ὅταν ἀκούσθηκε γι' Αὐτὸν τέτοια φωνὴ ἀπὸ τὴν ἐνδοξη μεγαλοπρέπεια τοῦ Θεοῦ: "Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγαπητὸς Υἱὸς μου...". Καὶ αὐτὴν τὴ φωνὴ ἡμεῖς, πού ἤμεθα μαζί Του στὸ ἅγιο ἐκεῖνο βουνό, ἀκούσαμε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ» (Β' Πέτρ. α', 16-18). Ἔτσι ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου ἦταν κυρίως ἀποκάλυψις στοὺς τρεῖς μαθητὲς Πέτρο, Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, στοὺς ὁποίους ὀπτικῶς καὶ ἀκουστικῶς ἀποκαλύφθηκε ἡ κρυμμένη δόξα τοῦ Ἰησοῦ, πού αἰσθητοποιήθηκε ὄχι μόνον μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Οὐρανίου Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ὅτι «ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτω λευκάναι» καὶ ἀκτινοβολοῦντα «ὡς τὸ φῶς» καὶ ἰδοὺ ὠφθησαν αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες» (Ματθ. ιζ', 2-3· Μάρκ. θ', 2-4· πρὸβλ. Λουκ. θ', 29-30). Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἡλίας ἐνισχύει τὴν πίστι στὴ Μεταμόρφωσι τοῦ Κυρίου, διότι προτυπώσεις τῆς θείας δόξης συνδέονται μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς ἁγίους ἄνδρες τῆς Π.Δ. Ὁ Μωϋσῆς ἀπέκτησεν ἐμπειρία τοῦ θείου μεγαλείου στὸ ὄρος Σινὰ

2. ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΩΣΗ

Του Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἡ διαμάχη ἀνάμεσα στους κληρικούς και λαϊκούς, γιὰ τὰ «δικαιώματα» και τίς ἀρμοδιότητες δὲν ὠφέλησε και δὲν ὠφελεί τὴν Ἐκκλησία. Ἡ πόλωση τῶν μελῶν¹, σὲ δύο ξεχωριστὰ στρατόπεδα, ὑπῆρξε μοιραία γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Διότι, ὡς γνωστόν, ἡ κληρικοποίηση τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἔκρηξη τῆς Διαμαρτύρησης και τὴν τραγικὴ διάσπασή της. Καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἀπόλυτος λαϊκισμὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀποτέλεσε τὸ κύριο αἷτιο τοῦ κατακερματισμοῦ του σὲ ἀναρίθμητες ὁμάδες... Τὸ ἱστορικὸ δίδαγμα ἀπὸ τίς θλιβερὲς αὐτὲς περιπέτειες τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι οἱ κληρικοὶ δὲ μποροῦν νὰ ὑπάρξουν χωρὶς τοὺς λαϊκοὺς και οἱ λαϊκοὶ δὲ μποροῦν νὰ ζήσουν ὡς χριστιανοί, χωρὶς τοὺς κληρικούς. Ἡ ἀπολυτοποίηση τῶν «δικαιωμάτων» ἐγκυμονεῖ πάντοτε σοβαροὺς κινδύνους, γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος και τὴν ποιότητα τοῦ χριστιανικοῦ βίου. Τόσο, ἐπομένως, οἱ κληρικοὶ ὅσο και οἱ λαϊκοὶ πρέπει νὰ συνειδητοποιήσουν ὁρισμένα βασικὰ πράγματα.

Οἱ κληρικοὶ, καταρχὴν, δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν τὰ ἑξῆς:

α) Ὁ κληρικισμὸς ἀλλοιώνει τὴ φύση τοῦ Χριστιανισμοῦ: Στὴν προηγούμενη σειρά τῶν ἀρ-

θρων μας, ἀναφερθήκαμε στὸ μαγικὸ και τελετουργικὸ χαρακτήρα θρησκευμάτων τῶν πρωτογόνων. Ὅλα τὰ μὴ χριστιανικὰ θρησκευματα ἔχουν ὡς βάση τίς μαγικὲς τελετουργίες ποὺ τελοῦν οἱ μάγοι και οἱ ἱεροτελεστές. Οἱ μάγοι, ὅταν τελοῦν τίς ἱεροπραξίες τους, χαράσσουν στὸ ἔδαφος ἕνα κύκλο, τὸ μαγικὸ κύκλο, και περικλείονται μέσα σ' αὐτόν. Μὲ τὸν τρόπον αὐτό, χωρίζονται ἀπὸ τοὺς ἐκτὸς τοῦ κύκλου μὴ μεμυημένους, τοὺς «βέβηλους» (profanes). Οἱ ἐκτὸς τοῦ «μαγικοῦ κύκλου» εἶναι πρόσωπα ἐντελῶς παθητικά, ποὺ δέχονται ἀπλῶς τὴ μαγικὴ κάθαρση και θεραπεία ἀπὸ τοὺς «ἱεροῦς» (sacres) μάγους! Ὁ χριστιανικὸς κληρικισμὸς, ἡ ἀπολυτοποίηση δηλαδὴ τῶν κληρικῶν εἶναι ἀσφαλῶς μιὰ ἀκούσια μὲν, ἀλλὰ πραγματικὴ και οὐσιαστικὴ ὑποτροπὴ και ἐπιστροφή στὶς μαγικὲς θρησκείες τῶν πρωτογόνων. «Μετατροπὴ τῆς λειτουργικῆς ὑπόστασης (τῆς Ἐκκλησίας) σὲ μαγικὴ λατρευτικὴ (cultic) και τελετουργικὴ (ritual) σακραμενταλιστικὴ ὑπόθεση»².

Ὁ Κύριος, ὁμως, «ἐποίησε τὰ ἀμφοτέρωτα ἐν και τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἔλυσε... ἔκτισε τοὺς δύο ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην... (καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ) ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πα-

(Ἐξοδ. κεφ. 24) και πάντοτε παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ τὴ δόξα Του (Ἐξοδ. κεφ. 33 ἐξ.). Ὁ Ἥλιος ἐξ ἄλλου πάνω στὸ ὄρος Χωρήβ ἐβίωσε τὸ μεγαλεῖο τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ὡς «φωτὴς αὐρᾶς λεπτῆς» (Γ' Βασιλ. κεφ. 1θ').

Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀπέκτησε τὴ δόξα Του στὸ ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως. Ἀπλῶς τότε ἀπεκάλυψε γιὰ λίγο τὴν κρυμμένη θεία δόξα, τὴν ὁποία ἤδη εἶχεν ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ και ὡς Θεάνθρωπος. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς λέγει χαρακτηριστικῶς: «Μεταμορφώνεται μπροστὰ στους μαθητὰς Ἐκεῖνος, ποὺ πάντοτε εἶναι δοξασμένος και λάμπει μὲ τὴν ἀστραπὴ τῆς Θεότητος. Διότι, ἀφ' ἐνὸς γεννήθηκε χωρὶς ἀρχὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα, κατέχει ὡς ἰδικήν Του τὴν χωρὶς ἀρχὴ φυσικὴ ἀκτῖνα τῆς Θεότητος, χωρὶς νὰ λάβῃ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπὶ πλέον τὴν ὑπαρξὶ ἢ και τὴ δόξα. Διότι προέρχεται μὲν ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὑπάρχει χωρὶς ἀρχὴν και ἐκτὸς

χρόνου, κατέχων ἰδικήν του τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης... Μεταμορφώνεται λοιπόν, ὄχι ἀφοῦ τυχὸν ἔλαβεν ἐπὶ πλέον ἐκεῖνο, ποὺ δὲν ἦταν προηγούμενος, ἀλλὰ παρουσιάζων εἰς τοὺς ἰδικούς Του μαθητὰς ὡς φανερόν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤδη ἦταν αὐτός, διανοίγων τὰ πνευματικά τους μάτια και μεταβάλλον αὐτοὺς ἀπὸ τυφλοὺς εἰς βλέποντας» (Migne Ἐ. Π. 96, 654).

Εἶναι ἐκδηλὴ λοιπὸν ἡ Χριστολογικὴ, ἀνθρωπολογικὴ και ἐσχατολογικὴ διάστασις τῆς ἐορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει τὸ ἐν Χριστῷ θεῖο Μυστήριον, ἀλλὰ και τὴν αἰωνία θεία δόξα ποὺ ἐπιφυλάσσεται στὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅταν «τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν» μετασηματισθῇ «εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (Φιλιπ. γ', 21).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

τέρα» (Έφεσ. β' 13-22). Στο Χριστιανισμό, δὲν ὑπάρχουν «ιεροὶ» καὶ «βέβηλοι». Ὅταν σταυρώθηκε ὁ Χριστός, «τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ (ποῦ χωρίζε τοὺς ἱερεῖς ἀπὸ τὸ λαὸ) ἐσχίσθη εἰς δύο» (Ματθ. κζ' 51). Οἱ χριστιανοί, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, μετέχουμε ἐξ ἴσου «ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ, Ἰησοῦ» (Β' Τιμ. β' 1) καὶ ἔχομε τὶς ἴδιες «ἐπαγγελίες» (Β' Κορ. ζ' 1). Εἰδικότερα, οἱ κληρικοὶ, δὲν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τοὺς μάγους καὶ τοὺς ἱεροτελεστῆς τῆς εἰδολωλατρίας. Εἶναι ἀπλῶς οἱ προϋστάμενοι τῆς εὐχαριστιακῆς σύναξης τῶν ἰσοτιμῶν καὶ ὁμότιμων μελῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

β) Ὁ κληρικαλισμὸς εἶναι ἡ κύρια αἰτία τῆς «ἐκκοσμικεύσεως»: Ἡ διαδικασία τῆς «ἐκκοσμικεύσεως» (secularization) ἐμφανίσθηκε στὴ Δύση καὶ ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ κληρικαλισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἦταν ἡ revenge τῶν λαϊκῶν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμό τους ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅ,τι στερεῖται κανεὶς ἀναγκαστικὰ καὶ ἀνευ λόγου, τὸ ἀνακτᾶ πάλι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποῦ τὸ στερήθηκε. Ἡ βία φέρνει τὴ βία. Ἡ δράση προκαλεῖ τὴν ἀντίδραση. Ὁ κληρικαλισμὸς τῆς Δύσεως καί, εἰδικότερα, ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τῶν κληρικῶν προκάλεσε τὴν ἐπανάσταση τῆς Μεταρρυθμίσεως ποῦ κατήγγησε τὸν ἀρχέγονο θεσμὸ τῆς χριστιανικῆς ἱερωσύνης. Ὁ ἀποκλεισμὸς, ἐξάλλου, τῶν λαϊκῶν ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἔστρεψε τοὺς ἀνθρώπους στὶς ἐπαναστατικὲς κοινωνικοπολιτικὲς ἰδεολογίες³ καὶ τὴν ἀθεΐα. Ἡ ἀθεΐα, ὡς ἰδεολογικὴ καὶ θρησκευτικὴ τάση ἐμφανίσθηκε πάλι στὴ Δύση. Ὡστόσο, οἱ θεωρητικὰ ἄθεοι ἦταν καὶ εἶναι πολὺ λίγοι. Μετριοῦνται στὰ δάχτυλα τῆς μιᾶς παλάμης. Οἱ περισσότεροι ἄθεοι ἦταν καὶ εἶναι ἀπλοὶ ἄνθρωποι, λαϊκοί, ποῦ ἔζησαν χωρὶς τὴ στοργικὴ θαλάσση τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Παιδιὰ ἀδικημένα καὶ παραπονεμένα, διότι τὰ προνόμιά τους, ὡς χριστιανῶν, τὰ εἶχαν φαλιμιδεύσει οἱ κληρικοί!

γ) Ὁ κληρικαλισμὸς εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δεσποτισμοῦ: Ἡ ἀποκλειστικὴ χορήγηση ἢ ἀπόκτηση «δικαιωμάτων» ὀδηγεῖ συνήθως στὴν αὐταρχικὴ ἀσκησὴ τους. Ὁ ἀπόλυτος μονάρχης συμπεριφέρεται μὲ αὐταρχισμό καὶ σκληρότητα, διότι ἔχει στὰ χέρια του τὴν ἀποκλειστικότητα τῆς ἐξουσίας. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ διαχειρίζεται ἀποκλειστικὰ ὅποιαδήποτε μορφή ἐξουσίας μετατρέπεται σύντομα σὲ σατράπη καὶ τύραννο τῶν ἄλλων. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ χωρὸ τῆς Ἐκκλησίας: ἡ μονομερῆς καὶ ἀποκλειστικὴ ἔξαρση τῶν κληρικῶν,

ὀδηγεῖ κατεύθειαν στὸν ἐκκλησιαστικὸ δεσποτισμό, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ, ὡς γνωστόν, τὴ δυσλειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἔχει ὀλέθριες ἐπιπτώσεις στὸ βίον τῶν λαϊκῶν χριστιανῶν.

Οἱ λαϊκοί, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, πρέπει νὰ ἔχουν ὑπόψη τους τὰ ἐξῆς:

α) Ἡ Ἐκκλησία δὲν λειτουργεῖ ὡς «σωματεῖο», ἀλλ' ὡς «σῶμα»: Ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ «Σωματεῖο» καὶ τὸ «Σῶμα». Τὸ «Σωματεῖο» εἶναι ἓνας ὀργανωτικὸς θεσμὸς ποῦ ἡ λειτουργία του ρυθμίζεται ἀπὸ νομικὲς διατάξεις (Καταστατικὸ). Οἱ διατάξεις αὐτὲς ἐξασφαλίζουν τὴ νομιμότητα τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν δραστηριοτήτων τοῦ «Σωματείου», καθὼς καὶ τὴν ὁμαλὴ ἐσωτερικὴ του λειτουργία. Τὸ «Σῶμα», ἀντίθετα, εἶναι ἓνας ζωντανὸς ὀργανισμὸς, ἡ ζωὴ καὶ ὕπαρξη τοῦ ὁποῖου ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ὁμαλὴ διεξαγωγὴ τῶν λειτουργιῶν ποῦ ἀσκοῦν τὰ διάφορα μέλη του (πρβλ. Α' Κορ. ιβ' 12-27). Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτά, δὲ λειτουργεῖ ὡς Σωματεῖο, ἀλλ' ὡς Σῶμα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἡ συμμετοχὴ στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι ζήτημα νομικῶν διατάξεων. Ἡ συμμετοχὴ, εἰδικότερα, τῶν λαϊκῶν στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐὰν τὰ μέλη αὐτὰ εἶναι ἀφενὸς ζωντανὰ καὶ ἀφετέρου ἐὰν ἀσκοῦν κάποια λειτουργία μέσα στὸν ὀργανισμό τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Μέλη «ἀνενεργά» ἢ ἀποκομμένα (μὲ δική τους ἐπιλογὴ) ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα καὶ ἐπομένως «νεκρὰ» δὲ μπορεῖ νὰ ἔχουν λόγο γιὰ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ νεκροὶ τοῦ κοιμητηρίου δὲ μποροῦν πιά νὰ μετέχουν στὰ πράγματα τῆς ζωῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος.

β) Ἡ ἀναμόρφωση τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὀρθολογικὲς μεταρρυθμίσεις: Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὀργανισμὸς καὶ ὡς σῶμα, εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλὲς φορὲς δυσλειτουργεῖ ἢ ὑπολειτουργεῖ, εἴτε στὸ σύνολό της, εἴτε στὰ ἐπὶ μέρους ἔργα της. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς, δημιουργεῖται ἡ σκέψη καὶ ἡ εἰλικρινὴς ἐπιθυμία, σὲ μερικοὺς ἰδίως λαϊκοὺς, νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀναμόρφωση τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτό, προτείνουν διάφορες νομοθετικὲς ρυθμίσεις ἢ καὶ προβαίνουν στὴ λήψη ὀρθολογικῶν μέτρων. Ὁ προβληματισμὸς εἶναι σωστός, τὰ μέτρα ὅμως λάθος. Διότι, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀναμορφώνεται ἢ μεταρρυθμίζεται μὲ μέτρα τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ μόνο μὲ καὶ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ καλὴ λειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος εἶναι ζήτημα πνευμα-

Ὁ ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας Νικόλαος

Μιὰ ἄγνωστη ἀναφορὰ ἀπὸ τὴν ἱεραποστολική του δραστηριότητα*

Τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ριρούτας κ. Μακαρίου

Στὸ περιοδικὸ «Νέοι Ἄνθρωποι» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πάφου (Ὀκτώβριος 1977 σ. 10-11) δημοσίευσεν ἄρθρο μὲ τίτλο «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ ἱεραπόστολος τῆς Ἰαπωνίας» στὸ ὁποῖο ἐγράφη καὶ τὰ ἐξῆς: «Τὰ χρόνια περνοῦσαν. Ὁ π. Νικόλαος ἀκούραστος, ἀγρυπνὸς καὶ πιστὸς στὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ πίστη συνεχίζει τὸ ἔργο του. Ὅταν κατόρθωσε καὶ ἔμαθε καλὰ τὴν γλῶσσα τῶν Ἰαπώνων μετέφρασε τὰ λειτουργικὰ κείμενα καὶ μποροῦσε ἔτσι ἄνετα νὰ λειτουργεῖ στὴ γλῶσσα τους. Σ' ὅλα του τὰ τριάντα χρόνια ποὺ ἐξήση ἐκεῖ ἀφιέρωνε πάντα τέσσερις ὥρες στὴν μετάφραση τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ ἀκολουθιῶν... Τὸν ἴδιο χρόνο τὸ ἱεραποστολικὸ κέντρο μεταφέρεται πᾶ στὸ Τόκιο, τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἰαπωνίας. Οἱ Χριστιανοὶ ἀυξάνονται, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εὐρύνεται καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Ἰαπωνίας κί-ζονται ναοί... Ὁ ἴδιος ὁ π. Νικόλαος πίστευε ὅτι αὐτὴ ἡ ἀστραπιαία μεταστροφή τῶν Ἰαπώνων ὀ-

φείλεται στὴν προστασία καὶ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ... Νέο κεφάλαιο ἀνοίγεται τώρα μπροστὰ τὸν νεαρὸ ἐπίσκοπο Νικόλαο, νέες σοβαρὲς εὐθύνες καὶ καθήκοντα... Κάνει περιοδεῖες σ' ὅλες τὶς μεριῆς τῆς Ἰαπωνίας. Κηρύττει. Βαπτίζει. Διψοῦσαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀκούσουν τὸ μῆνυμα τοῦ Ναζωραίου... Κατόρθωνε νὰ κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιο ἀνάμεσα στοὺς ἐθνικούς. Συνομιλοῦσε μὲ αὐτοὺς καὶ ἔκανε δημόσιες διαλέξεις. Ἐφθασε στὸ σημεῖο ὥστε οἱ ἐθνικοὶ νὰ τὸν ἀγαποῦν, νὰ τὸν σέβωνται καὶ νὰ τὸν ἐκτιμοῦν...». Καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἔργου του ἔχει ὡς ἐξῆς: «...Πρὸ παντὸς ἄλλου, θεωρῶ καθήκον νὰ ἱστορήσω τὰς ἐνεργείας καὶ τὸν ζήλον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀποστολῆς, τοῦ πανιερωτάτου ἐπισκόπου Νικολάου, ὅστις δικαίως ὀνομάζεται ὁ ἀπόστολος τῆς Ἰαπωνίας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἐν Τόκιο, ὁ πανιερωτάτος ἐπίσκοπος Νικόλαος ἀφιέρωσεν ἐντελῶς ἑαυτὸν εἰς τὸν ἔργον τοῦ θείου κηρύγματος καὶ ἀληθῶς ἐκπλήττεται τις, ἀναλογιζόμενος τὴν ἀκατάβλητον ἐνεργείαν καὶ τὴν ἔκτακτον δύναμιν τοῦ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 207 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

τικὸ. Ἄν ἡ ἀναμόρφωση ἐνὸς ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πνευματικὴ διεργασία τῆς «Μετανοίας», ἔτσι καὶ ἡ ἀναμόρφωση τῆς Ἐκκλησίας, ὡς συνόλου, ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ ἔντονες, πνευματικὲς διεργασίαις ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους μελῶν τῆς. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἀναμόρφωση τῆς Ἐκκλησίας, σὲ περιπτώσεις κρίσεως, πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται μὲ καθαρὰ ἀγιοπνευματικὰ μέσα.

γ) **Ἡ συμμετοχὴ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀμφίδρομη λειτουργία:** Ὑπάρχουν μερικοὶ λαϊκοί, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ συμμετάσχουν στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ προσφέρουν τὶς γνώσεις τους, τὶς ἐπιδεξιότητές τους, τὰ πνευματικὰ ἢ ὑλικά κεφάλαιά τους. Ἡ προσφορὰ ὅμως αὐτὴ εἶναι τὸ ἓνα μόνον σκέλος τῆς συμμετοχικῆς διαδικασίας. Διότι, στὴν Ἐκκλησία συμμετέχουμε ὄχι μόνον γιὰ νὰ δώσουμε, ἀλλὰ καὶ, κυρίως, νὰ πάρουμε. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι Τράπεζα, ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὶς καταθέσεις μας. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ὁ Χριστὸς συνεχιζόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας», ἀπὸ τὸν Ὅποιο καλούμαστε νὰ «εἰσπράξουμε» τὴ σωτηρία μας. Ἡ συμμετοχὴ μας ἐπομένως στὴν Ἐκκλησία, πρέπει νὰ εἶναι μίαν ἀμφίδρομη λειτουργία: ἀπὸ τὸ

ἓνα μέρος, δηλαδή, νὰ δεχόμεστε τὴν προσφερόμενη, μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, Χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, νὰ προσφέρουμε τὶς ὑπηρεσίες μας στὴν Ἐκκλησία, ὡς δῶρο εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Σωτῆρα καὶ Εὐεργέτη Κύριό μας, «τὸν ἐξαλείψαντα ἡμῶν πάσας τὰς ἁμαρτίας» (Τροπάριο Μ. Τρι-της).

1. «Εἶναι, νομίζω, καιρὸς, ἡ πόλωση μεταξὺ κλήρου καὶ λαοῦ, μᾶλλον μεταξὺ ἱερέως καὶ λαοῦ, νὰ καλυφθεῖ μὲ τὸ παραδοσιακὸ γεφύρωμα, ποὺ διευρύνει τὴν ἔννοια τοῦ κλήρου καὶ τὸν προσεγγίζει μὲ τὸν, φαινομενικὰ τοῦλάχιστον, βρισκόμενο σὲ ἀπόσταση ἀπ' αὐτὸν λαό». Ἰ. Φουντούλης, Οἱ λαϊκοὶ στὴν πράξη τῆς λατρείας», στὸ περιοδικὸ ΚΟΙΝΩΝΙΑ 1991/4, σελ. 448.

2. Π. Βασιλειάδης, Ὁρθοδοξία καὶ λειτουργικὴ ἀναγέννηση, στὸ περιοδικὸ ΚΑΘ' ὈΔΟΝ 1992/1, σελ. 67.

3. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση στράφηκε μὲ ἰδιαίτηρην μανίαν ἐναντίον καὶ τοῦ Κλήρου, ὁ ὁποῖος μαζὶ μὲ τοὺς Εὐγενεῖς, ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχουσα τάξη. Διότι, ὡς γνωστόν, ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐξέλεγε τοὺς κληρικούς τῆς ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν τάξη τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Ἴδου καὶ μίαν ἄλλη πτυχὴ τοῦ δυτικοῦ κληρικαλισμοῦ. Ἡ στάση ἐπομένως τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐναντι τοῦ Κλήρου ἐξηγεῖται, ἀφενὸς ὡς ἀντίδραση κατὰ τοῦ κληρικαλισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀφετέρου ὡς διαμαρτυρία, γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν λαϊκῶν τάξεων ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη καὶ τὶς ἐκκλησιαστικὰς θέσεις!

πνεύματος τοῦ Διδασκάλου τούτου τῆς Ἰαπωνίας. Διότι ἐνῶ διεξάγει ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀποστολῆς ἐπιφαίνεται συνάμα καὶ διευθυντῆς ὄλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἀνηγέρθησαν, οἷον τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς, τοῦ Σεμιναρίου, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Παρθεναγωγείου κ.λπ. ἐν οἷς πολλάκις ὁ ἴδιος διδάσκει τὰ σπουδαῖα θεολογικὰ μαθήματα. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου πράττει καὶ ἐπιπλέον. Προσκαλούμενος ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν πολλάκις διὰ νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπέρχεται προθύμως, συνομιλεῖ ἰδίᾳ μετ' αὐτῶν καὶ ἐπιχειρεῖ καὶ δημοσίας διαλέξεις τοῦ θείου κηρύγματος. Ἐκτὸς τούτων καθοδηγεῖ ὁ ἴδιος ἑκατὸν τριάκοντα (130) ἐντοπίους κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ ὅποιοι εἶναι διεσπαρμένοι καθ' ἅπασαν τὴν Ἰαπωνίαν. Ἐλλόγως ἄρα καὶ δικαίως οἱ μὲν ἡμέτεροι χριστιανοὶ τῆς Ἰαπωνίας ἀγαπῶσι τὸν Διδάσκαλον αὐτῶν ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, οἱ δὲ ἐθνικοὶ φέρονται πρὸς αὐτὸν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐκ τῶν τελευταίων ἐνεργειῶν τοῦ Ἀποστόλου τούτου τῆς Ἰαπωνίας ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἀποστολικὴ αὐτοῦ περιοδεία ἀνά τὰς νοτιοδυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰαπωνίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1892 ἡ Α. Πανιερότης, ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς πρωτεύουσας Τόκιο, ἀπῆλθεν εἰς τὴν μέσην Ἰαπωνίαν. Πρὸ παντὸς δὲ ἐπεσκέφθη τὴν ὀρθόδοξον Κοινότητα ἐν τῇ πόλει Ὀσάκα, ἐν ἣ διαμένει ὁ ὀρθόδοξος ἱερεὺς Ἰωάννης Ὀνό, ὁ γνωστὸς ἱεροκήρυξ. Ἡ κοινότης αὕτη εὐρισκομένη ὑπὸ τὴν ἄμεσον τούτου ποιμαντορίαν, ἐνεποίησεν εἰς τὴν Α. Πανιερότητα ἀρίστην ἐντύπωσιν. Ἐπισκεφθεὶς δὲ καὶ τὰς κοινότητας, τὰς εὐρισκομένας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χοηδό, ἔφθασε τῇ 12 Ἰουλίου διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν πόλιν Ὀκαϊάμα (σημειῶ ἐν παρόδῳ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ πόλις τῆς γεννήσεώς μου). Ἐν τῷ σταθμῷ οἱ τῆς πόλεως ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἱερεῖα Μόρη προϋπήνησαν ἐν χαρᾷ τὸν ἀπόστολον αὐτῶν, ὅστις μετὰ διήμερον διατριβὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἱερέως Μόρη εἰς τὰ παράλια μέρη τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὅπου εὐρίσκονται ὀρθόδοξοι τινες χριστιανικαὶ κοινότητες. Καὶ κατὰ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν κοινότητα Σενό, τῆς ὁποίας ἡ καλὴ διάταξις καὶ ὁ ζήλος τῶν μελῶν αὐτῆς ἐνεποίησαν εἰς τὴν Α. Πανιερότητα ἀρίστην ἐντύπωσιν. “Μοὶ ἦτο λίαν εὐάρεστον, εἶπεν ὁ Πανιερότατος ἐπίσκοπος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ εἰς ἓνα τῶν συνεργατῶν τῆς ἐφημεριδος «Σεϊκκο Σνπιά»,

νὰ βλέπω τὴν κοινότητα ταύτην, καὶ νὰ θαυμάζω τὴν ἠθικὴν ζωὴν τῶν μελῶν αὐτῆς”.

Ἐπευλογήσας λοιπὸν ὁ πανιερότατος Ἐπίσκοπος τὴν προσφιλή αὐτῷ κοινότητα Σενό, μετέβη εἰς Κοζήμα, ὅπου ἐπεσκέφθη τὰς κοινότητας Ὄγαβα (ἐν ἣ ἐγὼ πρὸ 13 ἐτῶν ἐβαπτίσθην), τὴν Χήβη, τὴν Τσουραζήμα, τὴν Γιαναϊμπάρην, καὶ τὴν Τσουάμα, ἧτις εἶναι μεσόγειοι μακρὰν τῆς θαλάσσης. Ἀποπερατώσας δὲ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν Ὁρθόδοξων τούτων κοινοτήτων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ὀκαϊάμα, ἡ Α. Πανιερότης μετέβη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χιροσίμα, ἐνθα ἐπεσκέφθη τὴν ἐκεῖ ὀρθόδοξον κοινότητα. Ἐκεῖθεν διὰ τοῦ πορθμοῦ μετέβη εἰς τὴν Σικόκην, ὅπου ἐπεσκέφθη τὰς κοινότητας Τσά, Μουά, Τοκουσήμα, Βακημάκη, κ.λπ. Ἡ ὀρθόδοξος κοινότης Βακημάκη προὔξηνεσεν λίαν εὐάρεστον ἐντύπωσιν εἰς τὴν Α. Πανιερότητα, διότι ἂν καὶ ὀλιγάριθμος, ἐμπνεομένη ὁμως κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχιερέως ὑπὸ ζήλου, κέκτηται ἐμπρέποντα ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ τελεῖται πανηγυρικῶς ἡ θεία λατρεία, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς συνεργοῦσιν ἀμοιβαίως πρὸς ὠφέλειαν τῆς κοινότητος, ἐν τῇ ἐνότητι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης.

Ἐκ τῆς Σικόκης ἡ Α. Πανιερότης ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος μετέβη εἰς Βηκαϊάμην διὰ τῆς πόλεως Ὀσάκα. Ἐπιστρέφων δὲ εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, εἰς τὴν πόλιν Τοόκιο, ἐπεσκέφθη τὰς ὀρθόδοξους κοινότητας, τὰς εὐρισκομένας εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἐπευλογῶν πανταχοῦ τοὺς ὀρθόδοξους καὶ κηρύττων αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἡ περιοδεία αὕτη τῆς Α. Πανιερότητος, περιλαμβάνουσα τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς Ἰαπωνίας, παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας, καίτοι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου κατὰ πολὺν αὐτὴ διευκολύνθη, οὐχ ἦττον διήρκεσε δύο μῆνας καὶ πολλάκις συνέβη ἀναμφιβόλως ἡ Α. Πανιερότης νὰ διέλθῃ διὰ τόπων, ἐν οἷς οὔτε σιδηρόδρομος, οὔτε ἄμαξαι ὑπήρχον, ἡ δὲ ἔλλειψις τούτων προξενεῖ κόπους καὶ πολλὰς δυσκολίας εἰς τὸ ἔργον τῆς συγχνῆς ἐπισκέψεως.

Ἄπασαι αἱ ὀρθόδοξοι κοινότητες, τὰς ὁποίας ἡ Α. Πανιερότης ἐπεσκέφθη ἐπεδειξάντο πρὸς αὐτὸν ἑκτακτον καὶ ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν, μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν πολλοὶ ἔσπευδον νὰ ἐκφράσωσι πρὸς αὐτὸν τὴν βαθυτάτην αὐτῶν συμπάθειαν καὶ τὸν σεβασμόν. Πανταχοῦ οἱ χριστιανοὶ προϋπήνησαν τὸν ἀπόστολον καὶ διδάσκαλον αὐτῶν μετὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ συνώδενον αὐτὸν μετὰ δακρύων. Ἡ θεὰ αὕτη τῆς προϋπαντήσεως, τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ ποιμνίου

ἀπὸ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῶν ποιμένος ὑπενθυμίζει ζωηρῶς τοὺς πρώτους ἀποστολικούς χρόνους. Εἰς ὅλας τὰς ὀρθοδόξους χριστιανικὰς κοινότητες, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἀκούσωσι τὴν προσωπικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἱεράρχου, οὗτος ἐτέλει λειτουργίας, ἱεροτελεστίας καὶ εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων πάντοτε ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, νοουθετῶν καὶ διδάσκων τοὺς πιστούς. Εἰς τὰς διδασκαλίας αὐτοῦ ὁ Πανιερωτάτος ἐπίσκοπος ἐπιχορηγεῖ εἰς τοὺς χριστιανούς θερμότητα καὶ πατρικὰς νοουθεσίας περὶ πίστεως καὶ βίου χριστιανικοῦ. Συμπαρήδρευεν εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ «Συλλόγου τῶν Χριστιανῶν», ὁ ὁποῖος ὑπάρχει διωργανωμένος ἐν ἐκάστη κοινότητι, καὶ ἔχει σκοπὸν τὴν ἀμοιβαίαν βοήθειαν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκκληρώσεως τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κατορθώσεως τῆς σχετικῆς ἠθικῆς τελειότητος. Ἐν ταῖς συνεδριάσεσι δὲ τῶν συνάξεων ἠκολούθει μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς τὴν πορείαν τῶν διασκέψεων καὶ καθωδήγει τὰ μέλη τοῦ συλλόγου εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον ἱερὸν σκοπὸν.

Ἡ προσφιλὴς ἐνασχόλησις τοῦ Πανιερωτάτου Ἀρχιερέως Νικολάου εἶναι τὸ νὰ συνομιλῇ μετὰ τῶν παιδιῶν. Ἐν ἐκάστη κοινότητι συνήθριζε τούτους περὶ ἑαυτὸν καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῶν πατρικῶς καὶ φιλοστόργως. Ἐν καιρῷ δὲ τῆς ὁμιλίας ἠρώτα τούτους περὶ τῶν σωτηριωδῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, περὶ τῶν διαφόρων συμβάντων τοῦ βίου τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, καὶ προέτρπεν αὐτοὺς νὰ ἀπαγγέλωσι πάντοτε προσευχὰς ἀπὸ στήθους. Μετὰ δὲ τὴν διδασκαλίαν ὁ Ἀρχιερεὺς ἀπέλυε τοὺς προσφιλεῖς αὐτῷ συνομιλητάς, παραδίδων εἰς αὐτοὺς ἀληθῶς χριστιανικὴν νοουθεσίαν καὶ χορηγῶν εἰς ἕκαστον μετὰλλινον σταυρὸν. Σπουδαίαν ἐπίσης προσοχὴν ἔδιδεν ἡ Α. Πανιερότης εἰς τὸν βίον ἐκάστης κοινότητος ἐρωτῶν ἐν ποίᾳ καταστάσει εὐρίσκεται τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου παρὰ τοῖς ἔθνικοις, καὶ ἐφρόντιζε περὶ τῶν μέσων πρὸς συντήρησιν τῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ χριστιανοὶ ἐπωφελοῦμενοι τῆς παρουσίας τοῦ ἀποστόλου καὶ διδασκάλου αὐτῶν διοργανῶνον δημοσίας συνδιαλέξεις τοῦ θείου κηρύγματος κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Α. Πανιερότης ἀπήγγελεν ἐποικοδομητικὰς καὶ εἰς πάντας λίαν καταληπτὰς διδασκαλίας, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδείκνυε λαμπρῶς τὰς διαφόρους θεμελιώδεις ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Κρίνω δὲ ἐπάναγκες νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, ὅτι ἡ Α. Πανιερότης ἀπαγγέλλει πάντοτε τὸ θεῖον

κήρυγμα καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μνήμης καὶ οὐδέποτε ἀπὸ τετραδίου, διότι κέκτηται σπάνιον πλεονέκτημα εὐγλωττίας καὶ ἔκτακτον γνῶσιν τῆς Ἰαπωνικῆς γλώσσης, διὰ τοῦτο καὶ ὁ ζῶν αὐτοῦ λόγος εἰσέρχεται κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ. Περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγγελθέντος ἐν τῇ πόλει Ματσούα ἐν καιρῷ τῆς περιοδείας αὐτοῦ ἡ «Χριστιανικὴ Ἐφημερίς», ὄργανον τῆς Προτεσταντικῆς Προπαγάνδας γράφει τὰ ἐπόμενα: «Κατὰ τὸ δημόσιον θεῖον κήρυγμα ἐν τῇ πόλει Ματσούα, γράφει ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος, ὁ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Νικόλαος ὠμίλησεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου "ὁ Χριστιανικὸς θεῖσμός". Εἰς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ συνηθροίσθη τόσοσιν πλήθος, ὥστε ἡ μεγάλη αἴθουσα, ἐν ἧ ὀργανώθη ἡ συνέλευσις ἐφάνη λίαν στενή. Αἱ ἰδέαι, αἱ ἀναπτυχθεῖσαι ἐν τῷ κηρύγματι ἦσαν λίαν ὀρθαὶ καὶ βάσιμοι. Κυρίως δὲ ἐξέπληξε τοὺς ἀκροατὰς ἡ γνῶσις τῆς Ἰαπωνικῆς γλώσσης...».

Ἡ ἀποστολικὴ αὐτῆς περιοδεία τῆς Α. Πανιερότης ἀναμφιβόλως ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς τινὰς πόλεις τῆς μέσης Ἰαπωνίας παρετήθη εὐάρεστος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου ἀποστολῆς κίνησις ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἔθνους. Λαβὼν γνῶσιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Ἀρχιερέως, ἐν τῇ περιφερείᾳ Τσὰ ἐπὶ τῆς Σικόκης Βουδδιστῆς τις, συντάκτης ἐφημερίδος, ἔγραψε τὰ ἐπόμενα: «Ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος μεταβὰς εἰς τὴν περιφέρειαν Τσὰ ἐφρόντισε μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ὀρθοδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων, καὶ εὔρεν ἐν αὐταῖς, ὡς φαίνεται, τοὺς πάντας ὁμοζήλους. Δῆλον δ' ὅτι θεωρεῖ ὠφέλιμον νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ. Ἡ κίνησις αὐτῆ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν πρέπει νὰ ἐφελέκυσῃ τὴν προσοχὴν τῶν Βουδδιστῶν».

(Συνεχίζεται)

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀνδρέα Θεοδώρου, ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ (κείμενον ἕμνον, ἀπόδοση στῆ νεοελληνικῇ, εὐρὺς σχολιασμός), Ἀθήνα 1992, σσ. 56 (σχήμα 14X21 ἑκατ.).

Στὰ δογματικὰ Θεοτοκία «μὲ ἀπαράμιλλη ποιητικὴ τέχνη καὶ ἐμβριθεῖα ἱστορεῖται ἡ ἀλήθεια τῆς Θεοτόκου, ... ἐκτίθεται τὸ θεολογικὸ καὶ χριστολογικὸ δόγμα τῆς πίστεως στίς βασικότερες ἀναφορὰς του» (σ. 8). Δοσμένα μὲ γλωσσικὴ ἀκρίβεια καὶ λυρισμὸ ἀπὸ τὸν εἰδικὸν στὰ θέματα Καθηγητὴ κ. Ἀν. Θεοδώρου, θὰ ἀποτελέσουν ψυχοφέλιμο ἀνάγνωσμα γιὰ κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ*

Του κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητού Παν/μίου Θεσσαλονίκης

Στην προσθήκη του ὁ ἅγιος Συμεών, μὲ τὸν γνωστὸ κυκλικὸ τρόπο τῆς σκέψεώς του, ἐπανερχεται στὶς προηγουμένως διατυπωθεῖσες ἀπόψεις καί, ἀποφεύγοντας κάθε μετρίασμο ἢ ἐπιφύλαξη, τὶς συμπληρώνει, τὶς ἀναλύει καὶ τὶς κατοχυρώνει μὲ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν παράδοση καὶ λειτουργικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας, «εἰ καὶ οὐ δογματικῆς ταῦτα ἀκμῆς». Ἐπανειλημμένα δὲ τονίζει ὅτι ἐκφράζει τὴν «ἀρχαιοτάτη» καὶ «ἐξ ἀρχῆς» παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ «ἔπεται ἀεὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας (ἔθεσι), ὡς ἐστὶ κληρονομητὸν παρ' αὐτῆς».

Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Συμεὼν εἶναι μὲ συντομία τὰ ἀκόλουθα: Ἡ κοινωνία μεταδίδεται ὅπως ὁ Κύριος παρέδωσε καὶ ὅπως τὴν παραλάβανε ἀπὸ τοὺς ἁγίους πατέρες. Οἱ ἀπόστολοι μετέλαβαν καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου. Οἱ λειτουργοί, καίτοι προηγήθηκε ἡ ἔνωση τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος, μεταλαμβάνουν χωριστὰ τοῦ τιμίου σώματος καὶ τοῦ αἵματος. Ἔτσι μετελάμβαναν καὶ οἱ λαϊκοί. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ τοὺς πατέρας εἰσήχθη ἡ λαβίδα «διὰ τὴν ἐπιγεγονότα». Ἐνώνεται οἱ μερίδες μετὰ τοῦ τιμίου αἵματος καὶ τοῦ σώματος, πού ἔχει γίνεαι «εἰς λεπτά». Ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ μερίδες εἶναι ἐνωμένες «καθάπαν» καὶ εἶναι πλήρεις τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, μαζί μ' αὐτὲς κοινωνεῖ ὁ πιστὸς καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Δὲν πρέπει ὁμως, συνεχίζει, νὰ γίνεαι ἔτσι, ἀλλὰ νὰ λαμβάνει μὲ τὴν λαβίδα ὁ ἱερεὺς καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ τὸ μεταδίδει στοὺς κοινωνοῦντες μαζί μὲ τὸ τιμιον αἶμα, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ θεία παράδοση. Καὶ τοῦτο γιατί οἱ μερίδες, πού προσφέρονται πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων καὶ εἰς ἰλασμόν τῶν ζώντων καὶ τῶν τεθνεώτων, δὲν μεταβάλλονται σὲ σῶμα Χριστοῦ, παρὰ μόνον ὁ ἁμνός. Καὶ ἰδοὺ γιατί:

—Στὴν πρόθεση προσφέρεται «εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου» μόνον ἓνας ἄρτος. Ἀπὸ αὐτὸν ἐξάγεται ὁ ἁμνός καὶ γίνεαι ἡ ἔνωση τοῦ ποτηρίου. Μετὰ, ἀπὸ ἄλλους ἄρτους, ἐξάγονται καὶ προσφέρονται οἱ μερίδες. (Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκριβῆς τάξη).

—Ὅταν πρόκειται νὰ τελεσθεῖ προηγιασμένη, προσφέρονται καὶ ἄλλοι ἄρτοι κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν προηγιασμένων, ἐξάγονται οἱ ἁμνοί,

γίνεαι ἡ ἔνωση καὶ κατόπιν προσφέρονται οἱ μερίδες. Μόνον οἱ ἄρτοι προσφέρονται «εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου».

—Μόνον ὁ ἄρτος πού ὑψώθηκε, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο βγήκε ὁ ἁμνός, τεμαχίζεται καὶ διανέμεται ὡς ἀντίδωρον. Οἱ λοιπὲς προσφορές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες βγήκαν οἱ μερίδες τῶν ἁγίων, δὲν λέγονται ἀντίδωρον. (Αὐτὴ εἶναι ἡ παλαιὰ ἀκριβῆς τάξη. Ὁ Συμεὼν ἀναφέρει ὅτι διενέμετο ὡς ἀντίδωρον καὶ ὁ ἄρτος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξήχθη ἡ μερίδα τῆς Θεοτόκου «διὰ τὴν αὐτῆς τιμὴν»).

—Κατὰ τὴν «τελείωσιν», δηλαδὴ κατὰ τὸν καθαγιασμό, ὁ ἱερεὺς λέγει «καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τούτον», καὶ ὄχι «τοὺς ἄρτους», ἐπειδὴ ὑπάρχουν στὸ δισκάριο καὶ οἱ μερίδες. Ὅταν ὁμως στὸ δισκάριο ὑπάρχουν περισσότεροι ἁμνοὶ γιὰ τὴν τέλεση προηγιασμένης, τότε λέγει «τοὺς ἄρτους τούτους». (Κατὰ τὴν ἰσχύουσα πράξη ἢ φράση αὐτὴ λέγεαι πάντοτε «ἐνικῶς». Ὁ Συμεὼν ἔχει ὑπ' ὄψη του ἄλλη σχετικὴ παράδοση).

—Κατὰ τὴν ὑψωση ὁ ἱερεὺς ὑψώνει μόνον τὸν ἁμνόν, ὄχι τὶς μερίδες.

—Στὴν περίπτωσι ὑπάρξεως πολλῶν ἁμνῶν (πρόβλεψη τελέσεως προηγιασμένων) ὑψώνει ὅλους τοὺς ἁμνοὺς, ὄχι τὶς μερίδες.

—Ὅταν μελίσσει τὸν ἄρτο, ἐμβάλλει στὸ ποτήριον «τὸ ἄνω τμήμα» του καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς μερίδες.

—Κοινωνεῖ αὐτὸς καὶ προσφέρει στοὺς δακόνους τεμάχια τοῦ ἁμνοῦ καὶ ὄχι ἀπὸ τὶς μερίδες.

—Γιὰ τὴν τέλεση προηγιασμένης φυλάσσει τέλειον ἄρτο καὶ ὄχι μερίδες.

—Ὅμοίως κατὰ τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ κρατεῖ ὡς παρακαταθήκη τέλειον ἄρτο - ἁμνόν καὶ ὄχι μερίδες.

—Κατὰ τὴν χειροτονία πρεσβυτέρου ὁ ἀρχιερεὺς παραδίδει ὡς παρακαταθήκη στὸ χέρι τοῦ νεοχειροτονήτου τέλειον ἄρτο καὶ ὄχι μερίδα, λέγοντας «Λάβε ταύτην τὴν παρακαταθήκην...».

—Τέλος, τὸν ἄρτο τῆς προθέσεως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξάγεται ὁ ἁμνός, προσφέρει πάντοτε ὁ ἱερεὺς. Τὶς μερίδες ὁμως προσέφεραν κατὰ τόπους καὶ οἱ διάκονοι. (Πρόκειται γιὰ παλαιότερο ἔθος, πού τὸ ἀπηγόρευσε ὁ ἅγιος Συμεὼν).

Αὐτὴ κατὰ βάση εἶναι ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ὅπως διατυ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελ. 208 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, καθὼς καὶ ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ προορίσαι ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. 1, 3-7).

Ὁ θεόπνευστος αὐτὸς ὕμνος, ὁ ὁποῖος ἀναπέμπεται στὸν Τριαδικὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν «μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἀναβάντα» θεῖον καὶ ἱερὸν Ἀπόστολον Παῦλον, περιέχει ἐν συντομίᾳ ὁλόκληρο τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἀποστόλου. Καὶ μόνον ἀπὸ τὸ χωρίο αὐτὸ μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ ἱ. Ἀπόστολος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιαστικώτερος τῶν Ἀποστόλων. Οἱ στίχοι, ποὺ προτάξαμε, ἔχουν μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου κατὰ τὸ βάθος καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενό τους, ὅπως, ἐπίσης, καὶ μὲ Βιβλικοὺς Ψαλμούς, καὶ πολλοὺς λειτουργικοὺς ὕμνους. Ὁλόκληρο τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἂν μποροῦμε νὰ τὸ ὀνομάσουμε ἔτσι, ἀποτελεῖ μία παναρμόνιο Θεία Λειτουργία ἀναφερομένη στὸν Τριουπόστατο Θεὸ ἡμῶν.

Ἄν μελετήσουμε σωστὰ καὶ βαθειὰ τὸν ἱ. Ἀπόστολο, θὰ διαπιστώσουμε ὁμοιότητα, ἢ μᾶλλον ταυτότητα μεταξὺ τῆς Θ. Λειτουργίας τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀπ. Παύλου.

Στὸ κέντρο τῶν δύο βρίσκεται ὁ Τριουπόστα-

τος Θεὸς ἡμῶν «Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα» καὶ ἡ θαυμαστὴ ἐκ φιλανθρωπίας οἰκονομία τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ «δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν». Ὅλα, κατὰ τὸν ἱ. Ἀπόστολον, ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν Ζωαρχικὴ Τριάδα: «Ἐκ τοῦ Πατρὸς, δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι». Ἡ ἐκφώνησις τῆς Θ. Λειτουργίας «εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» φανερώνει ὅτι ἀπεκαλύφθη σὲ μᾶς ἡ «Τρισήλιος Θεότης ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῆς Χάριτος αὐτῆς» (Κολ. 1, 1' Ἀ' Θεσ. 2, 12' Ρωμ. 5, 21' Ἐφ. 5, 5) «τῆς δοθείσης ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, φανερωθείσης δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β' Τιμ. 1, 9-10' Ρωμ. 14, 24). Τὸ ἴδιο ἐκφράζει καὶ ἡ πρώτη ἐκφώνησις τῆς Ἀναφορᾶς τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἡ ὁποία ἔχει Παύλειον καταγωγήν: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν» (Β' Κορ. 13, 13). Μὲ τὰ θεόπνευστα αὐτὰ «λόγια» ἐκφράζεται τὸ περιεχό-

πώνεται στὴν προσθήκη, ποὺ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι παρενέβαλε στὸ ἀρχικὸ κείμενο τοῦ «Διαλόγου» του. Βέβαια ὅλα τὰ προσαγόμενα ὡς ἐπιχειρήματα δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἀποδεικτικὴ ἀξία. Ὅλα ὅμως μαζὶ ἐκφράζουν, ὅπως σὲ ἄλλη περίπτωση λέγει ὁ ἴδιος, «τὸν νοῦν τῆς Ἐκκλησίας», τὸ νόημα δηλαδή ποὺ δίδει σὲ κάθε λατρευτικὴ τῆς πράξει, τῇ θεολογικῇ τῆς τοποθέτησι στὰ συζητούμενα θέματα. Ὁ μακάριος Συμεὼν μὲ τὸ παράδειγμά του μᾶς δείχνει καὶ ἐδῶ τὸ σωστὸ τρόπο εὐλαβοῦς καὶ ταπεινῆς προσεγγίσεως στὰ λεπτὰ αὐτὰ θέματα. Ἀφήνει τὴν παράδοση καὶ πράξιν τῆς Ἐκκλησίας νὰ δώσει τὴν ἀπάντησι. Καὶ νομίζω πὼς εἶναι σαφῆς καὶ ἡ παράδοσις καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν, ποὺ τὴν προβάλλει καὶ διακριτικὰ τὴν ἐρμηνεύει. Οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ποὺ ἀναφέραμε (Θεόφιλος Καμπανίας, Γαβριὴλ Φιλαδελφείας, Νικόδημος Ἁγιορείτης), στηρίζονται κυρίως στὸν Συμεὼν, εἴτε τὸν ἀναφέρουν εἴτε ὄχι. Ἄλλες μαρτυρίες

γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ φαίνεται πὼς δὲν ὑπάρχουν ἢ τουλάχιστον δὲν μπορέσαμε νὰ ἐντοπίσουμε, παρὰ τὴ σχετικὴ ἀναζήτησι, στίς πηγές. Οἱ ὑπάρχουσες πάντως εἶναι σαφεῖς καὶ ὁμόφωνες. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν εἶναι συντεταγμένη ἡ ἀναλυτικὴ διάταξι τοῦ σλαβωνικοῦ Εὐχολογίου, ποὺ ἀνακεφαλαίωνει μὲ ἀκριβεία τὴν σχετικὴ παράδοσι: «Λάβε τὴν μερίδα IC καὶ βάλε αὐτὴν εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον. Διαμέρισον τὴν μερίδα XC εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους, τοὺς λειτουργούς. Διατήρισεν τὰς δύο μερίδας NI ΚΑ διὰ τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν καὶ ὑποδιαίρεσέ τας εἰς τοσαῦτα μικρὰ τεμάχια, ὅσοι καὶ οἱ κοινωνοῦντες. Ὅσον διὰ τὰς μερίδας τὰς εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας Παρθένου, τῶν ἐννέα οὐρανίων ταγμάτων καὶ τῶν ἁγίων, αἵτινες εὐρίσκονται ἐπὶ τοῦ δισκαρίου, μὴ χρησιμοποιεῖς ταύτας πρὸς κοινωνίαν, ἀλλὰ περιορίσθητι μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο μερίδας» (Π. Τρεμπέλα, Αἱ τρεῖς λειτουργίαι, Ἀθήναι 1935, σελ. 132).

μενο και η οικονομία της σωτηρίας μας: «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. 3, 16· Ρωμ. 5, 5-8).

Ὅλη ἡ ὑπὲρ ἡμῶν οικονομία τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἱ. Ἀπόστολον, ἔχει χαρακτηριστὰ Τριαδοκεντρικὰ. Τὸ «αἰώνιον Εὐαγγέλιον» τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς θυσίας Αὐτοῦ «ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας» πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸν «Μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ», στὸν ὁποῖον «πᾶσα ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ ἀναπαύεται» (Ἐφεσ. 1, 5· Κολ. 1, 19), ὁλοκληρώνεται δὲ τῆ «συνεργεία τοῦ ὁμοουσίου τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ Ἁγίου Πνεύματος» (Ἐφεσ. 2, 18). Διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, «οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς... Ἡμῖν δὲ εἷς Θεός, ὁ Πατὴρ, ἐκ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς Αὐτόν, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' Αὐτοῦ καὶ ἐν Πνεῦμα Ἁγίῳ ἐν ᾧ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐν Αὐτῷ (Α' Κορ. 8, 6).

Ἡ ἔκφρασις τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ (11,36) «ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα» καὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς (4,6) «ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν» δηλώνει σαφῶς τὸν Τριαδοκεντρικὸν χαρακτήρα τῆς ὅλης δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, «ἐξαιρέτως» δὲ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οικονομίας τοῦ Θεοῦ.

«Εὐλόγητός», λοιπόν, «ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ», διότι Αὐτὸς «ἠλόγησεν ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ», διότι Αὐτὸς «προώρισεν ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν εἰς Αὐτόν. Αὐτὸς καὶ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς». Κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον, «ἡ οικονομία», εἶναι ὅλη «ἐκ Χριστοῦ, διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν Χριστῷ», «ἐν τῷ Ἁγαπημένῳ». Ὅλη ἡ οικονομία τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ πραγματοποιεῖται καὶ φανερῶνεται ὄντως ὡς «μυστήριον τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 3, 4· Κολ. 2, 2). Τοῦτο δὲ τὸ «μυστήριον τοῦ Χριστοῦ», κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀποτελεῖ τὴν κλεῖδα γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ, γιὰ ὁλόκληρη τὴν οικονομία Αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶναι «ἀποκάλυψις μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσηγημένου φανερωθέντος δὲ νῦν» (Ρωμ. 14, 24-25). Μὲ τὸ μυστήριον αὐτὸ ἀπεκαλύφθη καὶ τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος (Κολ. 2, 2) καὶ σ' αὐτὸ περιέχεται καὶ ὅλο τὸ μυστήριον τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τῆς δημιουργίας, τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς θεώσεως.

Ἄν καὶ πέρασαν δύο χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τότε, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα νὰ ἠχῆ «Παύλου τοῦ Θεολόγου ἡ οὐράνιος σάλπιγξ», κατὰ τὸν ἱ. Χρυσόστομο. Βροντώδης ἡ φωνὴ του, ὅπως τότε, στέκεται καὶ σήμερα νοερώς σ' αὐτὴν τὴν πόλη, ὅπως τότε, καὶ τονίζει λέγοντας σὲ ὄλους μας: «Παῦλος, δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς, ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὁ προεπηγγεῖλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν».

Τὸ κέντρον καὶ ἡ οὐσία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Παύλου εἶναι αὐτὸ τὸ ὄντως «μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον». «Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλους, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ», ἡ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο».

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλειώδες καὶ ἀπόρητον μυστήριον τῆς Θείας Κενώσεως, γιὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀπόστολος γράφει στὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν: «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων... ἐναντὸν ἐκένωσεν μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος» (Φιλ. 2, 6-7). Ἀπὸ αὐτὸ τὸ θεῖο μυστήριον ἐκπηγάζουν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μυστήρια τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας μας: «ἄνθρωπος γὰρ ἐγένετο ὁ Θεὸς καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος... Ὁ ἄνω κάτω δι' οἰκονομίαν καὶ ὁ κάτω ἄνω διὰ φιλανθρωπίαν... Θεὸς ἐπὶ γῆς ἦλθε καὶ ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ. Πάντα ἀναμίξ γέγονε (Α' Τιμ. 1, 11). Γένος ἐγένετο ἐν, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων... «Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν» (Γαλ. 4, 4-5). Τοῦτο εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας μας, τὸ κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀγ. Παύλου, ὅτι ὁ «Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ποιῆσῃ» (Πράξ. 25, 4).

Μόνον, λοιπόν, ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ «μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον», ἀπὸ αὐτὸ τὸ μοναδικὸ Θεοανθρώπινο γεγονός τῆς φανερώσεως τοῦ Θεοῦ «ἐν σαρκί», μποροῦμε νὰ ἐννοήσουμε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ Παύλου. Γνωρίζουμε, καλά, ποιὸς ἦτο ὁ Σαῦλος πρὶν ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ συνάντησίν

του με τὸν Ἀναστάνα Ἰησοῦν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Δαμασκοῦ. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχουμε μία μοναδική δυνατὴ ἐρμηνεία ὄλου τοῦ μυστηρίου τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου του καὶ αὐτὸ εἶναι: «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς» ὡς «Θεὸς ἐν σαρκί», ὡς ἱστορικὸς Θεάνθρωπος.

* * *

Ἡ ἀνθρωπότητα, καὶ σήμερα, πορεύεται σὲ μία πορεία ἀκριβῶς, ὅπως τότε ὁ Παῦλος πρὸς τὴν Δαμασκὸ. Μία πορεία μίσους, πάθους, ἐμπαθείας, ἔχθρας, ἀντιθέσεως πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν με ὅλες τὶς συνέπειες καὶ τὸν ἀντίκτυπό της καὶ πρὸς τὴν φύση, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Πόλεμοι καὶ καταστροφὲς ταράσσουν τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων. «Ὁργή, λιμοί, σεισμοί, καταποντισμοί, πῦρ, μάχαιρα, ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἰφνίδιοι θάνατοι, ἐπιδρομὲς ἀλλοφύλων». Ἡ μοναξιά καὶ ἡ ἀκοινωνησία εἶναι γνώρισμα τῶν συγχρόνων ἡθῆν κοινωνιῶν. Ἀπόγνωση, αὐτοκτονίες, ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ τρομοκρατία μεσουρανεῖ. Ἡ ἀνεργία βασανίζει τοὺς νέους. Ἡ ἐγκατάλειψη καὶ ἡ ἀχαριστία τοὺς μεγαλυτέρους. Τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἰδιοτέλεια ὄλους. Οἱ διχόνοιες, τὸ σαρκικὸ φρόνημα, ἡ πολυμορφία καὶ ἡ ποικιλία τῶν παθῶν, ἡ ἠθικὴ ἀδιαφορία, ἡ προβολὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ διάλυση τῆς οικογενείας, ἔριδες, ἀντιδικίες, ἀντιζηλίες, δικαστικὲς περιπέτειες, περιουσιακὲς διεκδικήσεις εἶναι τὸ ἀπαισιόδοξο θέαμα μιᾶς πορείας δίχως τέραμα, δίχως προσανατολισμό, δίχως ἐπιστροφή, μέσα στὸν καύσωνα τῆς ἐρήμου μιᾶς Δαμασκείου πορείας τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητας.

Ἡ φανέρωση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμο, στὴν ἱστορία, στὴ ζωὴ μας, εἶναι ὄντως ἓνα μοναδικό, ἀσύγκριτο καὶ ἀνεπανάληπτο γεγονός γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων καὶ τὴν συνδιαλλαγὴ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Τὸ γεγονός αὐτὸ εἶναι ἀπείρως ἀποφασιστικὸ γιὰ ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ζωὴ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν αἰωνιότητα. Αὐτός, ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ ὡς «Λόγος σεσαρκωμένος», δηλ. ὡς ἱστορικὸς Θεάνθρωπος, γίνεται τὸ μυστικὸ κέντρο ὄλων τῶν ὄντων καὶ πάσης κτίσεως «ὄρωμένης τε καὶ οὐχ ὄρωμένης», κέντρο, ποὺ συνέχει καὶ συνδέει τὰ πάντα. Αὐτὴν τὴν μεγάλη καὶ θαυμαστὴ ἀλήθεια γιὰ τὴν ζωὴ, τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν πορεία μας τονίζει ἔντονα ὁ Ἱερὸς Ἀπόστολος σὲ ὅλα τὰ κείμενά του. «Καὶ αὐτὸς

ἐστὶ Σωτὴρ τοῦ Σώματος».

Μὲ τὴ φανέρωσή του στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο, καὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποκτοῦν λόγο καὶ νόημα, σωτηρία καὶ αἰώνια μακαριότητα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, γιὰ τὸν κόσμο καὶ τὸν ἄνθρωπο, γίνεται τὸ κέντρο καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως, τῆς «ὄντως ζωῆς», τῆς αἰωνιότητος. Γίνεται τὸ κέντρο τῆς Ἱστορίας, τῆς Προϊστορίας καὶ τῆς Μεθιστορίας. Καὶ τοῦτο, ἀκριβῶς, σημαίνουν πολυάριθμες ἐκφράσεις τοῦ Ἀπ. Παύλου, με τὶς ὁποῖες καὶ κατακλείουμε τὴν ὁμιλία μας, ἀφήνοντας ἐκεῖνον νὰ μιλήσῃ ἀντὶ γιὰ μᾶς, νὰ μιλήσῃ στὴν ψυχὴ τοῦ καθενὸς μας, καλώντας μας στὴν αἰωνιότητα, στὴ λύτρωση, στὴ σωτηρία, στὸν Κύριο καὶ Θεὸ μας Ἰησοῦ Χριστό:

«Ἀρχὴ, αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων. Ἐν αὐτῷ ἠυδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν Χριστῷ. Αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου, καινὴ κτίσις, ἔσχατος Ἀδάμ, τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός».

Ὁ Ἰ. Χριστὸς, τὸν ὁποῖον ὁ ἱ. Ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυξε λέγοντας «τοῦτον κηρύσσομεν, τοῦτον ὁμολογοῦμεν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἑσταυρωμένον καὶ ἐγγεγεμένον ἐκ νεκρῶν», ἃς εἶναι ὁ δεῖκτης πορείας καὶ τῆς δικῆς μας ζωῆς, ἃς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ Ω τῆς ἐπὶ γῆς πορείας μας, ἡ ὁποία ὡς κατάληξη θὰ ἔχη τὸν οὐρανόν.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΜΗΝΑΙΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, περιέχον ἅπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ Ἀκολουθίαν. Ἐκδόση Α', Ἀθήνα 1993, σσ. 456 (σχήμα 17X24 ἐκατ.).

Μὲ γοργὸ ρυθμὸ, ἂν ληφθεὶ ὑπόψη τὸ μέγεθος καὶ ἡ σπουδαιότητα τοῦ ἔργου, προχωρεῖ ἡ ἔκδοση τῶν Μηναιῶν, σὲ μικρὸ καὶ εὐχρηστο σχῆμα. Στὸ παρόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσθήκη τῶν ἀπολυτικίων ὄλων τῶν ἐορταζομένων Ἁγίων, περιλαμβάνονται καὶ πλήρεις Ἀκολουθίες τῶν ἁγίων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ Φανουρίου τοῦ νεοφανοῦς.

Γιὰ πληροφορίες καὶ παραγγελίες βιβλίων ἀπευθύνεσθε:

Κεντρικὴ διάθεση:

Ἀποστολικὴ Διακονία. Ἰασιίου 1 - 115 21 Ἀθήνα.
Τηλ. 01/7228008 καὶ 7246784. FAX 01/7238149.

Βιβλιοπωλεῖο: Δραγατσανίου 2, Πλ. Κλαυθμώνος - Ἀθήνα Τηλ. 01/3228637.

Ἡ Θεοτόκος ἐν τῇ Τριαδολογίᾳ καὶ Χριστολογίᾳ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων

Τοῦ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. **Εὐθυμίου Ἐλευθεριάδου**
Ἵμνογράφου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας

Ὁ ἱεροσολυμίτης Κατηχητὴς καὶ Ἐπίσκοπος, Ἅγιος Ἱεράρχης καὶ Οἰκουμενικὸς τῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλος, Κύριλλος (313-386), ἐνωρίτατα μᾶς μεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ μυστικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δόγματος, τοῦ Μυστηρίου τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου Θεοτόκου Ἀειπαρθένου Μαρίας (Νικαίας - Ἱερουσαλήμ, 325 μ.Χ.).

Ἡ Ὁρθόδοξος Θεομητορολογία δὲν εἶναι ρωμαιοκαθολικὴ Μαριολογία, ὡς ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ ἀρχαιότεροι καὶ συντηρητικώτεροι τῶν Διαμαρτυρομένων, Λουθηρανοὶ καὶ Ἀγγλικανοί.

Τὸ ἱστορικόν, προφητικόν καὶ καινοδιαθητικόν πρόσωπον τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὴν συστηματικὴν μελέτην τῶν Γραφῶν καὶ τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Πατερικῆς Γραμματείας (33-433 μ.Χ.), ἀποδεικνύεται «τὸ ἀναντικατάστατον τηλεσκόπιον τῆς ἀτενίσεως τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Θεότητος τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος, ἐξ αὐτῆς, Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ».

Εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ τοῦ Θεομητορικοῦ Τάφου τῆς Παναγίας, ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἱερουσαλήμ, Γεθσημανῆ, ὡς τὰ ἀδιάψευστα τεκμήρια τῆς Ἰστορίας τῶν ἑνδεκα πρώτων αἰώνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀναμφισβήτητα σχετικὰ Κείμενα πείθουν καὶ βεβαιώνουν, ἐν εὐλαβεῖ προσευχητικῇ μεταρσιώσει, στοχαζόμεθα «τὴν, τῶν Οὐρανῶν ὑψηλότεραν καὶ πάσης κτίσεως καθαρωτέραν ὑπάρχουσαν Θεομήτορα Ἀειπαρθένον Μαριάμ», εἰς εὐλάβειαν καὶ τιμὴν τῆς Ὁποίας καθώρισεν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τὸ ἱερὸν Δεκαπενταύγουστον. Ξεναγὸν καὶ μυσταγωγὸν ἱεροφάντην ἔχοντες τὸν Ἅγιον Κύριλλον Ἱεροσολύμων, ἀναλογιζόμεθα:

α') Ἡ Τριαδολογία¹ καὶ Χριστολογία² τοῦ Ἁγ. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ἐγκομβοῦνται τὴν Θεομητορολογίαν³, ἥτοι τὴν περὶ τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀποπνέουσιν τὴν Δογματικὴν Πίστιν τῆς ἀρχαίας Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, καθ' ἣν: Ὁ ὄν μυστηριωδῶς καὶ ὑπερφυσικῶς συνέλαβεν, ἐκυοφόρησεν, ἐνεσάρκωσε καὶ ἐγέννησεν, ἐν τῷ Σπηλαίῳ τῆς Βηθλεέμ, ἡ, Μήτηρ τοῦ Κυρίου, Θεοτόκος Παρθένος Μαρία, Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἐστὶν ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ζώντος. Ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν Ἑβραίων Πατριαρχῶν, τῆς Μωσαϊκῆς Θρησκείας καὶ τῶν Προφητῶν, ὁ πατὴρ πάντων ἀνθρώπων, εἶναι ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν

Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου Αὐτοῦ, ὃν ἀνάρχως ἐγέννησε⁴, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, οὐχὶ κατὰ θέσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, ἥτοι ἐκ τῆς οὐσίας Αὐτοῦ⁵.

β') Μόνον Θεοῦ ἐνανθρώπησις, ἦτο δυνατόν, νὰ ἐξασφαλίση, εἰς τὸ πεπτωκὸς ἀνθρώπινον γένος, τὴν Ἀπολύτρωσιν καὶ Σωτηρίαν⁶. Καὶ τοῦτο ἐχάρισεν ὁ Θεός, ὡς τὸ Πρωτοευαγγέλιον τῆς Ἐδέμ⁷, εἰς τοὺς, ἐξορίστους τῆς Ἐαυτοῦ Χάριτος, Πρωτοπλάστους Προπάτορας Ἀδὰμ καὶ Εὐάν, ἐπαγγελθεῖς, εἰς αὐτούς, τὴν Σάρκωσιν καὶ Ἐνανθρώπησιν τοῦ συναϊδίου Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου Αὐτοῦ, ἐκ γυναικὸς - Παρθένου⁸, τῆς ὁποίας καὶ μόνον «σπέρμα» θὰ ἦτο ὁ θεοεπάγγελτος Μεσσίας, Λυτρωτῆς, Σωτὴρ, ὁ προσδοκώμενος, ὁ Ἐρχόμενος Χριστός⁹.

Τὴν ἐπαγγελίαν Του ταύτην, διακηρυχθεῖσαν καὶ ἐπιβεβαιωθεῖσαν, ἐπιμόνως, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ψαλμῶν, ἐξεπλήρωσεν ὁ Ζῶν καὶ Ἀληθινὸς Θεός, ἀναδείξας, ἐκ τοῦ Ἀβραμαίου Γένους καὶ ἐκ τοῦ οἴκου Δαβὶδ, τὴν, προορισθεῖσαν εἰς Σαρκώτριαν καὶ Μητέρα τοῦ Ἐμμανουήλ, Παρθένον τοῦ Ἡσαΐου, Μαριάμ¹⁰.

Καὶ τέξασα τοῦτον, ἡ θεόλεκτος Παρθένος, ὡς θεανθρώπινον Παιδίον «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», ἡ θεοσκίαστος Παρθένος Μαρία, ἐν γνωστῷ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀπεδείχθη «Θεοτόκος»¹¹ καὶ συνετέλεσεν ἐνεργῶς, νὰ φανερωθῇ, ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ Θεὸς Λόγος σεσαρκωμένος καὶ ἐνηθρωπισμένος, καὶ «Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη». Καὶ ἠυδόκησε, νὰ πολιτογραφηθῇ, ἐν τῷ ἡμετέρῳ κόσμῳ, τῆς Οἰκονομίας τοῦ Κτίστου καὶ τῆς ἀποκεκαλυμμένης τελείας Εὐσεβείας τὸ Μέγα Μυστήριον¹², τὸ ὅτι, δηλαδή, «Θεὸς ἐφανερώθη, ἐν σαρκί... ἀνελήφθη ἐν δόξῃ». Ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ αὐταρκες, πρὸς εὐσέβειαν, εἶδέναι, ὅτι Θεὸς ἐστίν, ὁ, ἐκ τοῦ Πατρός, προαιωνίως γεννηθεὶς καί, ὕστερον, ἐνανθρωπήσας, ἐκ τῆς, ἀνάνδρου καὶ ἀπειρογάμου, Δαβιδίδου Παρθένου Μαρίας. Δέον νὰ διευκρινισθῇ, ὅμως, καὶ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ἐσαρκώθη καὶ ἐνηθρώπησεν, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγος, ὁ Μονογενής¹³, διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ Πατρός, καὶ αὐθυπόστατον πρόσωπον¹⁴.

Δὲν ἐνηθρώπησεν ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ὁ Υἱός: «Θεὸς τοίνυν, ἀληθινὸς ὁ Υἱός, ἔχων, ἐν ἑαυτῷ, τὸν Πατέρα¹⁵, οὐκ εἰς Πατέρα μεταβληθεὶς οὐ γὰρ Πατὴρ

ἐνηνθρώπησεν», ὡς ἐβλασφήμουν οἱ Πατροπασχί-
ται Σαβελλιανοί, παρουσιάζοντες τὸν Ἕνα Μονάρ-
χην Θεόν, ἐμφανιζόμενον, κατὰ τρόπον ἡθοποιοῦ,
καὶ ἀλλάσσοντα τρία ἀλλεπάλληλα προσώπεια, ἄλ-
λοτε τοῦ Πατρὸς, ἄλλοτε τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλοτε τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος, εἰσαγομένης, οὕτω, τῆς «υἰοπα-
τορίας» καὶ «συναλοιφῆς».

γ') «Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενῆς, καὶ τοῦ
Κόσμου Ποιητής»¹⁶ εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Λόγος τοῦ
Θεοῦ, ὁ καταβάς καὶ σαρκωθεὶς καὶ ἐνανθρωπή-
σας, ἐκ τῆς προεγνωσμένης, προεπηγγελμένης καὶ
προπεφητευμένης Παρθένου Μαρίας¹⁷, Ἰησοῦς, ὁ
Χριστός: «Πίστευσον, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος, ὁ τοῦ
Θεοῦ Μονογενῆς Υἱός, οὗτος, ἐκ Παρθένου, πάλιν
ἐγεννήθη» Ἰωάννη τῷ Εὐαγγελιστῇ πείσθητι, λέγον-
τι «καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡ-
μῖν¹⁸. Ὁ μὲν γὰρ Λόγος αἰώνιος, πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων, ἐκ Πατρὸς, γεννηθεὶς, τὴν δὲ σάρκα,
προσφάτως, ἀνέλαβε, δι' ἡμᾶς»¹⁹. Τοῦτό ἐστι τὸ
Μυστήριον τῆς Θείας, ἐν Χριστῷ Οἰκονομίας.

δ') Τὸ ἀσύλληπτον, ἀκατανόητον καὶ ἀνεμῆ-
νευτον Μυστήριον τῆς ἀπείρου Σοφίας καὶ Παντο-
δυναμίας Βουλῆσεως τοῦ Θεοῦ, τῆς Σαρκώσεως
καὶ Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λό-
γου τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντος, τὸ πρῶτον, προαιω-
νίως, ἐκ μόνου τοῦ αἰδίου Θεοῦ Πατρὸς, τὸ δευτέ-
ρον δέ, ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου
Μητρὸς, Μαρίας τῆς Θεοτόκου Παρθένου, ἐγνώρι-
ζον ἤδη καὶ παρέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ
Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, καθὼς καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ
Εὐαγγελισταὶ Λουκᾶς, Μάρκος καὶ Ματθαῖος²⁰. Τοῦ-
το ἀπετέλει τὸ βασικὸν καὶ θεμελιώδες Εὐαγγελι-
κὸν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Δόγμα τῆς πρωτοπαγοῦς
Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας²¹, ἥτις, ὡς κόρην ὀφθαλ-
μοῦ, διεφύλαξε τοῦτο ἀπὸ τῶν ποικιλωνύμων πολε-
μίων αὐτοῦ Ἰουδαίων, Ἐθνικῶν, Αἰρετικῶν Γνωστι-
κῶν Δοκητῶν, Ἐβρίωνος, Κηρίνθου, Κέλσου, Μαννι-
χαίων, Ἀντιδομαριανιπῶν, Ἐλβιδίου, Βονώσου
κ.λπ.²². Ἡ ἀποδοχή, πίστις καὶ ὁμολογία τοῦ Δό-
γματος - Μυστηρίου τούτου τῆς παρθενογενέσεως
τοῦ σαρκωθέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λό-
γου Μεσσίου Λυτρωτοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Ἰησοῦ
Ἐμμανουήλ, μετ' ἐκείνου τοῦ Δόγματος Μυστηρίου
τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐξασφαλίζουν τὴν οἰκείωσιν
τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ἐξασφαλί-
ζουν τὴν σωτηρίαν καὶ μακαριότητα²³.

ε') Τὸ Μυστήριον τοῦτο, διὰ μόνης τῆς εὐλα-
βοῦς πίστεως, καὶ διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος, ἀτενίζεται, προσκυνεῖται καὶ βιοῦται, τε-
θεμελιωμένον, ἐπὶ τῶν θεοπνεύστων μυστικῶν προ-
φητειῶν, τῶν βιβλικῶν κειμένων, τοῦ Νόμου, τῶν
Ψαλμῶν καὶ τῶν Προφητῶν, καταφασκουσῶν τοῦ-
το, ἐπιμόνως, ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους, ἐν τε τῇ
Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἐν θαυμαστῇ ἀλλη-
λουχίᾳ²⁴.

ς') Προαναγγελία, προτυπώσεις, προεικονίσεις
καὶ Προφητεῖαι, δὲν ἐδόθησαν, παρὰ τοῦ, ἐμπνέον-
τος τὰς Προφητείας, Θεοῦ μόνον περὶ τοῦ προσώ-
που τοῦ ὑπεσχημένου Θεοῦ Λυτρωτοῦ Μεσσίου
Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἐδόθησαν διακριτικῶς, ἐπίσης, καὶ
περὶ τῆς μελλούσης νὰ κυοφορήσῃ, σαρκώσῃ καὶ
ἀποτέξῃ Αὐτόν, Θεὸν σεσαρκωμένον καὶ ἐνηνθρω-
πισμένον, Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Θεοτόκου, ἥτοι,
Θεογεννητριάς καὶ Θεομήτορος, Παρθένου Μα-
ρίας²⁵, προαναγγελθείσης καὶ τῆς, ἐκ Δαβὶδ, κατα-
γωγῆς αὐτῆς, καὶ τοῦ παρθενικοῦ τόκου Αὐτῆς
(Παρθενομήτωρ - Μητροπάρθενος²⁶).

ζ') Τὸ «σημεῖον» τῆς Παρθένου τοῦ Ἡσαίου ἀ-
νανέωσε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὴν προμή-
τορα Εὐαν, περὶ τοῦ γόνου «σπέρματος τῆς γυναι-
κός, ὅστις συντρίψει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχεκάκου
ὄφως - Διαβόλου»²⁷. Συναφῶς δὲ καὶ ὁ Ἀπόστο-
λος Παῦλος ἀνανέωσε τὸ μεσσιανικὸν ἀποκαλυπτι-
κόν: «Καὶ ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέ-
στειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ, γενόμενον, ἐκ γυ-
ναϊκός, γενόμενον ὑπὸ νόμον». Ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ
Ἄπ. Ματθαῖος, τὸν υἱὸν τῆς Παρθένου Μαρίας Χρι-
στὸν Ἰησοῦν, εἶναι τοῦ Ἡσαίου τὸν Ἐμμανουήλ²⁸.

η') Συνείδησις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, πρὸ τῆς
ἐποχῆς ἤδη τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων εἶ-
ναι, ὅτι ἡ, Θεοτόκος Μήτηρ τοῦ Κυρίου, Θεόλεκτος
Μαριάμ διαιωνίζει Παρθένος, μηδέποτε συμερι-
σθεῖσα τὴν συζυγικὴν κλίνην τοῦ σεβασμίου γέρον-
τος «πρεσβύτου» Ἰωσήφ, ἰσοβίου Μνήστορος αὐ-
τῆς, καὶ μηδέποτε τέξασα ἕτερα τέκνα, πλὴν τοῦ,
πρωτοτόκου καὶ μοναδικοῦ αὐτῆς υἱοῦ, Ἰησοῦ. Τὴν
Δογματικὴν αὐτὴν Ἀλήθειαν καὶ Πίστιν, πλὴν τοῦ
Τρίτου Ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως Νικαίας
(325): «Σαρκωθέντα, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Μα-
ρίας τῆς Παρθένου καὶ Ἐνανθρωπήσαντα», κατα-
φάσκει καὶ ἡ, πρὸς τοὺς Κατηχουμένους, διαβε-
βαίωσις τοῦ, Κατηχητοῦ καὶ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύ-
μων, Ἁγ. Κυρίλλου, τριακόσια ἔτη, μετὰ τὴν Κοίμη-
σιν τῆς Θεοτόκου Μητρὸς τοῦ Κυρίου: «Αἱ παρθέ-
νοι, μετὰ Μαρίας τῆς Παρθένου, ἔχουσι τὸ μέ-
ρος»²⁹. Ὁ Ἰωσήφ ἦτο καὶ παρέμεινε, μέχρι τέλους,
Μνήστωρ τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ Κηδεμὼν τοῦ
Θεοῦ Παιδίου Ἰησοῦς, διακηρύττει ὁ Ἁγ. Κύριλλος
Ἱεροσολύμων, ἐπικαλούμενος τὴν, παρὰ τὸν Σταυ-
ρὸν τοῦ Γολγοθᾶ, ἀνάθεσιν, πρὸς γηροκόμησιν,
τῆς, τελειῶς ἀπορφανισμένης καὶ ἀτέκνου Μητρὸς
τοῦ Κυρίου, Θεοτόκου Μαρίας, εἰς τὸν ἡγαπημένον
μαθητὴν Ἀπόστολον Ἰωάννην: «Αὐτός τε ὁ Μονο-
γενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τῷ ξύλῳ, κατὰ τὸν τοῦ Σταυ-
ροῦ καιρὸν, τὴν σάρκα προσηλωμένος, ἰδὼν τὴν
Μαριάμ, τὴν ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα Μητέρα, καὶ τὸν
Ἰωάννην, τὸν τῶν Μαθητῶν προσφιλέστατον φησιν,
πρὸς ἐκεῖνον μὲν, Ἴδου ἡ μήτηρ σου³⁰, πρὸς τὴν
Μαριάμ δέ, Ἴδου ὁ υἱός σου³¹, τὴν ὀφειλομένην φι-
λοστοργίαν ἐκδιδάσκων». Καὶ τό, παρὰ τῷ Λουκᾷ

είρημένον, πλαγίως ἐπιλύων, τό, καί ἦν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες³², ὅπερ ἀρπάζουσι αἰρεσιωτῶν παῖδες, ἐξ ἀνδρῶς αὐτὸν καὶ γυναικός, γεγεννησθαι, λέγοντες «Ὅνπερ γὰρ τρόπον, ἡ Μαρία, μήτηρ Ἰωάννου, διὰ τὴν φιλοστοργίαν, οὐ διὰ τὸ γεννησθαι, οὕτω καὶ Ἰωσήφ πατήρ ἐκαλεῖτο τοῦ Χριστοῦ, οὐ διὰ τὸ γεννησθαι, ἀλλά, διὰ τὴν περὶ τὴν ἀνατροφὴν, κηδεμονίαν γενομένην»³³.

θ') Οὐχὶ ἀμνήστευτος³⁴, ἀλλὰ μεμνηστευμένη τῷ Δαβιδίδῃ Ἰωσήφ τῷ τέκτονι, ἐδέχθη τὸν Εὐαγγελισμόν καὶ συνέλαβεν, ἐν γαστρὶ Πνεύματος Ἁγίου, τὸν ἀσώματον καὶ ἄσαρκον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου Θεοτόκος Παρθένος Μαρία, διὰ τοὺς κατωτέρω τέσσαρας λόγους τῆς πανσόφως οἰκονομησάσης τὴν Θεῖαν, ἐν Χριστῷ Οἰκονομίαν Θεῖας Προνοίας³⁵:

1) Ἴνα, ἔχη φύλακα καὶ μάρτυρα τῆς τελείας παρθενικῆς ἀγνείας αὐτῆς, τὸν σεβάσιμον καὶ εὐλαβῆ, προφητικὸν δὲ Δαβιδίδην γέροντα («πρεσβύτην») Ἰωσήφ, μηδέποτε χρησιμοποίησαντα αὐτήν, ὡς σύζυγον ὁμοκοίτιον³⁶.

2) Ἴνα, διὰ τῆς γνωστῆς γενεαλογίας τοῦ Ἰωσήφ, τῆς Γραφῆς μὴ γενεαλογούσης, παρὰ μόνον ἄνδρας, καταδειχθῆ καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας ἡ καταγωγή, δεδομένου, ὅτι, ὁ θεοσεβὴς καὶ δίκαιος Ἰωσήφ, οὐδέποτε θὰ ἐμνηστεύετο κόρην, μὴ ἀνήκουσαν εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν φυλὴν του, καὶ εἰς τὸν οἶκον καὶ τὴν πατριαν Δαβιδ³⁷.

3) Ἴνα, μὴ λιθοβοληθῆ, ὡς μοιχαλὶς, ἔγκυος, ἐκ κλεψιγαμίας, ἡ Παρθένος Μαρία³⁸, κατὰ τὸν αὐστηρότατον Νόμον τοῦ Μωϋσέως.

4) Ἴνα, πρὸς διάσωσιν, ἀπὸ τῆς σφαγῆς Ἡρώδου τοῦ Βρεφοκτόνου, φυγαδεύουσα τὸν τεσσαρακονθήμερον Ἰησοῦν, ἔχη, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ, εὐλαβοῦς, δικαίου καὶ σεβασίμου γέροντος «πρεσβύτου» Ἰωσήφ, συμπάραστασιν καὶ προστασίαν φύλακος μᾶλλον, ἢ συζύγου³⁹.

5) Ἐν τῇ κοιτῆδι καὶ Μητρὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἰερουσαλήμ, ἥς ἐκπροσωπεῖ τὴν Δογματικὴν Πίστιν καὶ Διδασκαλίαν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, ὁ Κατηχητὴς καὶ Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, Ἁγ. Κύριλλος, ἐπίστευετο, ὅτι ἡ, Μήτηρ τοῦ Κυρίου, Θεοτόκος Παρθένος Μαρία, μετὰ τσαυτὰ θεϊκὰ σημεῖα καὶ μεγαλεῖα⁴⁰, οὐδέποτε ἐχρημάτισε σύζυγος ὁμοκοίτιος καὶ σύνευνος γαμετῆ τοῦ, δικαίου καὶ εὐλαβοῦς γέροντος Μνήστορος καὶ Προστάτου αὐτῆς, Ἰωσήφ⁴¹, οὐδ' ἐπαιδοποίησε⁴², πλὴν τοῦ, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, πρωτοτόκου καὶ μονογενοῦς αὐτῆς, Ἰησοῦ, ἕτερα τέκνα, ἐκ τοῦ λευίρατικοῦ Μνήστορος αὐτῆς⁴³, Ἰωσήφ, φύλακος καὶ μάρτυρος τῆς ἀθίκτου παρθενικῆς ἀγνείας αὐτῆς⁴⁴. Ἰάκωβος ὁ «δικαίος» ὁσιώτατος καὶ ἀσκητικός, ἀποπνέων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ τὴν εὐλάβειαν καὶ σωφροσύνην,

καὶ τὰ ἕτερα τέκνα τοῦ Ἰωσήφ, ἦσαν ἐκ τῆς προτεθνηκυίας τοῦ Ἰωσήφ γυναικὸς καὶ μόνον «νομικοὶ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ»⁴⁵. Ἐδέσποζε δέ, ἐν τῇ πρωτογόνῳ Ἐκκλησίᾳ, ἡ «μέχρι τῆς τελευτῆς Μαρίας παρθενία αὐτῆς», «τῆς Μαρίας, μέχρι τελευτῆς παρθένου διαμεινάσης»⁴⁶. Τοῦτο ἀπηχεῖται καὶ ἐν τῷ Γ' Ἀρθρῷ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τῆς Νικαίας (325).

ια') Τὸ πραγματικὸν τῆς σαρκώσεως, ἐνανθρωπήσεως καὶ ἀποτέξεως τοῦ προεπηγγελμένου καὶ προπεφητευμένου θεοῦ Λυτρωτοῦ Μεσσίου Σωτήρος Ἐμμανουὴλ ἀπεδείκνυεν ὁ Ἁγ. Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ὡς ἱεροσολυμίτης, δεικνύων, τὸ γνωστόν, ἐπὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἤδη χρόνων, θεοδέγμον Σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ, ἐν τῇ Φάτνῃ τοῦ ὁποίου, ἡ Θεοτόκος Παρθένος Μαρία, ἀνέκλινεν, ὡς θεῖον ἄρρεν βρέφος, τὸν νεογνὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. Ἐπεκαλεῖτο δὲ αὐτόπτας, ἔτι, μάρτυρας, τοὺς ἀγγελοπέμπτους Ποιμένας, προσκυνητὰς τοῦ, ἐπὶ τῶν ἀγκαλῶν τῆς Θεοτόκου Μητρός, Θεοῦ Βρέφους, καὶ Συμεῶν τὸν μακάριον Θεοδόχον Προφήτην καὶ τὴν Προφήτιδα Ἄνναν, πλαισιωσάντων, μετὰ τοῦ ἀνωνύμου πλήθους τῶν παρευρεθέντων, ἐν τῷ Ναῷ κατέναντι τοῦ Γολγοθᾶ, κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἐκείνην τῆς 2ας Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1, μετὰ Χριστόν, τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Θεοῦ Λυτρωτοῦ Μεσσίου Χριστοῦ Ἰησοῦ, ὅστις ἦν «ὁ ἐκ Παρθένου γεννηθεὶς προσκυνητὸς Κύριος»⁴⁷.

ιβ') Τὸ ὅτι ὁ, συγκαταβὰς καὶ κενώσας Ἐαυτὸν, ἄπειρος Θεὸς Λόγος, Μεσσίας Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἠθέλησε καὶ προὔτιμησεν, ἐκ Κόρης καὶ μόνον Παρθένου, νὰ σαρκωθῆ, ἐνανθρωπήσῃ καὶ γεννηθῆ ἀποδεικνύει, ὡς ὑπερτάτην, εἰς τὰ ὅμματα τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχοσωματικῆς παρθενίας καὶ ἀγάμου ἀγνείας καὶ τελείας, ἐκ τῶν ἀφροδισίων καὶ γενετησίων, ἀποχῆς καὶ σαρκικῆς καὶ ψυχικῆς καθαρότητος, ἅτινα, εἰς τὴν ὑπερτάτην καὶ τελείαν ἀκεραιότητά των, ἐπραγμάτωσεν ἡ «ἀγία Θεόνυμφος Παρθένος Μαρία» καὶ ὁ ταύτης υἱὸς «ἀρχιπάρθενος Ἰησοῦς». Συγχρόνως δὲ ὑπογραμμίζει τὴν προσωπικὴν ἠθικοπνευματικὴν ἀξίαν τῆς μόνης ἀγνῆς, μόνης κεχαριτωμένης καὶ εὐλογημένης μεταξὺ ἀπασῶν τῶν γυναικῶν, Μητρός τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Θεοτόκου Παρθένου, ἰσταμένης διηνεκοῦς Ἀρχηγοῦ καί, ἐπὶ κεφαλῆς, τοῦ, ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καθιερωθέντος χριστοδιδάκτου θεσμοῦ τοῦ «ἀξιώματος = τῆς ἀξίας» τῶν «παρθένων»: «Αἱ παρθένοι, μετὰ Μαρίας τῆς Παρθένου, ἔχουσι τὸ μέρος»⁴⁸, ταυτόσημον τῷ, «ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου Θεοτόκος Μαρία ἐστὶν Ἀειπάρθενος». Ἀπαξ δὲ καὶ ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, κοιμηθεῖσα, τριακόσια ἔτη, πρὶν ἢ γράψῃ τὰς ἑαυτοῦ «Κατηχήσεις», ὁ Ἁγ. Κύριλλος Ἱεροσολύμων, ἐξῆλθε τοῦ κόσμου, ὁ, ὃν χρησιμοποιεῖ ὁ

ἑλληνομαθέστατος Ἱεροσολύμων Κύριλλος, ρηματικὸς χρόνος ἐνεστῶς διαρκείας, δεικνύει τὸ αἰώνιον καὶ ἀναλλοίωτον παρὸν τῆς, Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Θεοτόκου Παρθένου Μαρίας: «Αἱ παρθένοι, μετὰ Μαρίας τῆς Παρθένου, ἔχουσι τὸ μέρος»⁴⁹. Καὶ ὁ ἐνεστῶς διαρκείας αὐτὸς τοῦ, Κατηχητοῦ καὶ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, Ἁγίου Κυρίλλου, βασιζόμενος, πλὴν τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Παραδόσεως καὶ εἰς τὸ ἀποφασιστικὸν Δόγμα Πίστεως τῆς Πρώτης Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Νικαίας (325): «Σαρκωθέντα, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα» (Ἄρθρον Γ') ἀποτελεῖ ἐπίσημον, ἐπ' Ἐκκλησίας, Διδασκαλίαν τοῦ Κατηχητοῦ καὶ Ἐπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, Ἁγίου Κυρίλλου: «Μετὰ Μαρίας, τῆς Παρθένου, ἔχουσι αἱ παρθένοι τὸ μέρος», ὅπου, πρὸ τῆς Γ' καὶ τῆς Δ' καὶ τῆς Ζ' Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὁ Ἁγ. Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἐκφράζει τὸ ἐνδόμυχον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνειδήσεως Δόγμα τῆς Ἀειπαρθενίας, τῆς ἀείπαιδος καὶ θεόπαιδος καὶ θεονύμφου ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας καὶ οὐ μόνον ἐνταῦθα. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου καταφάσκει ὁ Ἁγ. Κύριλλος Ἱεροσολύμων τὴν ἐκ Δαβὶδ καταγωγὴν τῆς, Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Θεοτόκου Μαρίας, καταφάσκει, πάλιν τὴν ἀρχαιοτάτην Δογματικὴν Πίστιν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱερουσαλήμ, ἐπὶ τὴν διηνεκὴ καὶ ἀδιάκοπον παρθενικότητα τῆς Θεομήτορος Μαρίας, ἥτοι ἐπὶ τὴν Ἀειπαρθενίαν Αὐτῆς: «Ἐκ τοῦ Δαβὶδ, τοίνυν, ἦν ἡ ἁγία Παρθένος»⁵⁰.

ιγ') Ἡ Ὑποστατικὴ Ἐνωσις τῆς Θείας καὶ τῆς Ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ, κενώσαντος ἑαυτὸν Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, Χριστοῦ Μεσσίου Ἐμμανουὴλ Ἰησοῦ, ἔλαβε χώραν, ἐν τῇ παρθενικῇ ἄμα καὶ μητρικῇ γαστρὶ τῆς, θεοσκιάστου καὶ πνευματεμόρου Μητρὸς τοῦ Κυρίου, Θεοτόκου Μαρίας. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἣν προσέλαβεν, ἐκ τῆς θεολέκτου Παρθένου Μαρίας, ἀπὸ τῆς τρισαγίας ὥρας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ οὐδέποτε, εἰς τὸ παντελές, θὰ ἀποχωρισθῇ αὐτὴν, ἐξησφάλισεν, ἀναφαίρετον, εἰς τὸ ἀτελεύτητον διηνεκές, εἰς τὴν κεχαριτωμένην καὶ εὐλογημένην, ἐν γυναιξί, Παρθένον Μαρίας, τὴν συλλαβοῦσαν Αὐτόν, ἐν γαστρὶ, τὴν κυοφορήσανσαν, τὴν σαρκώσανσαν, τὴν γεννήσανσαν ἐνηνθρωπισμένον καὶ γαλακτοτροφήσανσαν, μητρικῶς, Θεοτόκον, τὸν ὕψιστον τίτλον «ἡ Μήτηρ τοῦ Κυρίου», τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα, τὴν ὑπάτην ἀξίαν «Θεοτόκος», «Θεογεννήτρια», «Θεομήτωρ ἢ Ἀειπαρθενος».

Ἰδοῦ, ὅτι ἐνώπιον τοῦ Θεομητορικοῦ Μνήματος τῆς Γεθσημανῆ, κατανοήσαντες τὸ ἀσύλληπτον ὕψος τῆς ἀφθάρτου ἀξίας τῆς Μητρὸς τοῦ Κυρίου ἀγιωτέρας πάντων τῶν Ἁγίων, διακηρύττομεν «πολλὰ ἰσχύει δέησις Μητρὸς, πρὸς εὐμένειαν Δεσπότης».

1. Κύριλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. 8,8. 9,4.
2. Κατήχ. 1,14.
3. Κατήχ. 4,35. 7,6-18,11. 10,19.
4. 7,14. Κατήχ. 4,9. Κατήχ. 15,1.
5. Κατήχ. 11,14 - Κατήχ. ς'. 6.
6. Πράξ. 17,29. Κατήχ. 6,11.
7. Ἐφεσ. 1,3. Γέν. 3,15.
8. Κατήχ. 9,4. Κατήχ. 12,31.
9. Ἰωάν. 4,23.
10. Ἦσ. 7,14.
11. Κατήχ. 10,19.
12. Α' Τιμ. 3,16.
13. Ἰω. 1,14-18. Κατήχ. 11,2-6.
14. Κατήχ. 11,24. 4,7-8. Ἐπιφαν. Πανάρ. 62,1. Μ. Ἀθανασ. 4. Κατὰ Ἀρειαν. 12 καὶ 25. Μ. Βασίλ. Ἐπιστολ. 110 καὶ 214. Θεοδωρήτ. Κύρ., Αἶρετ. κακομ. 2,9 PG 83,396. Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σ. 152.
15. Κατήχ. 11,24. Κατήχ. 16,3-4.
16. Ἰω. 16,18. 7,14. Ματθ. 1,23. Κατήχ. 11,24.
17. Ἰω. 1,14,18. Ἦσ. 7,14.
18. Ἰω. 1,14,18.
19. Κατήχ. 12,4.
20. Α' Τιμ. 3,16. Γαλ. 4,4. Ἰω. 1,14,18. Ματθ. 1,16-23. Λουκ. 1,26-38. Μάρκ. 1,1.
21. 7,14 Γ'. Ἄρθρ. Συμβόλου Νικαίας.
22. Κατήχ. 17,6. 12,4. Κατήχ. 11,3.
23. Κατήχ. 12,4. Κατήχ. 11,3.
24. Κυρίλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. 12,32-33.
25. Λουκ. 2,4-5. Κατήχ. 12,22-23.
26. Γαλ. 4,4. Ἦσ. 7,14. Κατήχ. 12,24.
27. Γέν. 3,15. Γαλ. 4,4.
28. Α. Ἰω. 4,3. Ματθ. 1,16-23.
29. Κατήχ. 12,34.
30. Ἰω. 26-27.
31. Ἰω. 26-27.
32. Λουκ. 2,41-52.
33. Κατήχ. 7,9.
34. Λουκ. 1,27. 2,5. Κατήχ. 12,31.
35. Advers. Helvid. PL 23.
36. Adversus Jovinianum PL 23.
37. De virginitate perpetua beatae Mariae 4 PL 23, 221-252.
38. Ἐξοδ. 20,3. Δευτερ. 5,18. 22,20-24.
39. Ἱερων. In Jerajam XIX.
40. Ἱερωνύμου, De virginitate perpetua... ἐνθ. ἀνωτέρω. Κυρίλλ. Ἱεροσ. Κατήχ. 12,34.
41. Κατήχ. 12,31.
42. Κατήχ. 7,9.
43. Ὠριγένης Fragm. 31 εἰς Ἰω. 2,11, καὶ εἰς Ματθ. PG 13,877.
44. Ματθ. 1,16-23. Λουκ. 2,4. Ἰω. 6,42 - Ἱερων. Advers. Helvidium.
45. Ὠριγ. Fragm. 31, εἰς Ἰω. 2,11.
46. Ὠριγ. ἐνθ. ἀνωτ.
47. Κατήχ. 10,19.
48. Κατήχ. 12,34.
49. Κατήχ. 12,34.
50. Κατήχ. 12,24.

Πρωτοπρεσβύτερος ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΤΖΑΝΟΥΔΑΚΗΣ (†)

Ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ἕνας ἱερέας, ποὺ σημάδεψε τὴ ζωὴ του μὲ τὸ ποιμαντικὸ καὶ κοινωνικὸ του ἔργο. Ὁ Ἐμμανουὴλ Τζανουδάκης γεννήθηκε τὸ 1912 στὸ χωριὸ Καμπανοῦ Ρελίνου καὶ ἦταν γιὸς τοῦ Χρήστου Τζανουδάκη. Φοίτησε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Κρήτης καὶ μετὰ τὶς σπουδὲς καὶ τὶς στρατιωτικὲς του ὑποχρεώσεις χειροτονήθηκε ἱερέας στὴν ἐνορία Καμπανοῦ Σελίνου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κισάμου - Σελίνου. Ἡ ἐνορία αὐτὴ βρίσκεται πρὸς τὸ νότιο μέρος τῆς ἐπαρχίας Σελίνου κοντὰ στὸ Λιβυκὸ πέλαγος. Εἶναι ὄρεινὴ καὶ οἱ κάτοικοι ζοῦν ἀπὸ τὶς γεωργικὲς τους ἐργασίες. Παρὰ τὴ φτώχεια καὶ τὶς οικονομικὲς δυσχέρειες τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς αὐτῆς πολλοὶ νέοι σπούδασαν καὶ διακρίθηκαν στὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ποὺ συνέβαλαν στὴ θρησκευτικὴ ζωὴ καὶ στὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς περιοχῆς αὐτῆς ὑπῆρξε ὁ Ἐμμ. Τζανουδάκης.

Ὁ πρωτοπρεσβύτερος αὐτὸς ἦταν πιστὸς καὶ χαρισματοῦχος λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας. Καλλιφωνος, γνῶριζε τὴ Βυζαντινὴ Μουσικὴ καὶ ἄριστα τὸ τυπικὸ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Κατηχητῆς καὶ δεξιότηχης παιδαγωγός. Ἐφήρμοζε, χωρὶς νὰ ἔχει κάνει ἐιδικὲς σπουδὲς, τὴν ἀρχὴ τῆς ἐξατομίκευσης καὶ ἔδειχνε πρὸς ὅλους τὴν ἀγάπη του. Ὁ καλύτερος φίλος καὶ ὁ πιὸ πιστὸς συνεργάτης του ἦταν ὁ Δάσκαλος τοῦ χωριοῦ. Μέσω τοῦ Δασκάλου ὁ παπὰ - Μανώλης δημιούργησε τὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖο καὶ στοὺς κύκλους αὐτοὺς πρόσφερε τὴν ὀρθόδοξη - ἠθικὴ ἀγωγή του. Ἐπίσης στοὺς κύκλους αὐτοὺς ἔριξε τὸ παιδαγωγικὸ του δίκτυο καὶ κάλεσε πολλοὺς νέους στὴν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Σήμερα μεγάλος ἀριθμὸς μαθητῶν του ὑπηρετοῦν ὡς κληρικοὶ τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ τὴ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευση στὰ Σχολεῖα τῆς Μέσης Βαθμίδας.

Τὸ ποιμαντικὸ του ἔργο ἔδειξε ὁ παπὰ - Μανώλης προπαντὸς πρὸς τοὺς ἡλικιωμένους μέσω τοῦ μυστηρίου τῆς θείας ἐξομολογήσεως. Σὲ μιὰ ἐποχὴ δύσκολη, ποὺ κυριαρχοῦσε τὸ μῖσος καὶ ἡ κακία, ὁ παπὰ - Μανώλης σὰν τὸν ἀπ. Παῦλο καλλιεργοῦσε στὴν ἐνορία του τὸ πνεῦμα «τῆς καταλλαγῆς» καὶ στίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρχε ἀγάπη καὶ φιλία. Πολλὲς φορὲς καλοῦσε σύσσωμο τὸ χωριὸ γιὰ φιλανθρωπικὲς ἐκδηλώσεις. Ἐχθρες δὲν ὑπῆρχαν, οἱ κάτοικοι τῆς ἐνορίας ἐθεωροῦντο οἱ πιὸ φιλήσυχου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου καὶ ὅλοι ἀναγνώριζαν τὸν

παπὰ - Μανώλη ὡς πνευματικὸ ποιμένα τῆς περιοχῆς.

Παράλληλα μὲ τὸ ποιμαντικὸ του ἔργο σπουδαῖο ὑπῆρξε καὶ τὸ κοινωνικὸ. Ὁ παπὰ - Μανώλης δὲν ἔμεινε μόνο μέσα στὸ ναὸ τῆς ἐνορίας, ἀλλὰ φρόντισε νὰ βοηθήσει τὴν κοινοτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς περιοχῆς. Πρωτοπόρος σ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς κοινότητος. Στενὸς συνεργάτης καὶ στήριγμα τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τρία μεγάλα ἔργα τῆς κοινότητος καὶ τῆς ἐνορίας στὰ ὁποῖα ἡ παρουσία καὶ ἡ βοήθεια τοῦ παπὰ - Μανώλη θὰ μείνει ἀλησμόνητη καὶ πολλὲς γενεὲς θὰ μνημονεύουν τὸν ταπεινὸ λευῖτη καὶ κοινωνικὸ ἐργάτη.

Τὸ πρῶτο. Ὁ αὐτοκινητόδρομος. Ὅταν στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ὁ αὐτοκινητόδρομος καὶ νὰ συνδεθεῖ τὸ χωριὸ μὲ τὴν πόλη τῶν Χανίων, πρῶτος ὁ ἱερέας μὲ τὸ «φτυάρι καὶ τὴ σκαλίδα» στὰ χέρια ἔδινε θάρρος καὶ ἐλπίδα στοὺς χωριανούς του γιὰ τὸ ἔργο αὐτό.

Τὸ δεύτερο. Ἡ μεταφορὰ μηχανημάτων γιὰ τὴ λειτουργία ἐλαιουργείου τῆς κοινότητος. Μηχανήματα ποὺ ζύγιζαν τόνους βάρους μεταφέρθηκαν μὲ τοὺς ὤμους τῶν κατοίκων καὶ μὲ πρωτόγονα μέσα ἀπὸ ἀπόσταση 15 χιλ. μέσω ἑνὸς χειμάρρου. Ἡθικὸς ἐμψυχωτῆς τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπῆρξε ὁ παπὰ - Μανώλης καὶ δίδαξε μὲ τὸ παράδειγμά του τοὺς ἀνθρώπους, τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ ἀνθρώπινη θέληση μὲ τὴν ὁμόνοια καὶ τὴν ἀγάπη.

Τὸ τρίτο. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀγιογράφισή της. Τὸ ἔργο αὐτὸ γιὰ νὰ γίνῃ πέρασαν πολλὰ χρόνια. Ὁ ἴδιος ὁ παπὰ - Μανώλης μετέφερε ὑλικά καὶ βοηθοῦσε τοὺς τεχνίτες. Οἱ κάτοικοι προσέφεραν τὸν ὀβολὸ τους καὶ πολλοὶ μετανάστες ἀπὸ μακρινὲς χώρες ἔγιναν εὐεργέτες. Σήμερα ἡ ἐκκλησία - τὸ κτίριο - ἀρχιτεκτονικὰ ὁμορφαίνει καὶ πνευματικὰ ἐνώνει τὸ χωριό. Ὁ Θεός, ἄς ἀναπαύσει μετὰ τῶν Ἁγίων τὴν ὁμορφὴ καὶ πονεμένη ψυχὴ του.

Γ. Π.

ΤΑΦΗ Ἡ ΚΑΥΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ; (Εὐαγγέλιον Π. Λέκκου, θεολόγου-νομικοῦ). Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς καύσης ἀναιροῦνται ἕνα πρὸς ἕνα, ἐνῶ προβάλλεται ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας στὸ θέμα ποὺ βρίσκεται καὶ πάλι στὴν ἐπικαιρότητα. Σελίδες 32. Ἐκδόση Ἀποστ. Διακονίας.

Καλοκαιρινά

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Χρειάζεται καὶ κάποια ἄνεση

Ἐπιγράφοντας μ' αὐτὸν τὸν τίτλο τὸ ἄρθρο τοῦ Ἀγούστου ἐννοοῦμε τὸ «καλοκαιρινά» ὡς ἐπίρρημα: ξέγνοιαστο δηλαδή, χωρὶς φροντίδα, χωρὶς μέριμνες γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀνταπεξέλθουμε στὶς ἀναποδιὲς μιᾶς κακοκαιρίας. Σὰ νὰ εὐχόμεσθε στὸν ἑαυτὸ μας νὰ βρῖσκουμε πάντα μπροστά μας «τὸν καλὸ μας τὸν καιρὸ», ἄσχετο ἂν ἄλλοι εὐχονται μερικὲς φορὲς «τὸν κακό μας»!

Θέλουμε κυρίως νὰ τονίσουμε τὴν ἄνεση ποὺ μᾶς χαρίζει τὸ καλοκαίρι. Τὴν ἔξοδο ἀπὸ συγκεκριμένους ὑποχρεώσεις, τὴ δυνατότητα νὰ χαροῦμε τὴν εὐεξία ποὺ μᾶς παρέχει ἡ χαλάρωση ἀπὸ τὰ καθημερινὰ δεσμά, νὰ πᾶμε καὶ νὰ ῥθοῦμε ἐκεῖ ποὺ μᾶς φυσάει τὸ ἀεράκι, χωρὶς προορισμό, χωρὶς περιορισμό, χωρὶς πρόγραμμα.

Καὶ ν' ἀφήσουμε τὴ σκέψη νὰ περιπλανηθεῖ σὲ πράγματα εὐχάριστα, σὲ καταστάσεις καὶ ἐντυπώσεις ποὺ μᾶς συνόδεψαν καὶ μᾶς ἔβγαζαν ἀπὸ ἀδιέξοδα, ὅταν συνθλιβόμαστε ἀπὸ πιέσεις καὶ ἀναζητούσαμε μιὰ σχισμάδα νὰ ξεγλιστρήσουμε ἔξω καὶ ν' ἀναπνεύσουμε. Σὲ τοπία ποὺ πρὸς στιγμή ἀνέπαισαν τὸ βλέμμα μας καὶ μᾶς γέμισαν ἐλπίδα γιὰ νὰ προχωρήσουμε.

Μιὰ φιλικὴ κουβέντα, ἕνας καλὸς λόγος, μιὰ εὐχετήρια κάρτα, ἕνα ἔξυπνο χρονογράφημα, ἕνα ἄρθρο, ἕνα βιβλίο, ἕνας πίνακας, ἕνα πρόσωπο, μιὰ συνάντηση, ἕνας τίτλος ἐφημερίδος, ἕνα ξεχασμένο ἀκροκέραιο ποὺ φωτίζεται τὴ νύχτα ἀπὸ τὸ σεληνόφως καὶ ἐμεῖς μὲ ἐκπληξη τὸ ἀνακαλύπτουμε.

Τὸ βίντεο τῆς ψυχῆς

Εἶναι τόσα ποὺ μᾶς σκοτίζουν τὸ νοῦ ποὺ εἶναι εὐεργεσία νὰ διώχνουμε τὶς κακὲς εἰκόνες μὲ τὶς καλές. Νὰ φέρουμε στὴν ὀθόνη τῆς ψυχῆς μας τὰ καλὰ προγράμματα, νὰ γυρίζουμε τὸ κουμπὶ ὅπως συνιστοῦσε ὁ Γέροντας Πορφύριος: «Γύρισε τὸ κουμπί, εὐλογημένε! Τί κάθε-

σαι προσηλωμένος στὶς κακὲς σου σκέψεις σὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν καλές; Στὶς μαῦρες καὶ ἀραχθες, ν' ἀντιτάσεις τὶς φωτεινές». Τὸ «ζάπινγκ» πρὸ τῆς ὥρας του...

Ὅχι ὅμως ἕνα ζάπινγκ γιὰ τὸ ζάπινγκ, τυχαῖο, στὸ ἔλεος τοῦ ἐπόμενου τηλεοπτικοῦ σταθμοῦ. Νὰ εἶναι ἕνα ζάπινγκ ἐπιλογῆς, στὸ ὁποῖο ἐσὺ θὰ ἀνακαλεῖς αὐτὸ ποὺ θέλεις, νὰ δεῖς ἀπὸ τὴν ἐναποθήκευση ποὺ ἔχεις κάνει παλαιότερα. Ζάπινγκ σὲ συνδυασμὸ μὲ μαγνητοσκοπιο ἢ σὲ πιὸ ἀπλᾶ ἑλληνικά... μὲ βίντεο.

Θέτεις σὲ λειτουργία τὸ βίντεο τῆς ψυχῆς καὶ βλέπεις ὅ,τι λαχταρᾷ ἡ ψυχούλα σου. Προϋπόθεση βέβαια νὰ ἔχεις μαγνητοσκοπήσει αὐτὰ ποὺ θὰ σὲ ὀδηγήσουν τὶς δύσκολες ὥρες εἰς ἀναψυχὴν καὶ νὰ τὰ ἀνακαλεῖς τὴν κατάλληλη στιγμή. Χρειάζεται κάποια ἄσκηση γιὰ κάτι τέτοιο.

Ἡ προηγηθεῖσα ὅμως ἄσκηση βοηθάει νὰ βρῖσκουμε ἄνετα αὐτὸ ποὺ θέλουμε. Ἐλεύθεροι, ἀναγκαστικοὶ ἢ ἀναγκαῖοι συνειρμοί; Θὰ ἔλεγα ἀναγκαῖοι. Παραλλάσσοντας μάλιστα τὴ γνωστὴ ρῆση θὰ ὑποστήριζα: «ἀνάγκα καὶ συνειρμοὶ ... πείθονται». Τίποτα στὴ ζωὴ μας δὲν εἶναι τυχαῖο οὔτε καὶ οἱ συνειρμοὶ μας, οὔτε ἀκόμα καὶ οἱ ἐλεύθεροι!

Τοῦτο ποίει καὶ σῶζου

Ἀκολουθώντας λοιπὸν τὴ συμβουλή τοῦ Γέροντα, ἃς προσπαθήσουμε ἰδιαίτερα αὐτὸ τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλες τὶς ἄλλες ἐποχές, στὶς δύσκολες ὥρες, νὰ θυμόμαστε τὶς εὐχάριστες στιγμές. Ἐνεργοποίηση καὶ ἀναδρομικὴ λειτουργία τῶν ἀποθεμάτων. Ὀλίγον «ρετροδ» δὲν βλάπτει. Δὲν χρειάζεται πολλὴ ὥρα. Ἐνα «βιντεοκλίπ» ἀρκεῖ! Ἴδου μερικὰ παραδείγματα:

Θυμᾶμαι τὴν ἀνακούφιση ποὺ πῆρα, ὅταν μετὰ τὰ Χριστούγεννα, μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση, ἔλαβα μιὰ κάρτα ποὺ ἔδειχνε ἕνα ἡλιοβασιλεμα καὶ ἔγραφε: «Ὅταν στὸ τέλος τῆς ἡμέρας ἔχεις περατώσει αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ κάνεις, μείνε εἰ-

ρηνικός. 'Ο Θεός θα φροντίσει για τὸ αὐριό». Νὰ ἤξερε ὁ Ἰνδὸς φίλος πόσο μὲ εἶχε εὐεργετήσει! Ἦταν μία μεταγραφή στὴν καθημερινότητα τοῦ ἐπιούσιου ἄρτου τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. Ἐπὶ τέλους, κάποτε πρέπει νὰ μένουμε εὐχαριστημένοι μ' αὐτὸ πὺν ἔχουμε κάνει καὶ νὰ παραμένουμε εἰρηνικοί. Ὅταν οἱ μέριμνες τῆς αὐριόμ με περικύκλωναν, μὲ ἔσωζε τὸ «βίντεο-κλίπ» τοῦ φίλου μου, ἀρκεῖ νὰ θυμόμουν α ἔγκαιρα νὰ τὸ παίξω.

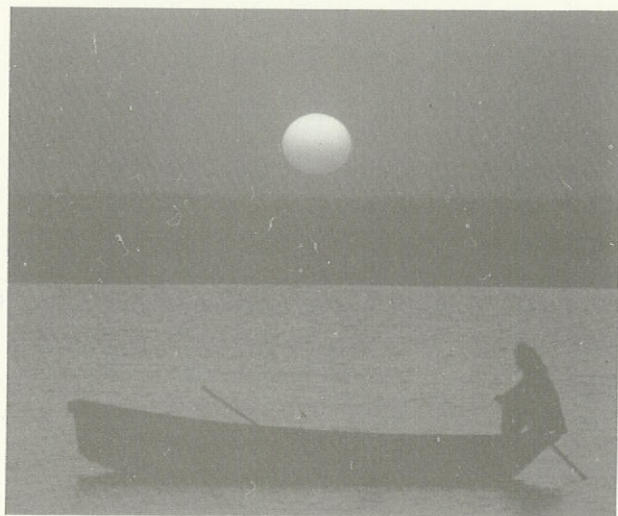
σα ἀπὸ εἰκόνες τοῦ καλοκαιριοῦ πὺν ἐπαναφέρεται, σὰν γραμμένες σὲ ἀτέριμονα ταινία.

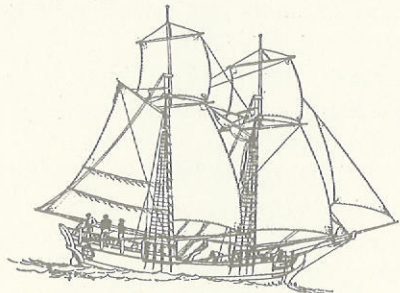
Ἔτσι δημιουργεῖς, δίπλα σὲς τέσσερις ἐποχές, τὴ δική σου, τὴν πέμπτη καὶ γίνεσαι «ἕνας ἄνθρωπος γιὰ ὅλες τὲς ἐποχές», ζώντας στὴν πέμπτη, σὰν ἐκεῖνον τὸν πατέρα Γεώργιο, τὸν Ἄναχωρητὴ πὺν μᾶς περιγράφει ὁ π. Παῖσιος σὲς βιβλίο του Ἄγιορεῖται Πατέρες καὶ Ἄγιορεῖται!

Ἔνα βιβλίο, πὺν τὸ ἴδιο συγκροτεῖ μία Ἐθνική Πινακοθήκη καὶ μᾶς καλεῖ σὲ ἐπανειλημμένες ἐπισκέψεις².

Ἡ κατοχή του εἶναι ἕνα εἰσιτήριο διαρκείας πὺν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μπαίνοβγαίνουμε καὶ νὰ ἀναπαυόμαστε μὲ τὲς ἅγιες μορφές τους. Τυχεροὶ ὅσοι ἐκμεταλλευόμαστε τὴν προσφορὰ τοῦ Γέροντα Παῖσιου, ὁ ὁποῖος σὰν ἔμπειρος «τεχνοκριτικός» μᾶς μυεῖ σὲς μυστικά αὐτῆς τῆς τέχνης τεχνῶν τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καὶ μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀρκούμεσ α μόνο νὰ βλέπουμε τὰ πρόσωπά τους – ἀληθινές προσωπογραφίες – καὶ νὰ εἰρηνεύουμε, ἀρκεῖ νὰ συντονιζόμαστε σὲς κατάλληλες συχνότητες. Διαβάστε το καὶ θὰ μὲ θυμηθεῖτε.

Ἄλλοτε πατοῦσα τὸ κουμπὶ σὲς μιὰ φράση ἀπὸ τὸ συναξάρι τῆς μέρας. Ἄμὼς = Καρτερός, διάβαζ α τῆ 15ῃ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου. Κι ἔπαιρνα ἀπόφαση νὰ ταξιδεύω σὲς ζωὴ μὲ καρτερία σὰν ἐκεῖνο τὸ ὁμότιπλο καράβι τοῦ νεοέλληνα ποιητῆ πὺν ταξίδευε σὲς Ἑλλάδα: σὰ ν' ἀκουγα τὸ στίχο τοῦ ἔθνικοῦ μας ἕμνου «καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει»... Πῶς νὰ κρατηθεῖς σὲς ζωὴ χωρὶς αὐτὲς τὲς ζωοποιεῖς εἰκόνες!

Ἐλιές πὺν κρισάρουν τὸν ἥλιο σὲς φύλλα τους, κρισάρουν τὴ ζωὴ σου κὶ ἀντικρύζεις τὴ ζωὴ μέσα ἀπὸ τὲς ἀσημιές ἀνταύγειές τους. Ἔνας ὁλόκληρος χειμῶνας μπόρεῖ νὰ περάσει μὲ-

Αὐτὲς καὶ ἄλλες εἰκόνες συντροφεύουν τὲς ἔρημες καὶ δύσκολες ὥρες καὶ μᾶς τρέφουν ὡς πελεκάνους ἐρημικούς (Ψαλμὸς ρα' 6), προσφέροντάς μας «κοινωνία ἐρήμου σὲς τὴν ἐρημία τῶν πόλεων», «φιλοξενία σὲς καιροὺς ἀφιλίας».

1. «Ὅλη του ἡ περιουσία ἦταν τὰ τριμμένα ρούχα πὺν φοροῦσε, τὰ ἴδια χειμῶνα - καλοκαίρι... Ὅλες οἱ ἐποχές γιὰ τὸν πατέρα Γεώργιο ἦταν ἴδιες, γιὰ τὴ ζούσε πᾶς σὲς παραδεισένιες συνθήκες, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἄλλοτε τὸν θέρμαινε καὶ ἄλλοτε τὸν δροσίζε» (σ. 81, 83' ἡ ὅλη διήγηση βρῖσκεται σὲς σ. 81-85). Τὸ βιβλίο ἐξαντλήθηκε μέσα σὲς λίγες ἐβδομάδες καὶ τὴν ἴδια χρονιά, τὸ 1993, ἐπανακυκλοφορήθηκε σὲς Β' ἐκδοσὴ ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον Μοναζουσῶν «Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος» Σουρωτῆ – Θεσσαλονίκης, 175 σ.

2. Βλέπετε, οἱ Γέροντες ἀποτελοῦν κατὰ μίαν ἔννοια «τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον» ἄλλοτε συνιστοῦν «Ἐθνική Πινακοθήκη», καὶ ἄλλοτε «Ἐθνικὸ Σύστημα Ὑγείας».

Οι κυβερνήσεις τής Ευρωπαϊκής Ένωσης μπροστά στο πρόβλημα τών αιρέσεων και τής παραθρησκείας

3. Όμοσπονδες Χώρες*

Του π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. Θεολ. - Δρ. Φιλολ.

Ἡ ἀντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων πού δημιουργεῖ ἡ παρουσία καὶ δραστηριότητα τών αιρέσεων τῆς νεότητος εἶναι ἀντικείμενο μέρμνας τών ἐπὶ μέρους Ὁμόσπονδων Κυβερνήσεων καὶ χωρῶν.

Πρώτη ὁμόσπονδη χώρα, πού ἀσχολήθηκε μὲ αὐτὰ τὰ προβλήματα ἡ Rheiland - Pfalz. Τοῦτο ἔγινε ὕστερα ἀπὸ τὴν Ἐκθεση (Bericht) τῆς ὁμόσπονδης Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν τίτλο «Νέοι σὲ καταστροφικὲς θρησκευτικὲς ὁμάδες - Ἐκθεση τῆς ὁμόσπονδης Κυβερνήσεως Rheiland - Pfalz γιὰ τὶς ὀνομαζόμενες θρησκείες τῆς νεότητος». Τὸ 1979 ἀνέπτυξε δραστηριότητα στὸ θέμα καὶ ἡ Βόρειος Ρηνανία - Βεστφαλία, ἡ ὁποία ἐξέδωσε μία βασικὴ ἔκθεση, μὲ τὸν τίτλο «οἱ ὀνομαζόμενες θρησκείες τῆς νεότητος στὴν Nordrhein - Westfalen». Τὸ 1983 ἀκολούθησε μία δευτέρη ἔκθεση, ὅπου πραγματοποιεῖται καὶ ἀντιπαράθεση στὸ πρόβλημα, μὲ τὴ βοήθεια ἐμπειρογνομῶν ψυχολόγων, ψυχοθεραπευτῶν, κοινωνιολόγων, θεολόγων, παιδαγωγῶν καὶ συνεργατῶν συμβουλευτικῶν σταθμῶν. Τὸ 1983 ἐκδόθηκε ἡ ἔκθεση τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας, Νεότητος καὶ Ἀθλητισμοῦ τοῦ Βερολίνου, μὲ τίτλο «Θρησκείες τῆς νεότητος καὶ ψυχολατρεῖες».

Ἡ χώρα τῆς Βαυαρίας, μέσω τῆς Βαυαρικῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ Πολιτικὴ Ἀγωγή, ἐτόιμασε τὸ 1988 μία Ἐκθεση γιὰ τὸ ὅλο θέμα, μὲ τίτλο «Νέες θρησκευτικὲς κινήσεις - Δομὲς - Σκοποὶ - Ἐπιδράσεις». Σ' αὐτὴ τὴ μελέτη περιελήφθησαν οἱ αιρέσεις τῆς νεότητος, παράλληλα μὲ τὸν ἀποκρυφισμό, τὸ σατανισμό, τὴ λατρεία μαγισσῶν, τὴ Νέα Ἐποχὴ καὶ τὴν ὀνομαζόμενη ἐπιστημονικὴ ψυχοθεραπεία.

Στὴ συνέχεια θὰ ἀναφεροῦμε ἐνδεικτικὰ στὴ δραστηριότητα δύο Πολιτειῶν, οἱ ὁποῖες ὥρισαν καὶ εἰδικοὺς ἐντεταλμένους γιὰ θέματα αιρέσεων τῆς νεότητος* στὸ Βερολῖνο καὶ στὴ Βάδη - Βυρτεμβέργη.

α) Ἡ Πόλη τοῦ Βερολίνου.

Τὸν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τών θρησκευτῶν τῆς νεότητος ἀπὸ μέρους τῆς πόλης αὐτῆς, ἐκφράστηκε μὲ ποικίλους τρόπους* μὲ ἐπερωτήσεις καὶ συζητήσεις στὴν τοπικὴ Βουλὴ καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴ δημιουργία εἰδικῆς Ὑπηρεσίας.

1. Εἰδικὴ Ἐκθεση (Bericht)

Ἡ Κυβέρνηση τοῦ Βερολίνου (Senat) ἐνέταξε τὶς νεοφανεῖς αἰρετικὲς καὶ παραθρησκευτικὲς ὁμάδες στὴν ἀρμοδιότητα τῆς Διοικήσεως (Staatsverwaltung), πού ἔχει τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ θέματα τῆς Γυναίκας, τῆς Νεότητος καὶ τῆς Οἰκογενείας καὶ ὄρισε ὑπεύθυνον τὴν Κα Schirpmann.

Ἡ ὑπηρεσία αὐτὴ ἐξέδωσε τὸ 1988 μία ἔκθεση, μὲ τίτλο «Πληροφορίες γιὰ νέες θρησκευτικὲς καὶ κοσμοθεωριακὲς κινήσεις καὶ γιὰ τὶς ὀνομαζόμενες ψυχο-ὁμάδες (Informationen über neue religiöse und weltanschauliche Bewegungen um sogenannte Psychogruppen).

Σ' αὐτὴ τὴν Ἐκθεση περιελήφθησαν:

1. Ὁμάδες μὲ ἰνδουϊστικὸ (διαλογιστικὸ) ὑπόβαθρο (Ἀνάντα Μάργκα, ἡ κίνηση τοῦ Osho - Rajneesh, Μπράχμα Κουμάρις, Ἀποστολὴ Θεοῦ Φωτὸς τοῦ γκουροῦ Μαχαράτζι, Χάρε Κρίσνα, γκουροῦ Σρι Τιμνόν, Ὑπερβατικὸς Διαλογισμὸς).

2. Ὁμάδες μὲ χριστιανικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἐσχολογικὲς προσητεῖες (Παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, Ἐνωτικὴ Ἐκκλησία τοῦ Μούν).

3. Κοσμοθεωριακὲς Ὁμάδες μὲ διαφορετικὸ φιλοσοφικὸ καὶ θρησκευτικὸ ὑπόβαθρο (σημεντόλοτζυ).

4. Ὁμάδες μὲ ἀναφορὰ στὸ Χριστιανισμὸ (χαρισματικὴ κίνηση, πεντηκοστιανοί, χριστιανικὸ Κέντρο Βερολίνου, Κοινότητα Φιλαδελφείας, Εὐαγγελικὴ Ἐλεύθερη Ἐκκλησία Wilmersdorf).

5. Ἐσωτερικὲς νεογνωστικὲς κοσμοθεωριακὲς καὶ κινήσεις (Οἰκουμενικὴ Ζωὴ τῆς G. Wittek).

6. Βουδιστικὲς τάσεις, Ζέν, Ταοϊσμός.

7. Ἰσλαμικὲς ἐπιδράσεις (κίνηση τῶν σοῦφι).

8. Νεοαποστολικὲς ὁμάδες.

9. Νεο-γερμανικὲς ὁμάδες.

10. Εἰδωλολατρικὴ Κοινότητα.

11. Ἀποκρυφισμὸς (Τάγμα Thelema).

12. Ψυχο-θεραπευτικὸ σκηنيκὸ - Ὁμάδες μὲ θεραπευτικὴ ἀπαίτηση (ψυχο-ὁμάδες καὶ ψυχο-λατρεῖες).

13. Νέα Ἐποχὴ.

14. Ἀνθρωπιστικὴ ψυχολογία - Ἀνθρώπινο Δυναμικὸ - Transpersonale Psychologie.

Ἰδιαίτερη σημασία δίδεται στὸ «μεταβαλλόμενο», ὅπως χαρακτηρίζεται, «θεραπευτικὸ σκηνικὸ», σχετικὰ μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς θεραπευτικὲς μεθόδους. Γι' αὐτὸ τὸ παραθρησκευτικὸ θεραπευτικὸ σκηνικὸ,

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 143 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

που άνησυχεί ιδιαίτερα την Κυβέρνηση του Βερολίνου, προσδιορίζεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Παρουσιάζεται άποστροφή από τον αυστηρό όρθολογισμό, ως αντίδραση στην μέχρι τώρα ίσχυρή εύθυγράμμιση με την γνωστική θέση. Τονισμός του συναισθήματος και του σαρκικού στοιχείου.

2. Τονισμός της όλότητας του ανθρώπου.

3. Άνοιγμα σε έμπειρίες που ξεπερνούν τα πολιτιστικά όρια (στροφή στον ανατολικό, καθώς και τον ινδιάνικο και αφρικανικό μυστικισμό), άναδρομή στη μυθολογία του οικείου πολιτιστικού κύκλου.

4. Στροφή στην πνευματική, υπερβατική διάσταση, συχνά σύνδεση άτομικών λύσεων των προβλημάτων με τη λύση γενικών, κοινωνικών, πανανθρώπινων προβλημάτων.

5. Πίστη στις άπεριόριστες ικανότητες του ανθρώπου και στη δυνατότητα να ενεργοποιηθούν οι ικανότητες αυτές.

Οι άλλες στους στόχους και στη μέθοδο της θεραπευτικής συμβαδίζουν με την άλλαγή των ρόλων του θεραπευτή και του ψευδο-θεραπευτή.

Υπάρχουν νομικές διαμάχες, προσίθεται στην Έκθεση, σχετικά με την κατοχύρωση του τίτλου «θεραπευτής» ή «ψυχολόγος» και για τις προϋποθέσεις που πρέπει να έχει κανείς για να χρησιμοποιήσει αυτός τους τίτλους. Σύμφωνα με μία άπόφαση του Δικαστηρίου (Landgericht) της Kalsruhe, ό τίτλος του «πρακτικού ψυχολόγου» δέν επιτρέπεται πλέον να δίδεται ή να χρησιμοποιείται (Aktenzeichen 025/85 KLH 05.06.1985).

Στην Έκθεση του Βερολίνου αναφέρεται πώς «γενικά, τα νομικά πλαίσια για την άσκηση της ψυχοθεραπείας δέν είναι όριοθετημένα με τρόπο ικανοποιητικό. Η άλήθεια είναι πώς υπάρχει ένα πλήθος διαφόρων θεραπευτικών Έκπαιδευτικών Ίνστιτούτων με ύψηλές θεραπευτικές και πρακτικές άπαιτήσεις, αλλά δέν υπάρχει γενικός κανονισμός για θεραπευτές, που να ανταποκρίνεται στους κανονισμούς έγκρίσεως του ιατρικού έπαγγέλματος, ώστε να καθιστά δυνατό ένα προσανατολισμό, που πρέπει να ακολουθηθεί και να μπορεί να προσφέρει προστασία από τους τσαρλατάνους».

Σύμφωνα με το επίσημο αυτό κείμενο (Bericht), ή άντιπαράθεση με τις νέες θρησκευτικές κινήσεις, κατά κύριο λόγο δέν είναι ύπόθεση της Πολιτείας, αλλά «πρέπει να άσκηθεί από τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Για το σκοπό αυτό καθίσταται άπαραίτητη ή εύρεια και άντικειμενική ένημέρωση».

«Έδώ θεμελιώνεται ή δραστηριότητα της Πολιτείας. Άντικειμενικότητα, άποφυγή κριτικής που δέν γνωρίζει διαφοροποιήσεις και βασίζεται σε γενικοποιήσεις, καθώς και λαϊμιστική όρολογία αποτελούν

βασικές προϋποθέσεις για την άξιопιστία, ιδιαίτερα άπέναντι σ' εκείνους που είναι ευαίσθητοι για τα μυνύματα των προβληματικών ομάδων. Μόνο έτσι μπορεί να έκπληρωθεί ή άποστολή, να δράσει κανείς προληπτικά».

«Σ' αυτό το σημείο έχει μεγάλη σημασία ή προώθηση και ένίσχυση έπιστημονικών μελετών και έμπειρικών έρευνών, που μπορούν να θέσουν στη διάθεση της κοινωνικής άντιπαράθεσης νέα στοιχεία. Έκτός από αυτό, με την προώθηση και ένίσχυση πρωτοβουλιών άυτο-βοηθείας και με την έξειδικευμένη βοήθεια σε περιοχές της Πολιτείας, μπορούν να δημιουργηθούν συμβουλευτικοί σταθμοί, όπου τα θύματα και οι οικείοι τους μπορούν να λάβουν την άπαραίτητη βοήθεια».

Η βοήθεια αυτή, για να είναι άποτελεσματική, πρέπει να προσφέρει και ικανοποιητικές άπαντήσεις στα ύπαρξιακά προβλήματα και να γεμίζει τα ποικίλα κενά, που έγιναν αίτια καταφυγής σ' αυτές τις ομάδες. Σχετικά μ' αυτό το θέμα, ή Έκθεση αναφέρει:

«Στο μεταξύ άποτελεί γεγονός που δέν άμφισβητείται, ότι οι έπιτυχίες των ομάδων αυτών μπορούν να κατανοηθούν μόνο στο βάθος εύρέως διαδεδομένων άναγκών, για τις όποιες οι καθιερωμένες μορφές θρησκευτικών και κοινωνικών προσφορών δέν αποτελούν ικανοποιητικές δυνατότητες. Το ύπαρξιακό πρόβλημα και ή εύρεια διάδοση άνικανοποίητων και συγκεκριμένων άναγκών, έπισημαίνουν φαινόμενα κοινωνικών έλλείψεων. Μία ένδειξη άποτελεί ή αισθηση καθολικής κρίσεως νοήματος.

Αυτή είναι μία αντίδραση στο ότι ή πίστη στην πρόοδο, στην τεχνική και στην έρευνα της φύσεως, που έλαβε θέση έκκοσμηκευμένου ύποκατάστατου θρησκείας, άμφισβητήθηκε. Έξάλλου ή ιδέα της προόδου της άνθρωπότητας, όπως διακηρύχθηκε στο διαφωτισμό, περιορίστηκε όλο και περισσότερο στην τεχνική πρόοδο. Το έρώτημα για το νόημα της ζωής, ή άνάγκη να δοθεί στη ζωή ένα νόημα, που δέν θεμελιώνεται στον έαυτό μας, εμφανίζεται ξανά σε πρώτη γραμμή ένισχυμένη. Άν αυτά δέν άναγνωριστούν και δέν άντιμετωπιστούν από τα ύφιστάμενα ιδρύματα, θα σχηματίσουν εύφορο έδαφος για μυστικισμό και πνευματικότητα».

Οι δηλώσεις αυτές έπισημαίνουν τα κενά των Έκκλησιών της Δύσεως, οι όποιες κατά ένα τρόπο όρθολογικοποίησαν την πίστη και τη θεία λατρεία. Ταυτόχρονα άποδεικνύουν ότι ή βοήθεια, που προέρχεται από την γνήσια έκκλησιαστική παράδοση, ή όποια δέν αφήνει ύπαρξιακά κενά, άποτελεί τη μόνη δυνατότητα ουσιαστικής άντιμετώπισεως των προβλημάτων αυτών.

(Συνεχίζεται)

ΕΝΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΟΙ ΣΤΗ ΣΚΙΑΘΟ

ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ (1797-1842)

Τού κ. Κ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ, Πρεσβυτέρου

Ἡ ἀνακοίνωση* αὐτή, ὡς θέμα τῆς ἔχει τὴ διερεύνηση τῆς ἱστορίας τῶν Ἐνοριῶν τῆς νήσου Σκιάθου¹, μὲ ἀναφορὰ στοὺς ἐφημερίους, ποὺ ἱερουροῦσαν σ' αὐτὲς τὴν ἐποχὴ ὅπου Ἐπίσκοπος Σκιάθου καὶ Σκοπέλου ἦταν ὁ Σκοπελίτης Ἱεράρχης Εὐγένιος².

Παρ' ὄλο ποὺ οἱ πηγὲς γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πενιχρὲς κι ἐλάχιστες, ἀποφασίσαμε νὰ δοῦμε τὴν πτυχὴ αὐτὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μας ἱστορίας, ἐπειδὴ πιστεύουμε, ὅτι εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένη μὲ τὴν ὅλη ἱστορικὴ διαδρομὴ τῆς Σκιάθου. Γι' αὐτό, μὲ τὴ βοήθεια κάποιων ἀνέκδοτων εἰδήσεων ποὺ ἐντοπίσαμε, καθὼς καὶ μὲ τὰ ὅσα προσφέρουν τὰ πολύτιμα «Σκιαθίτικα»³ τοῦ λογιῶ τεκνίου τῆς Σκιάθου, Ἰω. Ν. Φραγκούλα, θὰ προσπαθήσουμε νὰ παρουσιάσουμε τὴν γενικὴ εἰκόνα τῶν ἐνοριῶν τοῦ νησιοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα θὰ θέλαμε νὰ ἐξηγήσουμε, πολὺ σύντομα, τὶ ἐννοοῦμε, ὅταν ἀναφέρουμε τὸν ὄρο ΕΝΟΡΙΑ⁴.

Ἐνορία λοιπὸν εἶναι ἡ μικρότερη διοικητικὴ μονάδα τῶν Μητροπόλεων ἢ Ἐπισκοπῶν^{4α}, στὴν ὁποία ὑπάρχει ὁ ἐνοριακὸς ναός, ὁ ὁποῖος τελεῖ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκείου Ἀρχιερέως, «διοικούμενος ὑπὸ ἰδίων πρὸς τούτω διοριζομένων ὀργάνων, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν, ἐκ τοῦ ἐκάστοτε Ἐκκλησιαστικοπολιτικοῦ καθεστώτος, ἀπορροεουσῶν λατρευτικῶν καὶ λοιπῶν ἀναγκῶν»⁵.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν Ἐπίσκοπο Εὐγένιο, αὐτὸς ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Σκιάθου καὶ Σκοπέλου τὴν 1η Ἰανουαρίου 1797⁶ μετὰ ἀπὸ τὴν παραίτηση τοῦ Ματθαίου Σισμάνη⁶. Μὲ τὴν ἀνάληψη δὲ τῶν καθηκόντων του προσαρτήθηκε στὴ μικρὴ του Ἐπισκοπὴ, ποὺ περιελάμβανε τὰ νησιὰ Σκιάθο, Σκόπελο καὶ Λιαδρόμια (Ἀλόνησο), ἡ πολίχνη τῶν Τρικκέρων. Σύμφωνα δὲ μὲ μαρτυρία, ποὺ διασώζει ὁ λόγιος Σκοπελίτης Νικ. Γεωργάρας, ὁ Εὐγένιος ἔφερε τὸν τίτλο «Ὁ Σκιάθου, Σκοπέλου καὶ Τρικκέρων»⁷.

Τὴν ἐποχὴ λοιπὸν ἐκείνη ἢ ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῇ εἶχε τὶς ἀκόλουθες Ἐνορίες:

Στὴ Σκιάθο ὑπῆρχαν τρεῖς ἐνορίες στὸ Κάστρο⁸ καὶ μία κάτω στὸ Ὠραιόκαστρο, ἐδῶ δηλ. περίπου, ὅπου εἶναι ἡ σημερινὴ πόλη.

Στὴ Σκόπελο ὑπῆρχαν ἔντεκα ἐνορίες στὴ Χώρα καὶ μία στὴ Γλώσσα, ἐνῶ ἀπὸ τὸ 1803 προστίθεται καὶ ἡ νέα ἐνορία στὸ χωριὸ Κλήμα.

Τέλος, στὰ Λιαδρόμια ὑπῆρχε μία ἐνορία, ἐνῶ

στὴν πλούσια πολίχνη τῶν Τρικκέρων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν τρεῖς ἐνορίες⁹.

* * *

Ἡ Σκιάθος εἶχε, ὅπως ἀναφέραμε, τρεῖς ἐνορίες στὸ Κάστρο καὶ μία κάτω, στὸ Ὠραιόκαστρο. Ὅμως, ὅταν τὸ 1829-30 οἱ Σκιαθίτες ἐγκατέλειψαν τὴν παλαιὰ πόλη τοῦ Κάστρου καὶ ἐγκαταστάθηκαν ἐδῶ, ποὺ εἶναι ἡ σημερινὴ πόλη τῆς Σκιάθου¹⁰, οἱ Ἐνορίες στὴ νέα χώρα ἀυξήθηκαν σὲ δύο, ἀπὸ μία.

Ἐτσι μποροῦμε νὰ πῶμε πὼς ἡ ἱστορία τῶν Ἐνοριῶν τοῦ νησιοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Εὐγενίου, χωρίζεται σὲ δύο περιόδους: Ἀπὸ 1797-1829¹¹ καὶ ἀπὸ 1830-1842. Ὅμως, ἄς δοῦμε τὰ πράγματα πὼς ἔχουν.

Στὴν παλαιὰ πόλη τῆς Σκιάθου, τὸ περίφημο Κάστρο ἢ Φρούριον¹², σύμφωνα μὲ τὶς εἰδήσεις ποὺ μᾶς παρέχουν οἱ περιηγητὲς καὶ οἱ γεωγράφοι τῆς ἐποχῆς ὑπῆρχαν γύρω στὰ διακόσια σπίτια, ἐνῶ ἀντίθετα κάτω, στὸ Ὠραιόκαστρο, ζοῦσαν γύρω σὲς διακόσιες ψυχές¹³.

Οἱ ἐνορίες τοῦ Κάστρου ἢ οἱ μαχαλάδες¹⁴, ἦταν, ὅπως εἶπαμε, τρεῖς. Δηλαδή, ἡ ἐνορία τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, «ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ Φρουρίου» κατὰ τὸν Παπαδιαμάντη¹⁵, ἡ ἐνορία τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τέλος ἡ ἐνορία τῆς Ἁγ. Μαρίνας.

Κάτω στὸ Ὠραιόκαστρο ὑπῆρχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Τιμίου Προδρόμου, στὸν Ἁγ. - Γιαννάκη, στὸ Μῶλο, τὴν ὁποία εἶχαν οἱ τότε πάροικοι Λιμνιοί, ὡς ἐνοριακὴ τους ἐκκλησία¹⁶.

Δὲ γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸ τῶν ἱερέων, ποὺ ἱερουροῦσαν σὲς ἐνορίες τοῦ Κάστρου μόνον γιὰ τὸ Ὠραιόκαστρο πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς, ὅτι ὑπῆρχε ἐκεῖ ἕνας ἱερέας¹⁷. Πάντως τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀπὸ τὸ 1796-1805 δηλ., συναντοῦμε στὴ Σκιάθο τοὺς ἐξῆς ἱερεῖς.

1. Τὸν παπα - Ζαχαρία, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καὶ νοτάριος Σκιάθου¹⁸.

2. Τὸν παπα - Γεώργιο τοῦ Κωνσταντῆ¹⁹.

3. Τὸν παπ' - Ἀλέξανδρο²⁰.

4. Τὸν παπα - Γεώργιο τοῦ παπ' Ἀλεξάνδρου, ποὺ χειροτονήθηκε τὸ 1797²¹, καὶ

5. τὸν παπα - Ἰωάννη Παπαδοῦλη, ποὺ χειροτονήθηκε τὸ 1802²².

Ἐπίσης, τὸ 1804 συναντοῦμε καὶ τὸν παπα - Σεραφεῖμ, ποὺ πληρώνει μάλιστα στὸν Ἐπίσκοπο

και το γνωστό έμβρατοίκιον, για το οποίο θα γίνει λόγος στη συνέχεια²³.

Για τις γραμματικές γνώσεις των παραπάνω ιερέων δε γνωρίζουμε και πολλά πράγματα. Το μόνο, που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα, είναι πως οι πατέρες αυτοί γνώριζαν γραφή και ανάγνωση. Μάλιστα ο ένας απ' αυτούς, ο παπα - Ζαχαρίας έκαμε και χρέη νοταρίου²⁴.

Όμως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι την εποχή εκείνη «ή παιδεία δεν ήτο επαρκώς διαδεδομένη, δια τουτο πολλοί ιερείς εγνωρίζαν όλίγα γράμματα, δυνάμενοι μόνον να αναγνώσκουν τα βιβλία των ιερών Έκκλησιαστικών ακολουθιών»²⁵.

Άναφορικά δε με την οικονομική κατάσταση των ιερέων, θα πρέπει να πούμε, ότι οι άπλοϊ αυτοί εφημέριοι ζούσαν από τις προσφορές των πιστών και από τα τυχηρά, ενώ δεν παρέλειπαν να εργάζονται και στα κτήματά τους²⁶.

Οι προσφορές δε των πιστών, που αναφέραμε, ήσαν εκτός από τις διάφορες σε είδος δωρεές, τα φιλοδωρήματα, όταν οι ιερείς συνέτασσαν κάποιο έγγραφο και φυσικά ό,τι άφηναν σ' αυτούς οι πιστοί στις διαθήκες τους²⁷.

Φυσικά σε όλ' αυτά θα πρέπει να υπολογίσουμε και τους πόρους, που αποκτούσαν οι ιερείς από τα λεγόμενα τυχηρά, από γάμους, βαπτίσεις, σαρανταλείτουργα, προθέσεις κ.λπ.

Οι ένοριακοί ναοί πάλι, εισοδήματα είχαν από την κηροπωλησία, από δίσκους, δωρεές πιστών κ.ά.

Έκτός όμως από τις αποδοχές τους οι ιερείς είχαν και τις ανάλογες υποχρεώσεις' υποχρεώσεις, που απορρέανε από τη θέση, όπου κατείχαν στους ένοριακούς ναούς, ως προϊστάμενοί τους. Έτσι όφειλαν να καταβάλουν «ετησίως το έκαστοτε επιβαλλόμενον Κανονικόν δικαίωμα υπέρ του Πατριάρχου»²⁸. Ήταν δε αυτό, χρηματικό ποσό, το οποίο έπρεπε να αποδίδουν όλοι οι ιερείς.

Το Κατάστιχο του Έπισκόπου Εύγενίου μάς πληροφορεί πως το Κάστρο πλήρωνε το χρόνο «Κανονικά» 30 γρόσια, ενώ το Ώραιόκαστρο μόλις 15.

Έκτός από το «Κανονικόν» του Πατριάρχου πλήρωναν οι ιερείς στον Έπίσκοπο το λεγόμενο «φιλότιμον, ποσόν ένός φλωρίου ή ένός χρυσοϋ νομίματος ή μιάς όθωμανικής λίρας» για άλλου, ενώ για τη Σκιάθο ήταν γύρω στα 2 ή 6 ή 10 γρόσια το πολύ. Πρέπει δε να σημειώσουμε εδώ, πως και οι Μονές κατέβαλαν το «φιλότιμον» αυτό²⁹.

Τέλος οι ιερείς κατέβαλαν και το λεγόμενο «έμβρατοίκιον», «δικαίωμα δηλ. έγκαταστάσεως εις Ένοριακήν θέσιν»³⁰.

Το έμβρατοίκιον, έδιδαν οι εφημέριοι στον Έπίσκοπο από της ήμέρας της χειροτονίας τους και

για κάθε χρόνο. Όπως δε μάς πληροφορεί το Κατάστιχο του Εύγενίου, οι ένορίες του Κάστρου πλήρωναν και οι τρεις μαζί 50 γρόσια, ενώ ή Ένορία του Ώραιόκαστρο, 20 γρ.

Άναφορικά δε με τις σχέσεις Έπισκόπου, ένοριών και εφημερίου, οι ειδήσεις που έχουμε δεν είναι έπαρκεις, ώστε να φωτίσουν πλήρως το θέμα.

Όστόσο υπάρχει και κάποιο γεγονός, που συνέβη το 1825 και το οποίο στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε, με την υπόμνηση, ότι θα πρέπει να το δούμε, όχι μεμονωμένα, αλλά μέσα στο γενικό κλίμα της ρευστότητας και της άναταραχής, που ύπηρχε τότε στα νησιά.

(Συνεχίζεται)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Γ.Α.Κ. = Γενικά Άρχεία Κράτους

Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. = Έπιστημονική Έπετηρίς Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Μον. = Μοναστηριακά.

* Η άνακοίνωση έγινε στο Α' Συνέδριο Μελετών Σκιάθου (Άθήνα, 27 Νοεμβρίου 1988). Το εδώ κείμενο έχει βελτιωθεί φραστικά, είναι ενημερωμένο βιβλιογραφικά, ενώ έχουν προστεθεί και νέα στοιχεία, που βοήθαμε, κατά την έρευνά μας. Άνήκουν θερμές ευχαριστίες στους κ. Ίω. Ν. Φραγκούλα, Χρ. Β. Χειμώνα, Κώστα Σπανό κι Άργύρη Πετρονάτη, για τη βοήθειά τους.

1. Για τη νήσο Σκιάθο βλ. κυρίως Τρύφωνος - Έ. Ευαγγελίδου, Η νήσος Σκιάθος και αι περί αυτήν νησίδες, Έν Άθήναις 1913. Άδ. Σάμψων, Η Σκιάθος ... Άθήναι 1977 και Ίω. Ν. Φραγκούλα, Σκιαθίτικα. Α' Ίστορία της Σκιάθου, Άθήνα 1978.

2. Περί του Εύγενίου βλ. Μητροπολίτου πρ. Λήμνου Βασιλείου Άτέση, Ό Έπίσκοπος Σκοπέλου και Σκιάθου Εύγένιος Οικονόμου, έφημ. «ΒΟΡ. ΣΠΟΡΑΔΕΣ» έτος 3ο (1973) άρ. φύλ. 33 και Ίω. Ν. Φραγκούλα, Σκιαθίτικα, Α' Ίστορία της Σκιάθου ... όπ. παρ. σ. 174-175.

3. Έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα τέσσερις τόμοι. Α' Ίστορία της Σκιάθου (1978), Β' Σύμμεικτα Σκιάθου (1979), Γ' Μελετήματα και κείμενα (1982) και Δ' Μνήμες Σκιάθου (1986).

4. Γενικά περί της ΕΝΟΡΙΑΣ βλ. Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου Δημ. Βακάρου, Η Ένορία, περ. «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ» τ. 72 (1989) άρ. τεύχ. 726, σ. 7-39 όπου και βιβλιογραφία. Άκόμη βλ. και τη μελέτη του πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνού, ΕΝΟΡΙΑ, Ό Χριστός έν τώ μέσφ ήμών, έκδ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ, Άθήνα 1990.

4α. Ίω. Άναστασίου, Αί ένορία της Έλληνικής Έκκλησίας κατά την διάρκεια του ΙΗ' αι. Ε.Ε.Θ.Σ.Α.Π.Θ. τ. 22 (1977) σελ. 10 και π. Δημ. Βακάρου, όπ. παρ. σελ. 7 έξ.

5. Προδρόμου Ί. Άκανθοπούλου, Η ιστορία των ένοριών του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία, Θεσσαλονίκη 1984 σελ. 47.

6. Βλ. μελέτη μας, Έπισκόπου Σκοπέλου Εύγενίου, Έγκύκλιος επί τη εισόδφ της Μεγ. Τεσσαρακοστής, περ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ τ. ΕΓ (1986) σελ. 253.

7. Νικ. Ίω. Γεωργάρα, Ό Βυζαντιακός ναός της Έπισκοπής έν Σκοπέλω και ό Έπίσκοπος Άναστάσιος, Έπετηρίς Παρνασσού τ. 9 (1906) σελ. 27.

8. Ευχαριστώ τον κ. Ίω. Ν. Φραγκούλα για τις πληροφορίες, όσον άφορά την ένορία της Άγ. Μαρίνας, στο Κάστρο, που δεν είχα ύπ' όψη.

9. Όπως αναφέρει ό Ζωσιμάς Έσφιγμενίτης, το 1887

«Τὰ Τρίκκερι, ὁ Δήμος Αιαντίου ἔχει 405 οἰκίας καὶ 2100 κατοίκους, 3 ἐνοριακοὺς ναοὺς, τὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων» Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμενίτου, Ἡμερολόγιον «Η ΦΗΜΗ», τ. 2(1887) σελ. 156. Ἐχομε δὲ τὴ γνῶμη πῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ὅπου τὸ Τρίκκερι ἦταν στὴν πνευματικὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς Ἐπισκοπῆς Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, οἱ ἴδιες ἐνορίες ὑφίσταντο.

10. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα. Α' Ἱστορία ... ὅπ. παρ., σελ. 113 καὶ 116 ἔξ.

11. Πολύτιμη πηγὴ, γιὰ τὴν οἰκονομικὴ (κυρίως) κατάστασι τῶν ἐνοριῶν τῆς Ἐπισκοπῆς Σκιάθου, Σκοπέλου καὶ Τρικκέρων ἀπὸ τὸ 1797-1815 περίοδος εἶναι τὸ «Κατάστιχον τῶν εισοδημάτων κυρίων καὶ τυχηρῶν...» ποὺ ἀνῆκε στὸν Ἐπίσκοπο Εὐγένιο καὶ τὸ ὁποῖο πρόκειται σύντομα νὰ δημοσιεύσουμε. Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν ἐκδότη τοῦ περ. «ΘΕΣ-ΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» κ. Κ. Β. Σπανό, γιὰ τὴν πληροφορία ὑπαρξῆς τοῦ ἐν λόγῳ χειρογράφου.

12. Γιὰ τὸ Κάστρο τῆς Σκιάθου βλ. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα. Α' Ἱστορία ... ὅπ. παρ. σελ. 39-57.

13. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ξένοι περιηγητὲς ποὺ ἔγραψαν γιὰ τὴ Σκιάθο, Σκιαθίτικα. Β' Σύμμεικτα Σκιάθου, Ἀθήνα 1979 σελ. 181, 188, 191.

14. Στὸ «Κατάστιχον ...» τοῦ Ἐπισκόπου Εὐγενίου, οἱ ἐνορίες, ποὺ βρίσκονται στὴ χώρα τῆς Σκοπέλου, ἀποκαλοῦνται μαχαλάδες. Ἀκόμη στὸ προικοσύμφωνο τοῦ Γεωργίου Χριστοδουλάκη καὶ τῆς Τριανταφυλλιάς, κόρης τῆς Κρυστάλλως, ποὺ συντάχθηκε στὴ Σκιάθο στίς 21 Μαΐου 1788 διαβάζουμε μεταξὺ τῶν ἄλλων «αρχὴ οσπίτην οἰ(ς) τον μαχαλά του ἁγίου νικολάου...». (Τὸ ἔγγραφο βρίσκεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μ. Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου. Εὐχαριστῶ τοὺς κ. Μαρία Πολίτη - Σακελλαριάδη καὶ Ἀγαμ. Τσελίκα τοῦ Μορφ. Ἰδρύματος Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, γιὰ τὴν προσφορὰ φωτοτυπίας τοῦ ἔγγραφου). Βλ. καὶ περ. Ἀκανθοπούλου, Ἱστορία τῶν Ἐνοριῶν ... ὅπ. παρ. σελ. 7.

15. Βλ. τὸ διήγημα, Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, Ἀλεξ. Παπαδιαμαντή, ΑΠΑΝΤΑ τ. Β' φιλολ. ἐπιμ. Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ἐκδ. ΔΟΜΟΣ, Ἀθήνα 1982, σελ. 292. Θὰ πρέπει ἀκόμη νὰ σημειώσουμε πῶς καὶ στὴ Σκόπελο ὁ ναὸς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς, ἡ Μητρόπολις τοῦ νηιοῦ. Βλ. μελέτη μας, Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἐπισκοπῆς Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, Ἀθήνα 1990 (ἀνάτυπον ἀπὸ τὸ περ. «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ») σ. 7.

16. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα. Α' Ἱστορία..., ὅπ. παρ. σελ. 31-32.

17. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ξένοι περιηγητὲς... Σκιαθίτικα Β' - ὅπ. παρ. σελ. 181, 184, 190.

18. Στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου σώζονται δύο πωλητήρια ἔγγραφα. Τὸ ἓνα γραμμένο στίς 6 Ἀπριλίου 1796 καὶ τὸ ἄλλο στίς 27 Ἀπριλίου 1796, στὰ ὁποῖα μαρτυρεῖ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ «ὁ γράφας Ζαχαρίας ἱερεὺς Νοτάριος». Τὸ 1798 ὁ παπα - Ζαχαρίας προχειρίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Εὐγένιο σὲ Σακελλάριο, σύμφωνα μὲ τὴ σημείωσις τοῦ «Καταστίχου...» (1798) ... 25 γρ(όσια) ἢ προχειρίσεις τοῦ Σακελλαρίου» Ἀκόμη πρέπει νὰ πούμε πῶς ὁ Ζαχαρίας εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησι τῆς μίας Κυρατζοῦς, γνωστῆς γιὰ τὴν πλεκτάνη ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ. Γρηγορίου Χατζησαμάτη. (Βλ. περισσότερα στοῦ Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα Α' Ἱστορία ... σελ. 210 καὶ 231-32, ὅπου τὸ κείμενο τῆς ἐξομολόγησις). Τέλος, στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Σκιάθου σώζεται ἓνα ἀφιερωτικὸ γράμμα, μὲ τὸ ὁποῖο τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 1817 ὁ Σακελλάριος τῆς Σκιάθου, ἡ περσύτερα του Πραῖνα καὶ τὰ παιδιά τους Γεώργιος καὶ Ἰωάννης, χαρίζουν «εἰς τὸ θεῖον κ(αὶ) Ἱερῶν μοναστήριον τοῦ Κοινοβίου, τὸν Θεῖον καὶ Ἱερῶν πατέρων, ἐπὶ, τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἁγίου ἡμῶν γέροντος κυρίου κυρίου Φλαβιανοῦ ἐν Χοράφῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ Πλατανιά, πινακίων δύο...».

19. Ὁ ἱερέας αὐτὸς ὑπογράφει μαζί μὲ ἄλλους μάρτυρες

στὸ ἀντίγραφο τοῦ, ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1796, ἀφιερωτικὸ ἔγγραφο τῶν «προερχόντων» τῆς Σκιάθου (Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα. Α' ... ὅπ. παρ. σ. 222-3) «ὅτι ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου». Τὸ ἀντίγραφο σώζεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς.

20. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Σκιαθίτικα. Α' ... ὅπ. παρ. σελ. 152 «Ἀλεξάνδρος Νικολάου - Παπαλεξάνδρου, ἱερέας στὸ Κάστρο καὶ κατόπιν στὴν πόλη, ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος».

Στὰ Γ.Α.Κ. Μον. φάκ. 507 σώζεται τὸ ἀκόλουθο αὐτόγραφο σημείωμα τοῦ παπ' - Ἀλεξάνδρου:

«Ἐλαβα ὁ ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τὸν ἰγούμενον τοῦ Κοινοβίου κύριον Φλαβιανὸν δοχ. 6 καὶ λεπτὰ 60, διὰ τὸ ἐκδιδόμενον ἑορτοδρόμιον τοῦ Νικοδήμου Ἁγιορείτου, νὰ τὰ παραδώσω εἰς τὸν ἐκδότην αὐτοῦ.

1835 Μαΐου 15 Σκιάθος

Ἀλεξάνδρος ἱερέυς.

21. Στὸ «Κατάστιχον...» τοῦ Εὐγενίου ἀναγράφεται: «1797 60 (γρόσια ἀπὸ τῆ) χειροτονία τοῦ παπα - Γεώργη τοῦ παπα - Ἀλεξάνδρου» Πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἰω. Ν. Φραγκοῦλας: «Γεώργιος Νικολαΐδης - Παπαγεωργίου ἱερέας στὸ Κάστρο καὶ κατόπιν στὴν πόλη, ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος» βλ. Σκιαθίτικα. Α' ... ὅπ. παρ. σελ. 152 καὶ ὁ ὁποῖος χειροτονήθηκε διάκονος στίς 23 Ὀκτωβρίου, στὸ ναὸ τοῦ Χριστοῦ στὴ Σκόπελο καὶ ἱερέας στίς 25 Ὀκτωβρίου 1797 στὸ ναὸ τοῦ Ἁγ. Μιχαὴλ πάλι στὴ Σκόπελο, βλ. Σκιαθίτικα. Α' ... σ. 32.

22. Στὸ «Κατάστιχον ...» τοῦ Εὐγενίου καὶ συγκεκριμένα στὸ φύλλο, ὅπου εἶναι γραμμένο τὸ Ὁρασιόκαστρον, ἀναφέρεται: «1801 70 (γρόσια ἀπὸ τῆ) χειροτονία παπα - Ἰω(άννου) Παπαδοῦλη». Ἄγνωστὸς ποῖος ἦταν πάντως τὸ ἐπίθετο παπαδοῦλης, ποὺ διατηρεῖται μέχρι σήμερα στὴ Σκιάθο, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἱερέας ἦταν Σκιαθίτης καί, ἴσως, ἐφημέριος κάτω, στὸν Προδρόμο, στὸν «Αἰ - Γιαννάκη» τοῦ μώλου.

23. Στὸ «Κατάστιχον ...» βλέπουμε: «1804, 10 (γρόσια ἀπὸ τὸ) ἐμβατοῖκι τοῦ παπα Σεραφεῖμ». Θὰ πρέπει δὲ νὰ πούμε ὅτι τὸ ἐμβατοῖκι πλήρωσαν οἱ ἐφημέριοι ἐνοριακῶν Ναῶν. Βλ. Πρ. Ἱ. Ἀκανθοπούλου, Ἡ ἱστορία τῶν ἐνοριῶν ... ὅπ. παρ. σελ. 84. Τέλος, τὸν ἱερομόναχο Σεραφεῖμ συναντοῦμε νὰ ὑπογράφει ὡς μάρτυρας στὸ, ἀπὸ 22 Μαρτίου 1806, πωλητήριο ἔγγραφο τῶν ἀδελφῶν Ἐπιφανίου καὶ Δημητρίου υἱῶν τοῦ Ἀγάλου, στὸν Μιχαλὶ τοῦ Γερο Βασίλη τοῦ Μελισσᾶ. Τὸ γράμμα αὐτὸ βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

24. βλ. παραπάνω σημ. 18.

25. Ἰω. Ἀναστασίου, ὅπ. παρ. σελ. 11.

26. Ἰω. Ἀναστασίου, ὅπ. παρ. σελ. 13, Προδρόμου Ἱ. Ἀκανθοπούλου, Αἰ ἐνορία..., ὅπ. παρ. σελ. 90. Βλ. καὶ τὴν ἀπὸ 11 Ἰουλίου 1833 ἀναφορὰ τῆς Δημογεροντίας Σκιάθου, τῆς ὁποίας ἓνα τμῆμα δημοσιεύεται στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς μελέτης.

27. Εἶδαμε τὴν περίπτωση τοῦ παπα Ζαχαρία, ὁ ὁποῖος ἔκαμε καὶ χρεὴ Νοταρίου τῆς Σκιάθου (βλ. σημ. 18). Ἀναφορικὰ δὲ μὲ τὶς δωρεὲς τῶν πιστῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, διαβάζουμε στὴ Διαθήκη τῆς Κυρατζοῦς συζ. Ἰω. Μπανάκη, ποὺ συντάγη στὴ Σκιάθο στίς 28 Ἰουλίου 1808: (ἀφήνω) «εἰς τοὺς ἐφημερίους τῶν ἐνοριῶν ἀπὸ πέντε γρόσια». Ἐπίσης στὴ Διαθήκη τοῦ Ἰω. Δράκου (12 Μαΐου 1826) ἀναφέρεται: «Τὸ ἐν (ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῆς περιουσίας, ποὺ διαθέτει) νὰ διαμοιρασθῆ εἰς Μοναστήρια καὶ πτωχοὺς ἱερεῖς διὰ τὴν ψυχὴν μου». Τὰ πρωτότυπα καὶ τῶν δύο αὐτῶν Διαθηκῶν βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Εὐαγγελιστρίας Σκιάθου.

28. Προδρόμου Ἱ. Ἀκανθοπούλου, Οἱ ἐνορίες ... ὅπ. παρ. σελ. 83.

29. Προδρόμου Ἱ. Ἀκανθοπούλου, Οἱ ἐνορίες ... ὅπ. παρ. σελ. 84.

30. Προδρόμου Ἱ. Ἀκανθοπούλου, Οἱ ἐνορίες ... ὅπ. παρ. σελ. 84-85.

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΡΟΔΙΑΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΓΙΩΝ*

Τοῦ Δρος Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗ, Λέκτορος Λαογραφίας τοῦ Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης

Μία τρίτη μεγάλη κατηγορία αγιολογικῶν παραδόσεων τῆς Ρόδου ἀναφέρεται σὲ περιστατικὰ τοῦ βίου ἢ τοῦ μαρτυρίου τῶν ἀγίων, μὲ συναξαριακὴ ἢ μὴ καταγωγή, ὅπου ἀπηχοῦνται ἢ περιλαμβάνονται καὶ διάφορα στοιχεῖα ἀπὸ τῆ λαϊκῆ λατρεία τοῦ ἀγίου στὴ συγκεκριμένη περιοχὴ. Συχνὰ τὰ ἀναφερόμενα δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὰ αγιολογικὰ κείμενα τοῦ ἀγίου, ἀλλὰ ἀπηχοῦν ἀντιλήψεις καὶ πραγματικότητες τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὰ δημιούργησαν καὶ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποία δημιουργήθηκαν· στὸ πλαίσιο αὐτὸ οἱ ροδιακὲς παραδόσεις ἀποδίδουν τὸ μαρτύριο τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης στοὺς Τούρκους⁵⁵. Σὲ ἄλλη περίπτωση ἢ παράδοση συνδέεται ἄμεσα μὲ τὰ συναξαριακὰ κείμενα τοῦ ἀγίου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται καὶ τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνει, ὅπως συμβαίνει μὲ τὶς παραδόσεις γιὰ τὸν νεομάρτυρα ἅγιο Κωνσταντῖνο τὸν Ὑδραῖο, ποὺ θεωρεῖται πολιοῦχος καὶ προστάτης τῆς Ρόδου καὶ μαρτύρησε τὸ 1800⁵⁶.

Στὶς περισσότερες περιπτώσεις τὰ περιγραφόμενα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τῶν ἀγίων εἶναι ἀπηχῆσεις παραμυθιακῶν διηγήσεων καὶ μοτίβων, ὅπου συναιροῦνται καὶ συμφύρονται ἀντιστοιχα παλαιότερα διηγηματικὰ θέματα. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν παράδοση γιὰ τὸν προφήτη Ἡλία⁵⁷ καὶ τὸ χτίσιμο τῶν ναῶν του στὴν κορυφὴ τῶν βουνῶν, ἢ ὁποῖα ἀποδίδεται στὸ ὅτι φοβήθηκε τὴ θάλασσα, ὅταν κάποτε βρέθηκε σὲ βάρκα μαζί μὲ τὸν ἅγιο Νικόλαο⁵⁸, ἢ στὸ ὅτι ἦταν ἀσκητὴς καὶ ζοῦσε στὰ βουνά⁵⁹. Ἡ πρώτη παράδοση εἶναι γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ⁶⁰ καὶ συνδέεται μὲ τὴν παράδοση γιὰ τὸν ναυαγὸ προφήτη Ἡλία ποὺ θέλησε νὰ ζήσει ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξεραν τὴ θάλασσα⁶¹, ἢ ὁποῖα μὲ τὴ σειρὰ τῆς ἀνάγεται στὶς διηγήσεις γιὰ τὸν Ὀδυσσεά μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἰθάκη, σύμφωνα μὲ τὰ ἀποσπάσματα τῶν συμπληρωματικῶν ἐπῶν τοῦ κύκλου τῆς Ὀδύσειας.

Γιὰ τὸν ροδιακῆς προέλευσης ἅγιο Φανούριο⁶² καὶ τὴν πίτα ποὺ προσφέρεται στοὺς ναοὺς κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς του, ἀναφέρεται ἢ γνωστὴ παράδοση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα ἢ κατασκευὴ καὶ ἢ διανομὴ τῆς ἀποσκοπεῖ στὴ

συγχώρηση τῆς μητέρας τοῦ ἀγίου, ἢ ὁποῖα ἦταν φιλάργυρη καὶ γι' αὐτὸ ὀδηγήθηκε, μετὰ τὸν θάνατό της, στὴν κόλαση⁶³. Ἐδῶ ἀπηχοῦνται καὶ νεοελληνικὰ νεκρικὰ ἔθιμα ἢ ἀντιλήψεις, γιὰ τὴν ὑποβοήθηση τῆς μεταθανάτιας τύχης ἐνὸς νεκροῦ μὲ προσφορὲς καὶ ελεημοσύνες, ποὺ γίνονται ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, στὴ μνήμη του. Ἀνάλογη εἶναι ἢ περίπτωση τῶν παραδόσεων γιὰ τὸν ἅγιο Μόδεστο, παραδοσιακὸ προστάτη τῆς γεωργίας στὴ Ρόδο⁶⁴, ποὺ προέρχονται σαφῶς ἀπὸ τὶς παραδόσεις γιὰ τὸν ἅγιο Φίλιππο⁶⁵, καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἅγιος ὅταν τελείωσε τὴ σορὰ ἔσφαξε τὸ βόδι του καὶ τὸ μοίρασε στοὺς φτωχοὺς, τὸ ἐπόμενο ὅμως πρῶτὶ τὸ βρήκε πάλι ζωντανὸ στὸ στάβλο του⁶⁶.

Στὶς ροδιακὲς παραδόσεις ἀναφέρεται ἢ ἐπίσκεψη τοῦ ἀποστόλου Παύλου⁶⁷ στὸ νησί, τὴν πρώτη φορὰ «στὸ μεγάλο λιμάνι τῆς Ρόδου κοντὰ στὴν Πόρτα τοῦ ἀγίου Παύλου»⁶⁸ καὶ τὴ δεύτερη φορὰ κοντὰ στὴ Λίνδο μαζί μὲ τὸν ἀποστολο Σύλα⁶⁹, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἅγιος Σπυριδῶνας ἦταν πολὺ ἀνήσυχος καὶ κατέστρεφε τὰ παπούτσια του⁷⁰, μιὰ ἀπήχηση ἴσως τῆς παράδοσης γιὰ τὸ λιώσιμο τῶν παπουτσιῶν ποὺ φοροῦν στὸ λείψανο τοῦ ἀγίου Σπυριδῶνα στὴν Κέρκυρα⁷¹ καὶ ποὺ ἀποδίδεται, ὅπως καὶ στὴν ἀνάλογη περίπτωση τῶν μεταλλικῶν παπουτσιῶν ποὺ λιώνουν στὸν Ταξιάρχη, στὸν Μανταμάδο τῆς Μυτιλήνης, στὶς θαυματουργικὲς μετακινήσεις τοῦ ἀγίου μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσει τοὺς πιστοὺς ποὺ τὸν ἐπικαλοῦνται.

Σύμφωνα μὲ μιὰ αἰτιολογικὴ παράδοση ἢ ἀσχημὴ μυρωδιὰ τοῦ φυτοῦ **βρωμόκλα(δ)ο** ἐρμηνεύεται γιὰτὶ αὐτὸ ὑποτίθεται ὅτι φύτρωσε πάνω στὸν τάφο τοῦ Ἰούδα, προδότη τοῦ Χριστοῦ⁷², ἀφοῦ στὶς νεοελληνικὲς παραδόσεις ἢ κακία ὅσων προκάλεσαν τὴ σταύρωση ἐξωτερικεύεται μὲ μιὰ ἀπαίσια ὀσμὴ ποὺ ἀναδίνει τὸ νεκρὸ τους σῶμα⁷³. Σύμφωνα ἐπίσης μὲ τὸ ἐξεταζόμενον ροδιακὸ ὑλικὸ κατὰ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου στὶς 29 Αὐγούστου, ἡμέρα ἑορτασμοῦ τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, φαίνεται τὸ κομμένο κεφάλι τοῦ ἀγίου μέσα στὸν ἡλιακὸ δίσκο⁷⁴, ὁ ὁποῖος ἔτσι παραβάλλεται μὲ τὸ πινάκιο τῆς εἰκονογραφίας, μέσα στὸ ὁποῖο ζωγραφίζεται τὸ κομμένο κεφάλι τοῦ ἀγίου.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελ. 215 τοῦ ὑπ' ἀρ. 11 τεύχους.

Τὴν τέταρτη καὶ τελευταία κατηγορία παραδόσεων ποὺ θὰ ἐξεταστοῦν ἐδῶ, ἀποτελοῦν οἱ παραδόσεις ποὺ σχετίζονται μὲ ἀντιλήψεις, πρακτικὲς καὶ ἰδιαιτερότητες τῆς λατρείας τῶν συγκεκριμένων ἁγίων στὴ Ρόδο, στὴν εὐρύτερη βεβαίως θεώρηση τοῦ πράγματος. Ἡ θαυματουργικὴ εὕρεση εἰκονίσματος ἑνὸς ἁγίου ἀποτελεῖ σχεδὸν κοινὸ τόπο στὶς ἑλληνικὲς ἀγιολογικὲς παραδόσεις· στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ὁ ἅγιος Φιλήμων, ποὺ ἤθελε νὰ μεταφερθεῖ ἢ μονὴ τοῦ ἀπὸ τὸν Ἐμπωνα στὴν Ἀρνίθα προκάλεσε τὴν παρουσία ἑνὸς θαυματουργικῆς προέλευσης φωτός⁷⁵, τὸ ὁποῖο εἶδε ἕνας βοσκὸς καὶ ἔτσι ἐρμηνεύτηκε, μὲ τὴν εὕρεση ἐκεῖ ἑνὸς εἰκονίσματος, ἢ θέληση τοῦ ἁγίου γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ κέντρου λατρείας του⁷⁶.

Συχνὰ ἕνας ναὸς συνδέεται, στὶς παραδόσεις, μὲ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ναὸ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Πετρῶνα στὴ Ρόδο, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς κατοίκους, κτίσμα - ἀφιέρωμα τοῦ ἀρχιτεχνίτη τῆς οἰκοδόμησής τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴν Κωνσταντινούπολη⁷⁷. Σὲ ἄλλες παραδόσεις τὰ ὄρια τοῦ οἰκοδομούμενου ναοῦ ὀρίζονται μὲ θαυμαστὸ καὶ θαυματουργικὸ τρόπο, καθὼς σὲ ναὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ στὸ Θάρι ἢ βασιλοπούλα ποὺ κατὰ τὴν παράδοση τὸν ἔχτιζε, ἔριξε τὸ δαχτυλίδι τῆς καὶ χάραξε τὰ ὄρια ἐκεῖ ποὺ αὐτὸ χτύπησε⁷⁸. Πρόκειται γιὰ μιὰ διήγηση γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἅγιος καθορίζει τὸν τόπο καὶ τὴν ἔκταση τοῦ ναοῦ του, μὲ βάση θαυματουργικὴ μετακίνηση τῶν ἐργαλείων ἢ προσωπικῶν ἀντικειμένων τῶν τεχνιτῶν ἢ τοῦ ἀφιερωτῆ⁷⁹.

Σὲ μιὰ περίπτωσι οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι Κῦρος καὶ Ἰωάννης γκρέμιζαν τὴ νύχτα τὸν ναὸ ποὺ τοὺς ἔχτιζαν τὴ μέρα, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ στεγαστοῦν, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ εἶναι πάντοτε ἐλεύθεροι, ὥστε νὰ βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τοὺς ἐπικαλοῦνται⁸⁰. Ἐδῶ συναιροῦνται οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὸν ναὸ ὡς οἶκημα ποὺ στεγάζει τὸν ἅγιο μὲ τὶς ἀπόψεις γιὰ τὴν παρεμπόδιση τῆς ὀλοκλήρωσης ἑνὸς κτίσματος μὲ θαυματουργικὸ τρόπο, πρὶν ἐκπληρωθοῦν ὀρισμένοι ὄροι ποὺ κρίνονται ἀναγκαῖοι γιὰ τὴν ὁμαλὴ συνέχιση τῆς οἰκοδόμησής καὶ τὴν ἀπρόσκοπτη ὑπαρξη τοῦ κτίσματος αὐτοῦ (θεϊκὴ συγκατάβαση, στοίχειωμα κ.τ.δ)⁸¹.

Στὶς παραδόσεις τῆς Ρόδου, ὅπως καὶ στὶς

ἀντίστοιχες τῆς ὑπόλοιπης Ἑλλάδας, οἱ ἄνθρωποι τάζουν στοὺς ἁγίους γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἐπιθυμίες ἢ οἱ ἀνάγκες τους⁸² καὶ ἀποδίδουν κατόπιν τὸ τάμα τους· χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ παράδοση γιὰ τὸν ἅγιο Γεώργιο τῆς Καταβιάς, ποὺ ἔσωσε μιὰ ὁμορφὴ κοπέλλα, ἢ μιὰ νύφη σύμφωνα μὲ ἄλλη παραλλαγή, ἀπὸ τοὺς πειρατὲς ποὺ τὴν ἀπήγαγαν καὶ ἐκεῖνη τοῦ χάρισε, κατὰ τὸ τάξιμό της, τὰ φλουριά μὲ τὰ ὁποῖα ἦταν στολισμένη⁸³. Ἡ ἀφιερωτικὴ πρακτικὴ ποὺ προβάλλεται στὴν παράδοση ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς θρησκευτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας τῶν κατοίκων τῆς Ρόδου.

Τέλος θὰ ἀναφερθοῦν παραδόσεις γιὰ ἀνταγωνισμοὺς μεταξὺ ἁγίων, στοὺς ὁποίους κάποτε προβάλλονται ἀνθρωπομορφικὰ χαρακτηριστικά, αἰσθήματα καὶ ἀντιδράσεις τῶν πιστῶν τους, ποὺ δημιουργοῦν καὶ ἀναδημιουργοῦν αὐτὲς τὶς παραδόσεις. Σύμφωνα μὲ τὸ ἐξεταζόμενο ροδιακὸ ὑλικὸ ὁ προφήτης Ἡλίας, ἀπὸ πῶ ψηλὰ ποὺ ἦταν καὶ ἐπειδὴ εἶχε παρεξηγηθεῖ, κύλισε μιὰ πέτρα μὲ σκοπὸ νὰ καταστρέψει τὸ μοναστήρι ἑνὸς ἄλλου προφήτη ποὺ ἦταν χτισμένο χαμηλότερα, ὁ ὁποῖος ὅμως κράτησε στὸν ἀέρα μὲ τὰ χέρια του τὴν πέτρα καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ σώθηκε⁸⁴. Παρόμοια παράδοση λέγεται καὶ γιὰ τὸν Ἅη Ἀμώνη (προφήτη Ἀμὼς) στὶς Καλλιθιές, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς ὁ προφήτης ποὺ κράτησε τὴν πέτρα ποὺ ἔριξε ἐναντίον του ὁ προφήτης Ἡλίας, ζηλεύοντας γιὰ τὸ καλύτερο πανηγύρι ποὺ εἶχε⁸⁵. Ἡ πέτρα μάλιστα αὐτὴ συνεχίζει νὰ ἐπιδεικνύεται στοὺς προσκυνητὲς καὶ σχετίζεται μὲ μιὰ μαγικὴ - θεραπευτικὴ πρακτικὴ **τρυποπεράσματος**⁸⁶, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς περιοχῆς.

Οἱ ἀγιολογικὲς παραδόσεις τῆς Ρόδου ποὺ ἐξετάστηκαν παραπάνω ἀποτελοῦν ἕνα τυπικὸ δείγμα παραδόσεων μιᾶς νησιωτικῆς περιοχῆς, μὲ τὶς κοινότητες καὶ τὶς ἰδιαιτερότητές της, ποὺ ἐντάσσονται στὸ σύνολο τῶν ἑλληνικῶν ἀγιολογικῶν παραδόσεων ἀλλὰ καὶ περιέχουν τοπικὲς ἰδιομορφίες ἢ παραλλαγές. Προσφέρουν ὑλικὸ γιὰ τὴ μελέτη τόσο τῆς λαϊκῆς φιλολογίας ὅσο καὶ τῆς θρησκευτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν κατοίκων τους καὶ μᾶς πληροφοροῦν γιὰ τὴ στάση τῶν φορέων τους ἀπέναντι στὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τῆς λατρείας τους. Δείχνουν ἀκόμη τὴ στάση τοῦ λαϊκοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὰ δεδομένα τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρευτικῆς ζωῆς, τὴν

άντιμετώπιση και ἐγκόλπωση τῶν δημοφιλῶν συναξαριακῶν κειμένων, τῇ συγχώνευση παραμυθιακῶν μοτίβων στὸ ἀγιολογικὸ ὕλικό, δηλαδή ὑποδεικνύουν τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία, στὸ συγκεκριμένο πάντοτε πεδίο τῶν ἀγιολογικῶν παραδόσεων. Ἡ σχέση αὐτὴ, ποὺ προσδιορίζει σημαντικὰ τὸ ἐπίπεδο ζωῆς τῶν παραδοσιακῶν ἀνθρώπων, διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ πολλὲς ἄλλες ἐκδηλώσεις, μὲ τὶς ὁποῖες ἡ σύγκριση θὰ μπορούσε, μὲ μὴ ἄλλη εὐκαιρία, νὰ ἀποδώσει ἀξιόλογα συμπεράσματα γιὰ τὴν ὑφὴ καὶ τὸ περιεχόμενο ἐνὸς τοπικοῦ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως δὴποτε ὅμως οἱ παραδόσεις ποὺ παραπάνω ἐξετάστηκαν μᾶς πληροφοροῦν καὶ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς ἀντιλήψεις τῶν κατοίκων τῆς Ρόδου, στὰ πολλὰ καὶ δημιουργικὰ χρόνια τῆς ἱστορικῆς τους παρουσίας στὸ συγκεκριμένο νησί.

(Τέλος)

55. ΚΛ, χφ. 4245, σ. 302 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Ἀρχιπολι Ρόδου, 1985).

56. ΚΛ, χφ. 3902, σ. 9-16 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1976).

57. Γιὰ τὴ λατρεία του βλ. Γ. Μέγας, Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ ... ὅ.π., σ. 223-227. Δ. Λουκάτος, *Τὰ καλοκαιρινά*. Ἀθήνα 1981, σ. 87-95. Στ. Ἡμελλος, «Οἱ πυρὲς τοῦ προφήτη Ἡλία στὴν Πελοπόννησο» *Πελοποννησιακὰ* 16 (1985-86), σ. 341-350· πρβλ. Ν. Γ. Πολίτης, «Ἅγιος Ἡλίας», *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα* 1. Ἐν Ἀθήναις 1920, σ. 89-92.

58. ΚΛ, χφ. 4245, σ. 374-375 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Σορωνὴ Ρόδου, 1985).

59. ΚΛ, χφ. 4245, σ. 71 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Τριάντα Ρόδου, 1985).

60. ΚΛ, χφ. 2301, σ. 405 (Δ. Λουκάτος, Ἀηδονοχώρι Καρδίτσας, 1959). ΚΛ, χφ. 2344, σ. 265 (Δ. Λουκάτος, Μαθράκι Κέρκυρας, 1960).

61. ΚΛ, χφ. 1446 Α', σ. 118 (Δ. Λουκάτος, Πέτρα Λέσβου, 1940). ΚΛ, χφ. 2250, σ. 45-46 (Δ. Λουκάτος, Παξοί, 1957). ΚΛ, χφ. 2449, σ. 246-247 (Γ. Σπυριδάκης, Ράχες Ἰκαρίας, 1962). Ἄλ. Φλωράκης, *Τήνος*. Ἀθήνα 1971, σ. 398 ἀρ. 15.

62. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, «Ὁ ἅγιος Φανούριος εἰς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης», *Κρητικὴ Πρωτοχρονιά* 1965, σ. 163 κ. ἐξ.

63. ΣΛ, χφ. 1915, σ. 65-66 (Ἐλ. Νικολῆ, Ἀφάντου Ρόδου, 1972-73).

64. Χρ. Παπαχριστοδοῦλου, *Λεξιμογραφικὰ ... ὅ.π.*, σ. 56.

65. Βλ. Μ. Μηλίγκου - Μαρκαντώνη, Ἅγιος Φίλιππος. *Λαϊκὴ παράδοση καὶ λατρεία*. Ἀθήνα 1978, ὅπου παραλλαγὲς ἀπὸ ὅλο τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμικὸ χῶρο, μὲ σχετικὴ ἀνάλυση.

66. ΚΛ, χφ. 4245, σ. 71-72 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Τριάντα Ρόδου, 1985).

67. Γιὰ μερικὲς ὄψεις τῆς νεοελληνικῆς λατρείας του βλ. Γ. Μέγας, «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ», *Ἑλληνικὴ Δημιουργία* 7 (1951), σ. 907-908. Γ. Κ. Σπυριδάκης, «Ἡ λαϊκὴ ἐν Κρήτῃ λατρεία τοῦ ἀποστόλου

Παύλου», *Πεπραγμένα Γ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου* 3. Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 272-284.

68. Ἄν. Βρόντης, *Ροδιακὰ Λαογραφικὰ* 2. Ρόδος 1950, σ. 14.

69. ΚΛ, χφ. 4083, σ. 1 (Ν. Μανεισιώτης, Ρόδος, 1977). ΚΛ, χφ. 4245, σ. 314 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Σορωνὴ Ρόδου, 1985). ΚΛ, χφ. 4088, σ. 37-40 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1978).

70. ΚΛ, χφ. 4245, σ. 303 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Ἀρχιπολι Ρόδου, 1985).

71. ΚΛ, χφ. 2303, σ. 165 (Στ. Ἡμελλος, Φιλῶτι Νάξου, 1959). ΚΛ, χφ. 2892, σ. 58-60 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Χάλλη Δωδεκανήσου, 1964).

72. Ἄν. Βρόντης, *Τῆς Ρόδου ... ὅ.π.*, σ. 44-45 ἀρ. ΠΓ' 54.

73. Κ. Ρωμαῖος, *Τὸ ἀθάνατο νερό*. Ἀθήνα 1973. Π. Ν. Χυδῆρογλου, «Ὁ θρύλος περὶ τοῦ τάφου καὶ τοῦ χωρίου Καϊάφα ἐν Κρήτῃ», *Κρητικὰ Χρονικά* 11 (1957), σ. 259-266. Δ. Β. Οἰκονομίδης, «Ἡ λίμνη τοῦ Καϊάφα», *Λαογραφία* 27 (1971), σ. 279-282.

74. ΣΛ, χφ. 1086, σ. 97-98 (Βασ. Χρῦσης, Ἀφάντου Ρόδου, 1970).

75. Γιὰ τὸ μοτίβο αὐτό, κοινὸ στὶς θρησκευτικὲς παραδόσεις, βλ. ἐνδεικτικὰ Μ. Γ. Βαρβοῦνης, «Σαματικὴ ἀγιολογικὴ παράδοση», *Βυζαντινὸς Δόμος* 4 (1990), σ. 65-84, ὅπου παραλληλα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία, μὲ παραπομπὲς σὲ σχετικὲς λαογραφικὲς πηγές.

76. ΚΛ, χφ. 4088, σ. 18-21 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977).

77. ΚΛ, χφ. 4088, σ. 1-3 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977).

78. ΚΛ, χφ. 3902, σ. 20-21 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977). ΚΛ, χφ. 4088, σ. 12-13 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977).

79. Βλ. Στ. Ἡμελλος, «Λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἐκ χειρογράφου τοῦ Κιμωλίου διδασκάλου Μάρκου Βεντούρη» *Κιμωλιακὰ* 3 (1973), σ. 119 κ.ἐξ., μὲ ἐξέταση καὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος· συμπληρωματικὰ στοιχεῖα βλ. Μ. G. Varvounis, «Notes on a byzantine folk tradition», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* (ὑπὸ ἐκδοσῆ).

80. ΚΛ, χφ. 4088, σ. 5-6 (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977).

81. Ἀνάλογη εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, βλ. Γ. Ἄ. Μέγας, «Τὸ τραγοῦδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας. Συγκριτικὴ μελέτη», *Λαογραφία* 27 (1971), σ. 25-212, μὲ τὴ σχετικὴ γιὰ τὸ θέμα βιβλιογραφία.

82. Πρβλ. Ἄλ. Φλωράκης, *Καβαβάκια - τάματα καὶ θαλασσινὴ ἀφιερωτικὴ πρακτικὴ στὸ Αἰγαίον*. Ἀθήνα 1982, μὲ βιβλιογραφία.

83. Ἄν. Βρόντης, *Τῆς Ρόδου ... ὅ.π.*, σ. 52-53 ἀρ. ΙΖ' 72. ΚΛ, χφ. 4088, σ. 14-17. (Μ. Κριάρης, Ρόδος, 1977): «Ὁ Ἅγιος Γιώργης τῆς Νύφης». Γιὰ τὴ λατρεία τοῦ ἁγίου στὴ Ρόδο βλ. Ἄν. Βρόντης, «Ὁ ἅγιος Γεώργιος στὴ ροδίτικὴ λαογραφία», *Λαογραφία* 11 (1934-37), σ. 216-245.

84. ΚΛ, χφ. 2892, σ. 112 (Ἄννα Παπαμιχαήλ, Χάλλη, 1964).

85. Ἄν. Βρόντης, *Τῆς Ρόδου ... ὅ.π.*, σ. 43 ἀρ. ΙΒ' 49.

86. Γιὰ τὸ θέμα βλ. ἐνδεικτικὰ Στ. Ἡμελλος, «Περὶ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ ἐθίμου "τοῦ τρυποπεράσματος"», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κρητικῶν Μελετῶν* 1 (1961), σ. 515-528.

ΑΝΑΣΑ ΖΩΗΣ, 20 κείμενα πατερικῆς εὐωδίας (Ἐπιμέλεια ἀρχμ. Νικολάου Ι. Πρωτοπαπᾶ). Κείμενα «βγαλμένα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς ἀγιότητος καὶ χαραγμένα μὲ τὴν πέννα τῆς καρδιάς. Σελ. 48.

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ

Τοῦ κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ θεολόγου - καθηγητοῦ

5. Θεολογική θεμελίωση

Οἱ εὐχῆς καὶ προσευχῆς μας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν μας ἔχουν βαθύτατη θεολογική σημασία καὶ κατοχύρωση. Οἱ μεταστάντες χριστιανοί, μετὰ τὸ βιολογικὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, δὲν ἐκμηδενίζονται, ὅπως αἰρετικότητας διδάσκουν οἱ ἀκράιοι προτεστάντες, χιλιαστὲς καὶ μιὰ μερίδα ἐλλήνων προτεσταντῶν, ἀλλὰ συνεχίζουν μιὰ νέα ζωὴ, συναποτελοῦντες μὲ τὶς οὐράνιες ἀγγελικὲς δυνάμεις, τὸ θριαμβεῦον μέρος τῆς μιᾶς ἁγίας Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ (Ἄποκ. δ' 4-11). Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι σαφέστατη πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντες πιστοί, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ στρατευόμενον μέρος τῆς Ἐκκλησίας μαζί μὲ τὸ ἐν οὐρανοῖς θριαμβεῦον μέρος, ἀποτελοῦν μιὰ πραγματικὴ (καὶ ὄχι θεωρητικὴ) ἐνότητα, γιὰ εἶναι μέλη τῆς μιᾶς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας, δηλαδὴ μέλη πραγματικὰ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ (Α' Κορ. ιβ' 27). Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τονίζει μὲ ἔμφαση: «καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἔστι καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός, πολλὰ ὄντα, ἐν ἔστι σῶμα, οὐτῶ καὶ ὁ Χριστός· καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν...καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλὰ» (Α' Κορ. ιβ' 12-14). Ἐπίσης σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, «ἐγενόμεθα ἀδελφοὶ τοῦ μονογενοῦς καὶ σάρκα αὐτοῦ τελοῦμεν, καὶ ὡσπερ σῶμα κεφαλῆ οὕτως ἠνώμεθα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα περισσεῖαν χάριτος ἐκάλεσεν ὁ Παῦλος» (Ι. Χρυσ. Ὁμιλ. 10, 2, Ρ. Γ. 60, 477, δὲς καὶ Μαξίμου Ὁμολ. Ρ. Γ. 90, 320Α).

Ἡ κακόδοξη προτεσταντικὴ ἀποψη πῶς ἀνάμεσα στὸ βασιλεῖο τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζωντανῶν δὲν ὑπάρχει καμιά σχέση, ἀντίκειται στὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, ἡ ὁποία ἀποδεχόμενη τὴν παύλειο περιἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας θεολογία, διδάσκει ὅτι ἡ σχέση τους εἶναι τόσο στενὴ, ὅσο καὶ τὰ μέλη ἐνὸς ἀνθρωπίνου σώματος. Μήπως μποροῦν νὰ μᾶς πείσουν οἱ ἀρνητὲς αὐτῆς τῆς ἐνότητας αἰρετικοὶ προτεστάντες, ὅτι τὰ ἐπὶ μέρους μέλη κάποιου ἀνθρωπίνου σώματος δὲν ἔχουν σχέση μεταξύ των; Ὁ ἀείμνηστος Σέρβος θεολόγος π. Ἰουστίνος Πόποβιτς, ὁ μέγιστος ἴσως ὀρθόδοξος θεολόγος τοῦ αἰῶνα μας, εὐστοχότατα τόνισε πῶς, «ἡ Ἐκκλησία εἶναι πνευματικὴ οἰκοδομὴ, τῆς ὁποίας ἀκρογωνιαῖος λίθος εἶναι ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς καὶ θεμέ-

λιον οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται. Αὕτη ὀλόκληρος αὐξάνει διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐξάνει διὰ τῶν θεανθρωπίνων δημιουργικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν Αὐτοῦ.... Οἱ χριστιανοὶ εἶναι λίθοι ζῶντες, συνοικοδομούμενοι εἰς τὴν πνευματικὴν οἰκοδομὴν, (Α' Πετρ. β' 5) καὶ τοῦτο πάντοτε «σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις» καὶ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν (Α' Κορ. γ' 9-17)» (Ι. Πόποβιτς, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, Ἀθήναι, 1971, σ. 175), καὶ «Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα διὰ τῆς Θείας Δυνάμεώς του ἐνώνει ὅλους τοὺς πιστοὺς εἰς ἐν σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν, (Α' Κορ. ιβ' 17)» (ὄπου ἀνωτ. σελ. 168). Οἱ πιστοὶ λοιπὸν ὄλων τῶν ἐποχῶν, ζῶντες καὶ τεθνεῶτες ἀποτελοῦν μιὰ καταπληκτικὴ ὀργανικὴ ἐνότητα καὶ ἡ κοινωνία μεταξύ τους εἶναι δεδομένη. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, θεμελιώνεται ἡ πρακτικὴ τῶν εὐχῶν καὶ δεήσεων τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων.

Μετὰ τὸ βιολογικὸ θάνατο τοῦ πιστοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία μας, τὸ σῶμα ἀποτίθεται στὴ γῆ γιὰ διάλυση (Γεν. γ' 19) καὶ προσωρινὴ διαμονὴ ὡς τὴ γενικὴ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν (Βλ. Β' Πετρ. α' 13-16, Ἄποκ. ιδ' 13, Α' Θεσ. δ' 13-18, Ματθ. η' 11-12, ιγ' 40-42, κε' 41-46, Κλήμης Ἀλεξ. Στρωμ. 7, 12, ΒΕΠ 8, 279, Γρηγ. Νύσσης Ρ. Γ. 45, 1153, Γρηγ. Παλαμάς, Φιλοκαλία, τόμ. Δ' 93, ἐκδ. Ἀστέρως, κλπ). Ἔτσι, ὅπως τονίζει ὁ καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Ν. Μητσόπουλος, «ἐνῶ διὰ τοῦ θανάτου τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ συγγενή του στοιχεῖα διαλύεται, ἀπομενόντων ἐξ αὐτοῦ ὁστῶν τινῶν ἢ τέφρας, παρὰ ταῦτα τὸ ἀνθρώπινον σῶμα κατ' οὐσίαν δὲν ἐξαφανίζεται. Καὶ τοῦτο διότι ἀναστάντος τοῦ Θεάνθρωπου, πάντα τὰ σώματα θὰ ἐγερθῶν κατὰ τὴν Δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν» (Ν. Μητσόπουλου, Θέματα Ὀρθοδόξου Δογματικῆς Θεολογίας, Ἀθήναι, 1984, σελ. 338), γιὰ τὴν «ὁ θάνατος οὗτος οὐ τὸ σῶμα ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ τὴν φθορὰν δαπανᾷ ὡς ἡ γε οὐσία μένει...ἀνισταμένη» (Ι. Χρυσ. Εἰς Ψαλμ. 48, 5, Ρ. Γ. 55, 230). Ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ οἱ Πατέρες χαρακτηρίζουν τὸ θάνατο ὡς πρὸς τὸ σῶμα ὕπνο καὶ ἀποκαλοῦν «τοὺς τεθνεῶτας κεκοιμημένους, ὡς πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν (χαρακτηρίζουν τὸ θάνατο) ὡς θύρα, δ' ἥς εἰσέρχεται ἡ ψυχὴ εἰς νέαν

κατάστασιν» (N. Μητσοπούλου, ὅπου ἄνωτ. σελ. 239).

Ἡ ψυχὴ τοῦ μεταστάντος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπνοή του, ὀδηγεῖται ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ ὑπόκειται στὴν πρώτη μερική κρίση, «καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις» (Ἐβρ. θ' 27, ιβ' 23 καὶ Λουκ. ιγ' 43, ιστ' 19). Ἡ κρίση αὐτὴ διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ τὴ γενική κρίση τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου (Ματθ. κε' 31, Πράξ. ιζ' 31, Β' Τιμ. δ' 1). «Μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, καὶ βήματι παρασησόμεθα φοβερῶ καὶ λόγον δώσωμεν τῶν πεπραγμένων ἀπάντων καὶ εὐθύνας ὑφέξομεν καὶ δίκην ὑποσησόμεθα» (Ὁμιλ. 13, 6, Ρ. Γ. 57, 213, δὲς καὶ Κυρίλλου Ἀλεξ. Ρ. Γ. 69, 1072/73, Κλήμεντος Ρώμης, Α' πρὸς Κορ. 5, 4 καὶ 7). Στὴ συνέχεια ἡ ψυχὴ ὀδηγεῖται στὴ λεγόμενη «μέση κατάσταση τῶν ψυχῶν» ἢ ὁποία θὰ παραμείνει ἐκεῖ ὡς τὴ Μεγάλῃ καὶ ὀριστικῇ Κρίσει. Ἀνάλογα μὲ τὸ «πόρισμα» τῆς μερικῆς κρίσεως ἡ ψυχὴ ἐκεῖ προγεύεται τῆς μακαριότητος τῆς αἰώνιας ζωῆς ἢ τῶν δεινῶν καὶ τιμωριῶν τῆς κολάσεως (Χ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, σελ. 372, Α. Θεοδώρου, Σημειώσεις εἰς τὴν Συγκριτικὴν Συμβολικὴν, ἐν Ἀθήναις 1980, σελ. 320). Ὁ ἅγιος Ἰουστίνος († 165) τονίζει σαφέστατα, πὼς «τὰς μὲν τῶν εὐσεβῶν ψυχὰς ἐν κρείττονι που χώρῳ μένειν, τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χείρονι τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχομένους χρόνον» (Ἰουστ. Διάλ. Ρ. Γ. 6, 488).

Σύμφωνα μὲ τὸ χωρίο Λουκ. ιστ' 22-28, οἱ ψυχὲς καὶ τῶν δύο «διαμερισμάτων» τῆς μέσης καταστάσεως, ἔχουν σαφῶς συνείδηση τῆς ὑπαρξῆς των. Χαίρονται, λυποῦνται, ὑποφέρουν, συνομιλοῦν, ἀγωνιοῦν καὶ τὸ σπουδαιότερο ἐνδιαφέρονται γιὰ τοὺς ζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς συγγενεῖς των καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ τοὺς εὐεργετήσουν (Βλ. καὶ Ἰωάν. η' 56, Ἀποκ. ιβ' 10). Τὸ ἀδιάψευστο στόμα τοῦ Κυρίου στὴν διήγησιν (δὲν εἶναι παραβολὴ) τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ φτωχοῦ Λαζάρου, τονίζει ἰδιαίτερα τὴν ἐγνοια τῶν κεκοιμημένων γιὰ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ζωντανούς συγγενεῖς των. Ἐκφράζουν τὴ θερμὴ ἀγάπη τους γιὰ μᾶς μὲ ἀδιάκοπη προσευχὴ πρὸς τὸ Θεό. Ὡς γνώστες τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως ἀγωνιοῦν γιὰ τὴ δική μας σωτηρία καὶ ἐπιδιώκουν νὰ τὴν ἀποκτήσουμε (Α' Κορ. ιγ' 8, Χ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ σελ. 422). Ὅμως τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ μᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς ζωντανούς. Δὲν ξεχνᾶμε τοὺς προσφιλεῖς μας κεκοιμημένους, τοὺς ἀγαπάμε, τοὺς τιμοῦμε, καὶ προσευχόμεστε γι' αὐτούς. Ἐπίσης ἀγωνιοῦμε γιὰ τὴν κατάσταση στὴν ὁποία βρίσκονται. «Οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντες, ἐπισημαίνει ὁ

προαναφερόμενος καθήγητὴς Ν. Μητσόπουλος, οἱ ἀποτελοῦντες μέλη τοῦ στρατευομένου τμήματος τῆς Ἐκκλησίας, συνδέονται στενῶς μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς τμήματος αὐτῆς, καθ' ὅτι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οἱ τοῖς οὐρανοῖς συναποτελοῦν τὸ αὐτὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τ.ἔ. τὴν μίαν Ἐκκλησίαν» (ὅπου ἄνωτ. σελ. 358).

Οἱ πιστοὶ λοιπὸν ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὅπως ἀναφέραμε, εἶναι ἢ «κοινωνία τῶν ἁγίων» (Φιλιπ. δ' 21), τὴν ὁποία καμιά δύναμη δὲ μπορεῖ νὰ διασπάσει, οὔτε αὐτὸς ὁ βιολογικὸς θάνατος. Ἡ κοινωνία αὐτὴ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀμοιβαία προσευχὴ πρὸς τὸ Θεό. Οἱ κεκοιμημένοι προσεύχονται γιὰ μᾶς τοὺς ζῶντες (Λουκ. ιστ' 27). Τὸ ἴδιο κάνουμε καὶ ἐμεῖς γι' αὐτούς, σύμφωνα μὲ τὶς προτροπὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης, νὰ προσευχόμεστε «περὶ πάντων τῶν ἁγίων» (Ἐφ. στ' 18) καὶ «ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων» (Α' Τιμ. β' 1). Μὲ τὴ λέξη «πάντων» δὲν ἐξαιροῦνται ἀσφαλῶς οἱ κεκοιμημένοι ἀδελφοὶ μας. Ἔτσι «οἱ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζῶντες πιστοί, μέλη ὄντες τοῦ αὐτοῦ σώματος, τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀπελθόντων καὶ ἐν μυστικῇ κοινωνίᾳ μετ' αὐτῶν διατελοῦντες, εἶναι φυσικὸν νὰ προσεύχονται ὑπὲρ τῶν τελευταίων, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν ζώντων» (N. Μητσοπούλου, ὅπου ἄνωτ. σελ. 365. Δὲς καὶ Κ. Δουβουνιώτου, ἄρθρο στὴ Μεγάλῃ Ἑλλην. Ἐγκυκλ. «ΦΟΙΝΙΞ», τομ. ΙΖ', σελ. 285).

Σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξη τελετουργία, οἱ προσευχὲς μας ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ὀνομάζονται μνημόσυνα, δηλ. ἐνθύμησις τῶν ἀγαπητῶν μας μεταστάντων ἀδελφῶν. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός πὼς οἱ προσευχὲς μας αὐτὲς εἶναι συνδεδεμένες μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία, τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριον τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας μας, διότι ἐνοποιοῖ τοὺς πάντες «εἰς ἐνθεον ὁμοτροπίαν, εἰς ἐνοειδῆ καὶ μίαν σύμπνοιαν» (Δ. Ἀρεοπ., Περὶ Ἐκκλ. Ἱερ. ΙΙΙ, Ρ. Γ. 3, 432B). Πάνω στὸ ἅγιο Δισκάριον ἐνυπάρχει ὀλόκληρη ἡ Ἐκκλησία: ὁ Χριστὸς ὡς Ἀμνὸς στὸ κέντρο, ἡ μερίδα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ οἱ μερίδες τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων. Εὐχεται ὁ λειτουργὸς στὴν τελετῇ τῆς Προσκομιδῆς: «Εὐλογημένη ἡ ἔνωσις τῶν ἁγίων σου· πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» καὶ ἐπίσης μετὰ τὸν καθαγιασμὸ τῶν Τιμίων Δώρων: «Μνήσθητι, Δέσποτα φιλάνθρωπε... καὶ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰώνιου, τῶν τῇ σῇ κοινωνίᾳ κεκοιμημένων ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν» (Ἱερατικόν, ἐκδ. Ἀποστ. Διακονίας σελ. 65 καὶ 68, Ἀθήναι 1971).

(Συνεχίζεται)

Η ΙΓ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Του κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου

Δ. Εἰς ὅσα ἀνέφερον ὁ ἅγιος Κύριλλος, περὶ τοῦ ὅτι ὁ Σταυρὸς τοῦ Ἰησοῦ ἀπετέλεσε δόξαν δι' Αὐτόν, ἀντιλέγουσιν οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ἔτοιμοι πάντοτε νὰ ἀντίπουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἶναι ράθυμοι εἰς τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο, εἶχε προείπει ὁ προφήτης Ἡσαΐας «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;»⁵⁰. Πιστεύουσιν εἰς τὸν Χριστόν οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι ἦσαν προηγουμένως εἰδωλολάτραι, καὶ δὲν πιστεύουσιν εἰς Αὐτόν οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἅγιος πατὴρ λέγει εἰς τοὺς Κατηχουμένους ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἴδουν ὅσοι δὲν εἶχεν ἀναγγελθῆ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀλήθεια, καὶ νὰ ἐννοήσουν τὸ ὀρθὸν ὅσοι δὲν εἶχον ἀκούσει νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ, ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπαναλαμβάνοντος τὸν προφήτην Ἡσαΐαν «οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ ὄψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι συνήσουσι»⁵¹. Ὡσαύτως, ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐμελέτων τὸν Νόμον, ἐπρόκειτο νὰ ἀθετήσουν αὐτόν⁵². Οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκρούουσιν τοὺς χριστιανοὺς διὰ τῆς συλλογιστικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ πάσχη ὁ Θεός, πολλῶν δὲ μᾶλλον νὰ καταστοῦν ἱκαναὶ ἀνθρώπιναι χεῖρες νὰ ὑπερτερήσουν τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου. Ὁ ἅγιος πατὴρ καλεῖ τοὺς Ἰουδαίους νὰ μελετήσουν τὸ βιβλίον τῶν Θρηγῶν τοῦ Ἱερεμίου, διὰ νὰ πεισθοῦν περὶ τοῦ ἀληθοῦς, ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν Γραφῶν αὐτῶν. Ὁ προφήτης Ἱερεμίας, θρηγῶν πικρῶς διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἔγραψε λόγους ἀξιούς θρηγῶν. Εἶδε τὴν ἀπώλειαν, ἔνεκα τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὠραματίσθη τὴν πῶσιν τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ. Ἐθρήνηε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἀφανισθῆ. Διότι, ἡ νέα Ἱερουσαλήμ δὲν ἐπρόκειτο νὰ θρηνηθῆ. Ὡς νέαν Ἱερουσαλήμ, ὁ ἅγιος Κύριλλος νοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν⁵³. Ἡ Παλαιὰ Ἱερουσαλήμ ἐσταύρωσε τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐνῶ ἡ νέα Ἱερουσαλήμ (ἡ Ἐκκλησία) προσκυνεῖ Αὐτόν. Ὁ Ἱερεμίας, θρηγῶν τὴν πῶσιν τῆς πόλεως, ἔγραψε προφητικῶς: «Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χριστὸς Κυρίου συνελήφθη

ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν»⁵⁴. Γράφων τοῦτο, ἀνεφέρετο εἰς τὸν Μεσσίαν, τὸν κεχρισμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐννοῶν ὅτι Οὗτος θὰ συναλαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων⁵⁵. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ σοφισμα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Αὐτὸς οὗτος ὁ προφήτης μαρτυρεῖ διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ «χριστὸς Κυρίου συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν»⁵⁶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπρόκειτο νὰ συλληφθῆ ὑπὸ ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπηκολούθει, εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐδραιούτο εἰς τὰ ἔθνη. Τοῦτο ὑποδηλώνει, σαφῶς, ὁ στίχος τοῦ προφήτου «οὐ εἶπαμεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν»⁵⁷. Τὸ ἀνωτέρω χωρίον ὑπαινίσσεται ὅτι ἡ σωτήριος χάρις θὰ δοθῆ ὄχι εἰς τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα, ἕως τότε, δὲν ἐγνώριζον τὸν ἀληθινόν Θεόν.

Ἐπειδὴ, ὅμως ὑπάρχει πολλὴ ἀντίρρησης ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων ὡς πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ Σταυροῦ, καί, ἐπειδὴ ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ὁ ἅγιος Κύριλλος, διὰ νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν κατήχησιν, ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος, ὤφειλε, πλέον, νὰ παραθέσῃ μαρτυρίας τινὰς περὶ τοῦ πάθους. Ὅλα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ πάθος ἔχουν γραφῆ εἰς τὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προφητικῶς, καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀμφίβολον, ἢ στερεῖται μαρτυρίας. Ὅλα ἔχουν γραφῆ, εἰς τὰ προφητικὰ βιβλία, «οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις»⁵⁸, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ σαφήνειαν.

Ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου τῆς Κατηχήσεως εἶναι λίαν σημαντικὴ. Θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς «τὸ ἐγκώμιον τῆς χριστιανικῆς ἐρεῦνης καὶ ἐλευθερίας», ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὸ ὁποῖον ἀναιρεῖ, πλήρως, καὶ ἐκμηδενίζει, παντελῶς, πάντας τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀρνητῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως περὶ φραγμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐρεῦνης ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τοῦ «πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα». Διὰ τοῦτο, θὰ ἐπιμεινώμεν, ἰδιαίτερος, εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς παρούσης Κατηχήσεως.

Ὁ ἅγιος πατὴρ λέγει ὅτι, ἐφ' ὅσον οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ κατηχούμενοι ἤκουσαν ἐκ τοῦ

Εὐαγγελίου νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἰουδα, ὀφείλουν, τελικῶς, νὰ ἀποδεχθῶν τὴν μαρτυρίαν ταύτην. Ἦκουσαν οὗτοι ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐκεντήθη εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ διὰ τῆς λόγχης Ρωμαίου τινὸς στρατιώτου⁵⁹. Ὀφείλουν, παρὰ ταῦτα, νὰ ἐρευνήσουν, ὥστε νὰ ἐξακριβώσουν, ἐὰν τοῦτο ἔχει γραφῆ καὶ ἀναφερθῆ, προφητικῶς, διὰ νὰ ἀποδεχθῶν τοῦτο, ἐνσυνειδήτως. Ὡσαύτως, οὗτοι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη εἰς κήπον⁶⁰. Οὗτοι ὀφείλουν νὰ ἐξακριβώσουν, ἐὰν ἔχει ἀναγραφῆ καὶ τοῦτο εἰς τὰς προφητείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐμαθον ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπωλήθη εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀντι τριάκοντα ἀργυρίων⁶¹. Ὀφείλουν, ὅμως, νὰ γνωρίσουν καὶ ποῖος ὑπῆρξεν ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε τοῦτο εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἦκουσαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὴν Σταύρωσιν Αὐτοῦ, ἐποτίσθη ὄξος εἰς τὸν Σταυρὸν, ἐπειδὴ ἐδίψησε⁶². Πρέπει, ὅμως, νὰ μάθουν καὶ ποῦ ἔχει γραφῆ τοῦτο. Ὡσαύτως, ἐπληροφορήθησαν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἐτοποθετήθη εἰς μνημεῖον ἐκ πέτρας κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἀπετέθη λίθος εἰς τὸ μνήμα⁶³, ἀλλὰ ὀφείλουν, ταυτοχρόνως, νὰ λάβουν καὶ ταύτην τὴν μαρτυρίαν ἐκ τοῦ προφήτου. Ἐλαβον γνῶσιν, περὶ τοῦ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐσταυρώθη μεταξύ δύο ληστῶν⁶⁴. Ὀφείλουν, ὅμως, νὰ ἐρευνήσουν τὰς Γραφάς, ὥστε νὰ διαπιστώσουν, ἐὰν, ὄντως, εἶναι γραμμένον καὶ τοῦτο. Ἐλαβον γνῶσιν, περὶ τοῦ ὅτι ἐτάφη ὁ Ἰησοῦς. Ὀφείλουν, ὅμως νὰ διαπιστώσουν, ἐὰν, ὄντως, ἔχουν γραφῆ τὰ περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Ἰησοῦ. Τέλος, τὸ μέγιστον πάντων, γνωρίζουν οἱ κατηχούμενοι ἀσφαλῶς τὰ περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Ὀφείλουν, ὅμως, νὰ ἐρευνήσουν, προσεκτικῶς, τὰς Γραφὰς καὶ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα, διὰ νὰ διαπιστώσουν, ἐὰν τὸ μέγα τοῦτο γεγονός ἐλαβε χώραν, πραγματικῶς, καὶ δὲν ἐμπαιζονται οἱ κατηχούμενοι ὑπὸ τῶν διδασκόντων αὐτούς. Ὁ ἅγιος Κύριλλος, διὰ νὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς κατηχούμενους ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ περὶ τῶν παθῶν καὶ τῆς Σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀπόρροια ἀμέσου αὐτοψίας τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὄχι μῦθος, ὀφειλόμενος εἰς ἐνδεχόμενον σοφισμα αὐτῶν, θὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις»⁶⁵. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ κήρυγμα περὶ τοῦ Σταυροῦ δὲν εἶναι προῖον ἀνθρωπίνης διαλεκτικῆς.

Ὡσαύτως δὲ «οὐ λόγοι λόγους νικῶσιν» ἐπεὶ παραλύονται⁶⁶, δηλαδὴ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐπιχειρήματα, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν ἄλλα ἐπιχειρήματα, διότι τὸ ἐν ἀναιρεῖ τὸ ἄλλο. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀστάθειαν τῶν ἀνθρωπίνων λόγων, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ «κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον»⁶⁷, ὁ ὁποῖος ἐκηρύχθη προηγουμένως ὑπὸ τῶν προφητῶν. Ὁ ἅγιος πατὴρ καλεῖ τοὺς κατηχούμενους νὰ ἀποδεχθῶν τὰς μαρτυρίας τῶν προφητῶν, καὶ νὰ φυλάξουν ταύτας εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν.

Ἀξιζει, φρονοῦμεν, νὰ κάμωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς παρούσης παραγράφου. Κατ' ἀρχάς, ἀναφέρομεν ὅτι ὁ ἅγιος πατὴρ τονίζει μετ' ἰδιαίτερας βαρύτητος τὴν ἀνάγκην ἐρεῦνης τῶν Γραφῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν προφητειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τοῦτο θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς πίστεως εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Δὲν ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν ἐρευναν. Τὸ γνωστὸν ἀξίωμα «πίστευε καὶ μὴ ἐρεύνα», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν αἰτιάσεων τῆς ἀρνήσεως κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, δὲν εὐρίσκει θέσιν εἰς τὰς σελίδας αὐτοῦ. Ἀντιθέτως πρὸς τοῦτο, οὗτος προτρέπει τοὺς κατηχούμενους νὰ ἐρευνοῦν περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς πίστεως. Διότι, οὕτως, ἡ πίστις θὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐδραιωμένη ἀσφαλέστερον. Καί, ὡς σημειώνει ὁ ἐπίσκοπος Ἀχελῶου κ. Εὐθύμιος, «ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ἐξ Ἀποκαλύψεως Ἀλήθεια ὄχι μόνο δὲν φοβᾶται καὶ δὲν ἀπαγορεύει τὴν ἐρευνα, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ λυπηρὸν τὸ γεγονός ὅτι μερικοὶ ἀνθρώποι δὲν ἐρευνοῦν ὅσο πρέπει τὰ θέματα ποῦ θέτει ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ παραμένουν σὲ μιὰ θεληματικὴ καὶ πεισματικὴ ἄγνοια καὶ ἄρνηση τοῦ Χριστιανισμοῦ»⁶⁸. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐρεῦνης, κινεῖται καὶ ἡ ὑμολογία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν («Λέει σχετικὰ ἓνα τροπᾶριον τοῦ Ὁρθρου τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ: «Χαίροις ἐρευνώμενος» διὸ φιλάνθρωπε πρὸς τοῦτο προτρέπεις τὸν Θωμᾶν προτείνων διαπιστοῦντι τὴν πλευρὰν, τῷ κόσμῳ πιστούμενος τὴν σὴν Χριστὲ τριήμερον ἔγερσιν»⁶⁹).

Καθ' ὅσον, λοιπόν, αἱ διὰ τῶν προφητειῶν μαρτυρίαι εἶναι πολλαί, καὶ ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον διέθετεν ὁ ἅγιος πατὴρ, διὰ νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τοὺς κατηχούμενους, παρήχθετο, ἀναφέρει οὗτος ὅτι θὰ ἐκθέσῃ ἐν συνεχείᾳ τὰς κυριωτέ-

ρας. Ἐξ ἀφορμῆς αὐτῶν, ὅμως, δύνανται οἱ κατηχούμενοι νὰ καταστούν φιλόπονοι καὶ νὰ ζητήσουν καὶ ἄλλας. Διότι, ὡς γράφει ἡ Σοφία Σειράχ, «μὴ ἔστω ἡ χεὶρ... ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν»⁷⁰, ἀλλὰ θὰ πρέπη αὕτη νὰ εἶναι πρόθυμος καὶ νὰ ἐργάζεται. Ὁ Θεὸς χαρίζει τὰ πάντα. Ὁ ἅγιος παραθέτει τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου «εἰς δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτεῖτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ»⁷¹, διὰ νὰ προσθέσῃ ὅτι θὰ χαρίσῃ σοφίαν πνευματικὴν ὁ Θεὸς εἰς οἰονδήποτε ζητεῖ ταύτην. Ἐξ Αὐτοῦ ἐξαιτεῖται ὁ ἅγιος σοφίαν, διὰ τῶν εὐχῶν τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, οὕτως ὥστε, εἰς τοὺς κατηχοῦντας μὲν, νὰ δώσῃ δύναμιν λόγου, εἰς τοὺς ἀκροατὰς δέ, δεκτικότητα διὰ νὰ πιστεύσουν.

50. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 155, 29, Ἦσ. 53, 1.

51. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 155, 30-31, Ρωμ. 15, 21, Ἦσ. 52, 15.

52. Περὶ τῶν αἰτιῶν, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν τοὺς Ἰουδαίους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἀρνήσιν τοῦ Ἰησοῦ, τὸν Ὅποιον διεκήρυττον αἱ Μεσοιανικαὶ προφητεῖαι, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐδέχοντο, σημειώνει ὁ καθηγητὴς Π. Τρεμπέλας: «Κατὰ τὸν Hettinger τὰ κύρια αἴτια εἶναι α) αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τῶν φαρισαίων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν διδασκάλων ἢ γραμματέων συμμαχησάντων μετ' ἀλλήλων κατὰ τοῦ Ἰησοῦ β) αἱ παχυλαὶ καὶ σαρκικαὶ ἐλπίδες καὶ προσδοκίαι, τὰς ὁποίας περὶ Μεσοῦ καὶ περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτρεφεν ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ γ) τὸ ἀργυνώτητον τῶν ἀρχιερέων καὶ ἡ ἠθικὴ κατάπτωσης αὐτῶν, ἧτις ἐπεξετείνετο καὶ εἰς μέγα μέρος τοῦ λαοῦ καὶ δ) αὕτη ἡ φύσις τῶν μεσοιανικῶν προφητειῶν» (Παν. Ν. Τρεμπέλας, Ἀπολογητικὰ Μελέται, Τόμος Δ', Αἱ προφητεῖαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ὑπερφυσικὴν Θ. Ἀποκάλυψιν καὶ καθ' ἑαυτάς, Ἀδελφότης Θεολόγων «ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι - Φεβρουάριος 1973, 397).

53. Περὶ τοῦ ἐξεικονισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ, βλ. ἐν Ἀποκ. 21, 2 («καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτομασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς»).

54. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 155, 38-156, 1, Θρ. Ἱερ. 4, 20.

55. Βλ. τὴν ἐρμηνευτικὴν ἀπόδοσιν τοῦ Θρ. Ἱερ. 4, 20 («Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χριστὸς Κυρίου συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, οὐ εἶπαμεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι»): «Ἡ πνοὴ τοῦ προσώπου μας, ὁ ἄρχων ὁ χρισμένος ἀπὸ τὸν Κύριον, ὁ βασιλεὺς μας, συνελήφθη εἰς τὰς καταστρεπτικὰς ἐκείνων ἐνέδρας. Διὰ τὸν βασιλέα μας εἶχαμεν ἐλπίσει καὶ εἶπαμεν κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην του θὰ ζήσωμεν ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη» (ἐν «Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, τόμ. 5, Κείμενον - σύντομος ἀπόδοσις τοῦ νοήματος, ὑπὸ Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα, Ἐκδόσεις Ἀδελφότης Θεολόγων «ἡ Ζωή», Ἀθῆναι 1973, σελ. 323).

56. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 155, 38 - σελ. 156, 1, Θρ. Ἱερ. 4, 20.

57. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 3-4, Θρ. Ἱερ. 4, 20, β' ἡμιστίχιον. (Ἴδὲ ἐρμηνευτικὴν ἀπόδοσιν «Διὰ τὸν βασιλέα μας εἶχαμεν ἐλπίσει καὶ εἶπαμεν» κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην του θὰ ζήσωμεν ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη», ἐν «Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα, τόμ. 5, Κείμενον - σύντομος ἀπόδοσις τοῦ νοήματος, ὑπὸ Ἰωάννου Θ. Κολιτσάρα, Ἐκδόσεις Ἀδελφότης Θεολόγων «ἡ Ζωή», Ἀθῆναι 1973, σελ. 323).

58. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 10-11, Β' Κορ. 3, 3.

59. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 13-14, Πρβλ. Ἰω. 19, 34.

60. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 15, Πρβλ. Ἰω. 19, 41.

61. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 16, Πρβλ. Ζαχ. 11, 12, Πρβλ. Ματθ. 26, 15.

62. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 17, Πρβλ. Ματθ. 27, 48.

63. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 18-19, Πρβλ. Ματθ. 27, 60.

64. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 20, Πρβλ. Ματθ. 27, 38, Πρβλ. Λουκ. 23, 33.

65. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 23-25, Α' Κορ. 2, 4.

66. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 25-26. Τὴν αὐτὴν ἄποψιν ἐκθέτει καὶ ὁ μετὰ δέκα αἰῶνας ἀκμάσας ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Ὡς σημειώνει ὁ καθηγητὴς Στ. Ράμφος, «οἱ ἴδιοι οἱ φιλόσοφοι — ἐδῶ ὁ Παλαμᾶς ἔχει κατὰ νοῦ τοὺς σκεπτικούς καὶ θὰ ἐπικαλεσθῇ κατ' ἐπανάληψιν τὸ ἀξιωματικὸν — τονίζουν πὺς λόγῳ παλαίει πᾶς λόγος καὶ ἀμφισβητοῦν τὸ ἀκλόνητο τῆς λογικῆς ἀποδείξεως, ὑπονομεύοντας τὰ θεμέλια τῆς σαρκικῆς σοφίας των» (Στέλιου Ράμφου, Ἰατρὸν φῶς τοῦ κόσμου, Ἰδρυμα Γουλανδρῆ - Χόρν, Ἀθῆναι 1990, σελ. 321).

67. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 26-27, Α' Κορ. 1, 23.

68. Ἐπισκόπου Ἀγγελῶου, Εὐθυμίου Στύλιου, Δρος Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, «Ἀθῶος», Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 137.

69. Ἐπισκόπου Ἀγγελῶου, κ. Εὐθυμίου Στύλιου, ἔ.α., σελ. 136, ὑποσημείωσις.

70. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 32, Σοφ. Σειρ. 4, 31.

71. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 156, 33-34, Ἰακ. 1, 5.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ καὶ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ.
Ἀθῆνα 1993, σχῆμα 17Χ24 ἑκατ., σσ. 508 καὶ 584
ἀντίστοιχα.

Στοῦ μὲν Ὀκτωβρίου παρατίθεται καὶ ἡ πλήρης Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Γερασίμου τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ (20 Ὀκτωβρίου), στοῦ δὲ Νοεμβρίου, τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως (9 τοῦ μηνός), ἐνῶ καὶ τὰ δύο ἐμπλουτίσθηκαν μὲ τὰ ἐλλείποντα ἀπολυτίκια. Ἡ ἐκτύπωση εἶναι δίχρωμη. Ἦδη βιβλιοδετήθηκε καὶ τὸ μηναῖον Δεκεμβρίου καὶ ὁλοκληρώθηκε ἡ σειρά τῶν 12 αὐτῶν Λειτουργικῶν βιβλίων, σὲ μικρὸ σχῆμα, ἐνῶ παράλληλα κυκλοφοροῦν καὶ τὰ ἀντίστοιχα μεγάλα.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Τῆ Θεοτόκῳ, εὐλαβῶς...

Ὁ Αὐγουστος εἶναι ὁ μῆνας τῆς Παναγίας. Γιορτάζει ὁ Ρωμῶς τὴ Μεγάλῃ Μάνα. Πολλὲς καὶ ποικίλες οἱ ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ καὶ τιμῆς. Ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν ὑπόστασίν του τὴ χρωστᾷ στοῦ ἱερότερο καὶ ὠραιότερο γυναικεῖο πρόσωπο τῆς ἀνθρώπινης Ἱστορίας. Ἄλλοτε σὰ Μάνα πού δέεται ταπεινὰ καὶ ἄλλοτε σὰ στρατηλάτισσα (ἄμαχος Παρθένος - ὑπέρομαχος Στρατηγός) θωρακίζει τὴ Ρωμοσύνη. Τ' ὄνομά της εἶναι τὸ δημοφιλέστερο, τὸ πιὸ διαδεδομένο στὶς Ἑλληνίδες.

Ἐνα ὁλόκληρο ὄρατόριο, σ' ἑπτὰ γράμματα: Παναγία! Ὁρατόριο ἀγάπης καὶ πόνου. Ἀξίζει ἐδῶ ν' ἀναφερθοῦμε πῶς, εἶναι σχεδὸν ἀπίθανα τὰ ἐπίθετα πού δόθηκαν ἀπὸ εὐσεβεῖς στὴ Μάνα τοῦ Θεοῦ. Στὴ Χίο, λ.χ., ὑπάρχει ἡ Παναγιὰ ἢ Μούτσαινα, ἢ Ἐρυθιανή. Στὴν Κεφαλλονιά ἢ Παναγιὰ ἢ Μαγγάνα. Στὴ Μύκονο ἢ Παναγιὰ ἢ Ἄλευροῦ, ἢ Γριά Παναγιὰ. Στὸ Ἡράκλειο ἢ Παναγιὰ ἢ Θαλασσομάχισσα, ἢ Λουλουδιανή, ἢ Μανωλίτισσα, ἢ Πισωτοιχιώτισσα. Στὴν Ἄνδρο ἢ Παναγιὰ ἢ Μελαθρότισσα, ἢ Θαλασσινή. Πολλὲς ἑκατοντάδες ἐπίθετα — ἔκφραση ἀπέραντου σεβασμοῦ — στὴ μεγάλη Κυρὰ τ' Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Κι ὅμως, αὐτὸ τὸ ὑπέροχο ὄνομα, φτάνουμε στοῦ σημείου νὰ τὸ βεβηλώνουμε. Ἀνοίγοντας ἀσυλλόγιστα τὸ στόμα, ἐπαναλαμβάνουμε — μὲ τὴ γλώσσα — τὴ βέβηλη πράξη τοῦ Ἑβραίου πού ἀκρωτηριάστηκε δίπλα στοῦ Σκὴνωμά της. Κι ὁ Οὐρανὸς σιωπᾷ. Ἀνέχεται. Ἄς μὴν τεντώνουμε τὴ χορδή, στὰ περιθώρια τῆς μακροθυμίας καὶ τῆς ὑπομονῆς Του. Ἄς μὴν παίζουμε «ἐν οὐ παικτοῖς».

Ἡ Παναγία τῆς Παράδοσης

Τὸν προηγούμενο μῆνα ἔκανα λόγο γιὰ τὸ μεγάλο προσκύνημα τῆς Ἁγίας Μαρκέλλης στὴ Χίο, 22 Ἰουλίου. Τὸ μῆνα τοῦτο θὰ ταξιδέψουμε στὴ γειτονικὴ Λέσβο. Καὶ συγκεκριμένα στοῦ κεφαλοχώρι, τὴν Ἁγιάσο. Πρόκειται γιὰ μιὰ ὑπέροχη κωμόπολη, πνιγμένη στοῦ πράσινο. Πλατάνια, καστανιές, καρυδιές καὶ ἐλιές τὴ στεφανώνουν. Ἀνάμεσά τους, μεγάλη οἰκοδόμησιμα τοῦ τόπου, ἡ Δέσποινα τ' Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Ὅλο τὸ χρόνο, συρρέουν πλήθη πιστῶν νὰ προσκυνήσουν τὸ θαυματουργὸ παμπάλαιο εἰκόνημα. Ἡ προσέλευση κορυφώνεται τὸ Δεκαπενταῦγουστο. Ἀπὸ παλιά, τὸ ἱερὸ ἔθιμο ὁδηγεῖ εὐλαβεῖς γυναῖκες τοῦ λαοῦ, τὴν πρῶ-

τὴ Αὐγουστοῦ στοῦ χῶρο τοῦ Ναοῦ. Μένουν ἐκεῖ 15 μέρες. Θὰ «δεκαπεντίσουν», μετέχοντας ἀνελλιπῶς στὶς Παρακλήσεις καὶ τὶς λοιπὲς Ἀκολουθίες, φορώντας μαῦρα! Τὸ μεγαλεῖο τοῦ λαοῦ μας σ' ἔξαρση. Τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς, ἡ κωμόπολη κατακλύζεται ἀπὸ πολλὲς χιλιάδες λαοῦ. Πολλοὶ φτάνουν καὶ μὲ τὰ πόδια γιὰ τὸ τάμα τους. Βρῖσκουν τὴν εὐκαιρία ν' ἀποθέσουν στὰ πόδια τῆς Μεγάλῃς Μάνας, μ' ἐμπιστοσύνη, τοὺς καύμους, τὰ ὄνειρα, τοὺς ὄραματισμούς, τὶς ἐλπίδες τους. Στὴ συνέχεια περιφέρονται στὰ ἐργαστήρια ξυλογλυπτικῆς καὶ κεραμικῆς, πού διατηροῦν οἱ φιλοπρόοδοι ἁγιασῶτες. Γεύονται καὶ τὴν πλούσια πολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ἄλλη μιὰ εὐκαιρία νὰ χαρεῖ κανεὶς τὸ μεγαλεῖο τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Ρωμοσύνης!...

«Υπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς».

«Σταθμὸς καὶ στίβος ἀγωνιστικὸς, εἰς τὴν περιόδον τοῦ θεροῦς, εἶναι τὸ κοινῶς λεγόμενον «Δεκαπενταῦγουστον».

Αἱ δύο ἑβδομάδες τοῦ 15νθημέρου τούτου εἶχον ἀρχικῶς διπλοῦν ἑορταστικὸν περιεχόμενον. Καὶ μέχρι σήμερον εἶναι ἐμφανῶς διουπώστατος ὁ ἑορτιὸς αὐτὸς κύκλος.

Ἡ πρώτη ἑβδομάς, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ δευτέρα εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Περιλαμβάνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνηρμοσμένα μιὰ Δεσποτικὴ καὶ μιὰ Θεομητορικὴ ἑορτὴ. Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν σύζευξιν τῶν δύο ἑορτῶν, προβάλλεται ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος ἀδιασπάστως ἠνωμένη μὲ τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Ἐντονον χαρακτηρίζεται τοῦτο τῆς ὀρθοδόξου θέσεως τῆς Παναγίας εἰς τὴν λατρευτικὴν ἡμῶν ζωὴν καὶ τὴν σχέσηιν μας (τιμὴν καὶ ἐπίκλησιν) πρὸς τὴν «Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» (Μητροπολίτου Πατρῶν Νικοδήμου: Μηνύματα Δεκαπενταυγούστου, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας).

Κι ὕστερα;

Καὶ τοῦτο τὸ καλοκαίρι οἱ πυρκαγιὲς γεμίζουν μὲ στάχτη τὰ μάτια καὶ μὲ θλίψη τὶς καρδιές. Ἰδιαίτερα τώρα, οἱ λέξεις οἰκολογία, περιβάλλον καὶ ποιότητα ζωῆς ἀποκτοῦν κρίσιμη σημασία. Μᾶς ὁδηγοῦν σὲ κριτικὲς σκέψεις, ἔντονους προ-

βληματισμούς για τη συσχέτιση αφενός της ανάπτυξης με τη φύση, τον πολιτισμό και τον άνθρωπο και αφετέρου της οικολογίας με την τεχνολογία και την κοινωνία.

Μέχρι τώρα η προσοχή μας έστιαζόταν μόνο στη γεωπολιτική και όχι στη γεωφυσική συνείδηση των ανθρώπων, ότι κάθε ανάπτυξη δεν είναι αναγκαστικά συνώνυμη με την πρόοδο. Στις μέρες μας, όλοι κατανοούν και συμφωνούν ότι η ζωή ύπνομεύεται και κινδυνεύει από την επικίνδυνη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας. Ο πλανήτης μας είναι ένα κλειστό σύστημα του οποίου η θαυμαστή ισορροπία και αρμονία έχει θυσιαστεί στο βωμό μιάς παράλογης και καταστροφικής βιομηχανικής ανάπτυξης σε Ανατολή και Δύση, σε Βορρά και Νότο. Το χάσμα και οι ανισότητες ανάμεσα στις Μητροπόλεις και την Περιφέρεια, στο Βορρά και το Νότο διευρύνονται δραματικά και παίρνουν τραγικές κοινωνικές και εθνικές διαστάσεις.

Κι ύστερα;

Συγκλονιστικό

Η Ζιμπάμπουε θα έχει περίπου μισό εκατομμύριο όρφανά, οι γονείς των οποίων θα έχουν πεθάνει από AIDS μέχρι το έτος 2000, δήλωσε πρόσφατα ο συντονιστής για το εθνικό πρόγραμμα AIDS, Έβέριστο Μαρόουα, ο οποίος αποκάλυψε αυτά τα στοιχεία σε όμιλία του σε διευθυντές σχολείων.

Όπως επισήμανε ο κ. Μαρόουα, από τα δέκα εκατομμύρια που είναι σήμερα ο πληθυσμός της Ζιμπάμπουε, περίπου 800 χιλιάδες άτομα έχουν προσβληθεί από τη θανατηφόρο ασθένεια, για την οποία δεν υπάρχει γνωστή θεραπεία και ο δείκτης μόλυνσης αυξάνεται.

Πυραμίδες...

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έφτιαχναν πυραμίδες για να βάλουν μέσα τους νεκρούς. Οι σύγχρονοι Γερμανοί έχουν αρχίσει να φτιάχνουν πυραμίδες για τους... ζωντανούς! Μιλάμε για τις... οικολογικές πυραμίδες – σπίτια που έχουν αρχίσει να «ξεφτυρώνουν» στη Βόρεια Γερμανία – των οποίων οι τρείς από τις τέσσερις πλευρές είναι σκεπασμένες από γυαλί, που συλλέγει την ηλιακή ενέργεια. Η τέταρτη πλευρά είναι σκεπασμένη από... πραιανάδα!

«Περαστικά» τους!...

Παρά το γεγονός ότι η Νότια Αφρική διαθέτει ένα πολύ καλό, δυτικού τύπου, σύστημα υγείας, εκατομμύρια μαύροι – ακριβώς αυτοί που πρόσφα-

τα απέκτησαν δικαίωμα ψήφου και έστειλαν τον Μαντέλα στην εξουσία – συνεχίζουν να εξαρτούν την υγεία τους από τα «παραδοσιακά» βουντού γιατροσόφια... Κι όπως παλιά πήγαιναν στους μάγους, τώρα καταφεύγουν σε ένα «σύγχρονο μάγο», το δόκτορα Ναιντού, 67 χρόνων ο οποίος διαθέτει μία... άλυσίδα από 15 «κλινικές», όπου άσκειται η «ιατρική» που βασίζεται στο βουντού, στη μαγεία δηλαδή. Η κεντρική κλινική του, δέχεται καθημερινά γύρω στους 700 ασθενείς και οι αποθήκες της είναι γεμάτες από τά... μέσα θεραπείας, όπως φυτά, ρίζες και κομμάτια από βαλσαμωμένα ζώα, ενώ προσφέρεται και κατ' οίκον θεραπευτική αγωγή με διάφορες τελετές.

— «Περαστικά» τους!... Τί άλλο;

Επιτέλους, πρώτοι!

Έχουμε και καλές πρωτιές εμείς οι Έλληνες, και μάλιστα άπιστευτα καλές πρωτιές! Στην τελευταία έκδοση του έντυπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «Η Ευρώπη σε αριθμούς» διαβάζουμε και... τρίβουμε τα μάτια μας:

* Έχουμε τους περισσότερους γιατρούς (τέσσερις γιατρούς ανά χιλίους κατοίκους...) σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ένωμένης Ευρώπης!

* Έχουμε τους μακροβιότερους άνδρες: Ο δείκτης προσδοκώμενης ζωής των Ελλήνων, φτάνει τα 75 χρόνια!

* Ερχόμαστε πρώτοι στους αυτοαποσχολούμενους (... του Έλληνα ο τράχηλος δεν σηκώνει ζυγό)! Στη χώρα μας εργάζεται χωρίς... αφεντικό το 35,2% του εργατικού δυναμικού!

* Ερχόμαστε πρώτοι σε εργαζόμενους σε οικογενειακές επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα, στις οικογενειακές επιχειρήσεις απασχολείται το 11,7% του εργατικού δυναμικού!

* Η χώρα μας, ενώ είναι έκτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση από πλευράς έκτασης (132.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα), έρχεται πρώτη σε δασικές εκτάσεις! Καλύπτεται με δάση το 44% της έκτασής της!!!

* Έχουμε το θερμότερο καλοκαίρι, με μέση θερμοκρασία από τον Απρίλιο ως το Σεπτέμβριο 18,3 βαθμούς Κελσίου!

Απίθανες, άπιστευτες πρωτιές, μέσα στους όγκους των τιμώντων, στα πλήθη των ανέργων, στα ράντζα των νοσοκομείων, στις στάχτες των καλοκαιρινών πυρκαγιών...

Έλλάδα, πρώτη και καλύτερη και στις αντιφάσεις!